

A. NEVEROV

TAŞKENT, ORAŞUL PÎINII

Lei 3,20

COLECŢIA MERIDIANE

Coperta de *S. Georgescu*

Александр Неверов
ТАШКЕНТ — ГОРОД ХЛЕБНЫЙ
повесть
Советская Россия
Москва 1957

A. NEVEROV

TAŞKENT, ORAŞUL PÎINII

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Bucureşti — 1962

Traducere de *M. Sevastos* şi *E. Silaghi*

A. S. NEVEROV

În *Izvestia* din 27 februarie 1923 a apărut la rubrica literară o notiţă în care se spunea că în ajun avusese loc o şedinţă obişnuită a grupării literare *Kuzniţa,* în cadrul căreia Neverov a citit fragmente din noua sa povestire *Taşkent, oraşul pîinii.* Notiţa, ca toate notiţele, era scurtă, însă ea anunţa un fenomen remarcabil pentru literatura sovietică din cel de al treilea deceniu al secolului nostru.

Evoluţia lui Neverov este caracteristică multor scriitori ruşi care au început să se formeze după revoluţia din 1905 şi care s-au maturizat în perioada Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie şi în primii ani ai celui de al treilea deceniu.

Neverov a avut o viaţă scurtă — a murit la vîrsta de 36 de ani. Fără îndoială că scriitorul n-a realizat tot ceea ce ar fi putut. De altfel, în această direcţie este simptomatic faptul că cea mai de seamă operă a lui, povestirea de faţă, a fost scrisă în ultimul an de viaţă, în 1923, ceea ce demonstrează linia ascendentă a evoluţiei sale.

Neverov este un pseudonim, adevăratul său nume fiind Alexandr Sergheevici Skobelev. Neverov înseamnă în limba rusă necredincios, cel fără de credinţă. Nuanţa pesimistă a pseudonimului este o rezo-

nanță a stării de spirit a unei părți însemnate a intelectualității din acea perioadă. Nefiind legați de lupta proletariatului, necunoscînd învățătura marxist-leninistă, ei au apreciat înfrîngerea revoluției din 1905 ca o năruire a oricăror năzuințe progresiste. Este puțin probabil însă, ca această stare de spirit să fi prins rădăcini adînci în conștiința unui tînăr de 20 de ani, care trăise și muncise tot timpul în mijlocul țărănimii, ci este mai curînd o concesie făcută modei de atunci.

Neverov a avut o viață întrucîtva gorkiană. Născut la 20 decembrie 1886 într-o familie de țărani din gubernia Samara, scriitorul a trecut pînă la vîrsta de 20 de ani prin vreo 6-7 meserii : a fost pe rînd muncitor agricol, vînzător într-o prăvălie sătească, tipograf, învățător etc. Schimbarea atîtor meserii nu se explică atît prin dorința de a găsi o slujbă mai ușoară și mai bine remunerată cît prin necesitatea de a găsi o ocupație potrivită năzuințelor și temperamentului său.

După cum remarcă chiar Neverov în autobiografia intitulată *Despre mine*, toate aceste meserii îl atrăgeau doar ca niște sfere de activitate, care, însă, odată cunoscute nu mai prezentau nici o atracție și viitorul scriitor căuta din nou o altă muncă. Doar ca învățător Neverov a dat dovadă de o mai mare constanță, lucru explicabil de altfel, întrucît de data aceasta scriitorul a fost mînat de năzuințe sociale ; împreună cu un grup de prieteni a plecat să profeseze la țară ca să contribuie la dezvoltarea culturală și politică a poporului.

Neverov cunoștea bine țărănimea din care se trăgea și în mijlocul căreia s-a format. Resorturile vieții țăranilor ruși din acea perioadă, preocupările lor nu aveau pentru scriitor un caracter inedit, pentru că făceau parte din însăși viața lui.

De altfel și acțiunea primelor sale încercări literare se petrece în cadrul satului și reflectă viața satului.

Ca aproape toți prozatorii, Neverov a început prin a scrie versuri (la vîrsta fragedă de 11 ani). Erau un soi de cronici rimate despre unele evenimente cotidiene, mai mult sau mai puțin hazlii, din viața satului.

Prima lui încercare literară publicată a fost nuvela *Și-au înecat durerea*, apărută în revista filantropică antialcoolică *Vestnic trezvosti* (nr. 135—136 din anul 1906) și pentru care Neverov, spre marea lui mirare și bucurie, a primit 10 ruble.

Trebuie menționat faptul că povestirea lui Neverov, fără să aibă o valoare literară deosebită, face totuși o notă distonantă față de filantropica literatură antialcoolică consemnată în reviste de tipul lui *Vestnic trezvosti*. Subiectul povestirii este simplu și cam naiv : cîțiva țărani, oameni săraci, și-au băut, ca să uite un moment viața grea pe care o duceau, ultimii bani, pentru ca a doua zi să-și dea seama cu groază că din această cauză familiile lor sînt amenințate cu înfometarea.

În afară de nota moralizatoare, în povestire se observă tendința de a vedea lucrurile printr-o prismă socială : țăranii beau pentru că sînt copleșiți de mizerie ; nu sînt pur și simplu niște bețivi, ci niște oameni care vor să-și înece durerea într-un pahar de votcă. Acest lucru depășește evident cadrul politic și social al revistei în care se publica povestirea. Deși, deocamdată, Neverov nu merge mai departe de constatare, deși nu se simte încă la el un protest, reușește totuși să schițeze tabloul sumbru al satului rus de la începutul secolului al XX-lea.

În următoarele sale lucrări — *Viața Avdotiei* (1906), *Sub cîntecul viforului* (1908) — găsim aceeași tendință, aprofundată însă.

Pînă în preajma revoluției, Neverov nu s-a ridicat la o concepție marxist-leninistă despre lume. Nefiind legat direct de mișcarea proletară, Neverov n-a fost capabil să facă generalizări, să vadă cauzele principale ale exploatării. Se simte, însă, la el o evoluție în ceea ce privește cunoașterea vieții satului. Dacă în primele povestiri publicate în reviste antialcoolice, mizeria se manifestă doar în ipostaza beției, în cele imediat următoare întîlnim rezonanțe mai dramatice: părinții sînt nemulțumiți de nașterea unui copil *(S-a născut Egorka)*, copiii își alungă părinții neputincioși, incapabili de muncă *(Și-au trăit traiul)*, un om cinstit adus la disperare de mizerie se hotărăște să jefuiască un bătrîn.

În afara acestor lucrări, în care, în general, sînt fixate doar aspecte, uneori foarte reușite, ale satului prerevoluționar rus, Neverov are și altele în care face și unele incursiuni psihologice. Acest lucru nu se referă la figurile de țărani, ci la cele ale intelectualității sătești, în speță tipuri de învățători. De pildă, în povestirea *Căciula cu pană* răbufnește sentimentul singurătății, al lipsei de perspectivă, al disperării. De regulă eroii acestor povestiri, după o viață de muncă și speranțe, ajung pînă la urmă într-un impas total. Nici în aceste nuvele nu se vede încă nimic altceva decît suferință, fie că este vorba de beție, fie că este vorba de alungarea părinților, fie că este vorba de un coșmar psihologic. Scriitorul însuși și-a dat seama de insuficiența unei atari tratări, însă nesituîndu-se pe poziții marxiste, nu putea să găsească nici căile de rezolvare. Cu toate acestea, cam din 1910, cînd a scris *Muierea Ivan*, tratînd aceeași temă a satului, la Neverov încep să

răsune și puternice note de protest. Astfel Doamna, o tînără țărancă, dă foc casei cîrciumarului *(Muierea Ivan)*, paznicul Parfion dă foc conacului pe care-l păzește *(Muzica)* etc. Deosebit de interesantă pentru evoluția lui Neverov este povestirea *Muierea Ivan*. Aici întîlnim două elemente foarte frecvente în operele lui Neverov, mai ales în cele de după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Este vorba de emanciparea femeii, prezentată ca o necesitate imperioasă, și de lupta socială a satului. Ce e drept, în *Muierea Ivan* toate acestea sînt oglindite încă schematic și nebulos. În *Muierea Ivan*, ca și în celelalte lucrări de pînă atunci, tipurile de țărani sînt bine conturate, totuși ele nu sînt suficient fixate în relieful social al satului. Neverov observă rezultatele relațiilor de clasă și mai puțin esența economică a acestor relații. În aceasta rezidă slăbiciunea principală a creației lui Neverov din perioada premergătoare Revoluției din Octombrie.

Măiestria artei lui se vădește în zugrăvirea figurilor de țărani, ceea ce-i atrage aprecierea lui Gorki și a lui Korolenko, care (mai ales Gorki) s-au ocupat îndeaproape de tînărul scriitor.

În timpul primului război mondial Neverov a avut o atitudine antimilitaristă. El se ridică împotriva războiului în care vede o sursă de mari nenorociri pentru oamenii pe care-i descrisese înainte. Merită să fie reținute cîteva titluri de nuvele: *Acasă, Negru și alb, Țara pierdută* etc. Protestul antimilitarist al lui Neverov nu este însă suficient de activ și mai ales, nu este eficient. Și de data aceasta măiestria lui constă în descrierea figurilor de țărani copleșiți de mizerie, provocată acum de război. Nevăzînd însă esențialul, poziția lui Neverov rămîne una general umană și, pe alocuri, chiar obiectivistă. El protestează împotriva

suferinței umane, însă nu luptă împotriva cauzelor care produc această suferință.

Această poziție obiectivistă se face simțită și în primele luni de după Revoluția din Octombrie. Neverov nu sezisează resorturile sociale ale noii lupte ce se ducea și din această cauză este îngrozit, așa cum și înainte fusese îngrozit. El vede doar că oamenii se omoară unii pe alții, nu își dă însă seama pentru ce luptă unii și pentru ce luptă ceilalți. Acest mod de a privi lucrurile îl duce la concluzii false, la dezorientare. Pe Neverov, de pildă, nu-l interesează că a fost executat un albgardist sau un ostaş al Armatei Roşii. (Nuvela *Sub un bec, într-un coridor* scrisă în 1918). Este însă evident că această optică nu putea să dureze prea mult la un scriitor ca Neverov, care, în toată opera lui, s-a preocupat de existența celor exploatați.

Numai după un an, în 1919, găsim o cu totul altă înțelegere a războiului civil. Este vorba în primul rînd de *Vreau să trăiesc,* una dintre cele mai valoroase nuvele ale lui Neverov. Ea este construită ca un monolog interior al unui soldat din Armata Roșie. Într-o formă emoționantă, patetică, soldatul își exprimă crezul său politic. Soldatul luptă și este gata să moară pentru cauza revoluției, tocmai pentru că iubește viața, pentru că vrea să trăiască. Experiența amară a trecutului îl învață să fie necruțător. Soldatul luptă și este gata să moară pentru că revoluția i-a arătat că și el este om, pentru că revoluția i-a deschis un orizont optimist fiicei lui. Cele două motive principale ale nuvelei — motivul vieții și al morții — se completează firesc, necesar. Victoria revoluției înseamnă viața, indiferent dacă el, soldatul, va trăi sau va muri în luptă; înfrîngerea revoluției înseamnă moarte, indiferent dacă el va muri sau va scăpa cu viață. Pentru

prima dată în opera lui Neverov eroii tratează problemele vieții nu numai sub unghiul intereselor lor personale, ci la nivelul unei necesități sociale, ceea ce se exprimă în aforismul aparent paradoxal al soldatului: „Merg la moarte, pentru că vreau să trăiesc".

Această nuvelă fixează un punct de cotitură în creația lui Neverov. Deși tema satului rămîne și în continuare principalul său obiect de tratare, scriitorul o urmărește însă sub aspectul luptei dintre nou și vechi, sub aspectul luptei de clasă. Este firesc ca o astfel de optică să aducă elemente noi, situații noi, probleme noi.

În necrologul pe care l-a scris la moartea lui Neverov, Feodor Gladkov îi găsea drept principală calitate faptul că: „Dintre toți scriitorii contemporani A. S. Neverov a reflectat în opera sa în modul cel mai precis și profund lupta dintre satul vechi și nou... Și marele merit al lui Neverov constă în aceea că a fost primul care a zugrăvit un tablou vast, dramatic al marii epopei a satului rus."

Epopeea despre care vorbește Gladkov își găsește cea mai viguroasă expresie în creația postrevoluționară a lui Neverov, lucrările cele mai reprezentative fiind *Maria-bolșevica* (1921), *Andron cel fără de minte* (1922), *Gîște-lebede,* roman rămas neterminat, și *Tașkent, orașul pîinii.*

Acestea sînt opere de maturitate artistică. Pentru cineva care l-a citit în fugă pe Neverov, aprecierea de mai sus ar părea curioasă, întrucît, de pildă, între *Maria-bolșevica* și *Andron cel fără de minte* există o mare diferență de stil. Dacă prima este scrisă într-o manieră strict realistă, stilul celei de a doua este romantic, apropiat foarte mult de maniera narativă a bîlinelor populare rusești. *Tașkent, orașul pîinii* unifică

cele două tendințe, ceea ce ne confirmă existența a două laturi componente ale talentului lui Neverov.

Neverov este unul dintre primii scriitori sovietici care au zugrăvit chipuri de comuniști. După cum am mai spus, tema satului capătă în această perioadă o rezonanță nouă la Neverov, motivul principal fiind cel al luptei dintre nou și vechi. Este firesc ca în centrul acestei lupte să găsim figuri de comuniști. Totodată, o altă problemă ridicată de Neverov este cea a raporturilor dintre comuniști și masa de oameni ai muncii.

Această problemă o găsim excelent tratată în *Maria-bolșevica*. Tema principală a nuvelei este cea a emancipării femeii, întîlnită încă în *Muierea Ivan* (1910). În *Muierea Ivan* însă, năzuința spre emancipare se realiza printr-o răbufnire anarhică, în timp ce în *Maria-bolșevica* se obține ca un rezultat firesc al noii orînduiri sociale, ca o urmare a activității comuniștilor.

Dacă în *Maria-bolșevica* tema noului este elucidată fără conflicte, vechiul opunîndu-se mai curînd din cauza neînțelegerii noului decît din dușmănie față de el, în schimb în *Andron cel fără de minte* întîlnim situații de un mare dramatism.

Aceste două lucrări sînt printre cele mai interesante opere despre viața satului rus de la începutul celui de-al III-lea deceniu. Însă cea mai reprezentativă lucrare a lui Neverov este fără îndoială nuvela *Tașkent, orașul pîinii.*

În nuvela de față este descrisă una dintre cele mai mari calamități — foametea care a bîntuit în gubernia Samara în acea vreme. O mulțime de oameni plecau, mai ales la Tașkent, după pîine. Chiar și Neverov pleca

case în 1921, împreună cu un alt scriitor, Stepnoi, la Tașkent.

Un astfel de peregrinaj este descris și în nuvela de care ne ocupăm. De data aceasta însă, personajul principal este un copil, un băiețaș de 12 ani : Mișka Dodonov. (Nuvela are și o variantă pentru copii, apărută în 1925 și intitulată, după numele eroului, *Mișka Dodonov.)*

Drumul pînă la Tașkent nu este descris ca un voiaj de agrement, ci ca o luptă. Dificultățile călătoriei sînt uriașe. Mișka pleacă fără bani, fără mîncare, aproape fără nimic, dacă nu socotim un briceag și o haină veche. Fiecare lucru trebuie să-l obțină cu eforturi mari, prin luptă. Cu toate acestea, Mișka Dodonov învinge — ajunge la Tașkent de unde se întoarce acasă cu pîine. Succesul final nu apare ca un rezultat al unor calități apriorice de copil minune, ci ca rezultat al ajutorului pe care-l primește pe drum de la comuniști, deci, în ultima instanță, este un rezultat al noilor relații sociale. În conștiința de copil a lui Mișka o idee a prins rădăcini adînci : există două categorii de oameni — bolșevicii, care te ajută să ajungi la Tașkent, care-ți dau să mănînci cînd ți-e foame, care au grijă de tine cînd ești bolnav, și „burjuii", care te alungă cînd le ceri ceva, care te calcă în picioare ca să ocupe un loc în tren.

Una din realizările cărții o constituie figurile de comuniști : comisarul Dunaev și mecanicul Kondratiev. Ei au fost cei care l-au ajutat pe Dodonov în situațiile cele mai dificile, în care se părea că nu mai există nici o ieșire. Caldul umanism al acestora, înțelegerea pe care Mișka simte că o găsește la ei, caracterul lor integru — toate acestea fac ca cei doi comuniști, mai ales Kondratiev, să devină pentru Mișka niște idealuri. Figurile comuniștilor pe care băiatul îi întîlnește

pe drum sînt extrem de convingătoare. Cele două personagii sînt printre primele figuri de comuniști reușite în literatura sovietică.

*

*   *

Este greu de închipuit o temă mai sumbră decît cea aleasă de Neverov și cu toate acestea coloritul predominant este cel optimist. În povestire nu întîlnim un roz artificial. Foametea rămîne foamete, și în paginile în care ea este obiectul descrierii avem de-a face cu un realism feroce, uneori împins pînă la o expresie naturalistă. Este de-a dreptul zguduitoare scena în care copiii luptă cu cîinii pentru o coajă murdară de pîine. Uneori Neverov face chiar exces de atmosferă morbidă, mai ales în primele capitole ale cărții. Și cu toate acestea suflul principal este optimismul.

Izvorul principal al optimismului este lupta încununată de succes a lui Mișka, în condițiile arătate. Sînt însă și alte scene în care optimismul răbufnește, uneori surprinzător, cum este, de pildă, scena morții unui bătrîn care, în ultimele sale clipe, îmbrățișează pămîntul, strigînd „Rodește, pămîntule binefăcător, rodește..."

Neverov a abordat un procedeu riscant, care, însă, a dat rezultate bune : realitatea, în general, este redată prin prisma lui Mișka Dodonov, ceea ce face ca tabloul obținut să fie de o mare sensibilitate. Neverov nu s-a limitat, însă, numai la acest procedeu ; a renunțat la el cînd este vorba de scenele de masă. De regulă, aceste scene, spre deosebire de restul cărții, sînt redate într-o manieră romantică.

O astfel de modalitate a avut drept rezultat o lucrare polifonică, în care toate mijloacele sînt dirijate spre proslăvirea victoriei omului în drumul său spre viitor.

Tașkent, orașul pîinii încheie, prea devreme, drumul creației lui Alexandr Neverov. Fără a se înscrie în rîndul clasicilor literaturii sovietice, Neverov a creat o operă remarcabilă și editarea celei mai bune lucrări a sa în limba romînă nu poate fi decît binevenită.

Leonida Teodorescu

Lui
Feodor
Vasilievici
Gladkov

1

Bunicul a murit, bunica a murit, apoi — tata. A rămas numai Mişka cu maică-sa şi cu doi frăţiori. Cel mai mic are patru ani, cel mijlociu — opt. Mişka e de doisprezece ani. Copiii mici nu-s buni de nimic. Unul cere terci, altul ciopleşte cu cuţitul, dintr-o bucată de lemn, o moară de vînt, să se joace cu ea. Din pricina foametei, mama boleşte. Se duce la rîu după apă şi abia se mai tîrăşte înapoi. Plînge mereu; iar foamea nu cruţă pe nimeni. Mereu sînt duşi la ţintirim ba un mujic, ba doi deodată. A murit nenea Mihaila, a murit mătuşa Marina. În fiecare casă se fac pregătiri de mort. Au fost cai şi vaci... Oamenii le-au mîncat. Acum prind cîini şi pisici.

Mişka a căzut pe gînduri.

Familie mare, dar n-are cine să muncească, căci sînt încă mici. Într-însul e toată nădejdea. Aşa a spus şi tata înainte de moarte:

— Tu, Mişka, ai să fii gospodarul casei.

Mişka ieşi pe uliţă: mujicii vorbeau despre Taşkent. Pîinea-i tare ieftină acolo, numai că-i greu de ajuns. Pînă acolo sînt două mii de verste şi îndărăt tot atît. Fără bani nu-i nimic de făcut: trebuie bani pentru bilet, pentru autorizaţie.

Ascultă Mişka ce ascultă, apoi întrebă :
— Dar cei mici au voie să se ducă acolo ?
— Nu cumva vrei să te duci şi tu ?
— De ce nu ? Mă vîr într-un ungher — pe mine n-or să mă vadă.
Mujicii zîmbiră :
— Nu, Mişka, tu va trebui să mai stai pe lîngă casă. Alţii mai breji decît tine se întorc cu coada între picioare. Peste vreo cinci anişori ai putea să te duci şi tu.
Dar Mişka nu-i crede pe mujici. Înţelege că Taşkent e oraşul pîinii şi nu se mai teme de nimic. Chiar de-l cuprinde uneori îngrijorarea, singur se linişteşte numaidecît : „Încearcă, doar nu eşti o fetiţă. Dacă n-or să-ţi dea de pomană, ai să te tocmeşti la lucru. Ai arat toată vara cu plugul în locul tatii, ştii să înhami caii. Numai de ani eşti mic : dar la treabă nici unul mare nu te întrece."
Mişka se gîndeşte şi se tot gîndeşte.
Nu-i iese din minte Taşkentul, oraşul pîinii. Începe să măsoare distanţa din ochi : două mii de verste — nu-i cine ştie ce. Doar pe jos e departe. Cu drumul de fier ajungi în trei zile. Iar de autorizaţie n-ai nevoie. Au să vadă călătorind un băieţel micuţ şi au să spună : „Lăsaţi-l, tovarăşi, ăsta-i Mişka înfometatul. Nu atîrnă prea greu ?... Nu cîntăreşte nici jumătate de pud[1] cu măruntaie cu tot." Dacă l-or izgoni din vagon o să poată sta şi pe acoperiş două zile. S-a căţărat el pe copaci după cuiburi de ciori ; asta-i ceva mai dihai decît acoperişul vagonului, şi tot n-a căzut...

[1] Pud — veche unitate de măsură egală cu 16,381 kg (n. ed.).

Îl zări pe prietenul său Seriojka Karpuhin, un băieţaş cu un an mai mic decît dînsul, şi se bucură :
— Hai cu mine.
— Unde ?
— După pîine la Taşkent. În doi e mai vesel. Dacă se întîmplă ceva cu tine, te ajut eu. Dacă se întîmplă cu mine, mă ajuţi tu. Tot n-avem ce mînca aici.
Seriojka nu-l crezu numaidecît.
— Dar dacă plouă ?
— Vara ploaia e caldă.
— Dar dacă ne-or alunga soldaţii ?
— O să ne furişăm ca să nu ne vadă.
Seriojka e tare nehotărît. Se scobi de două ori în nas, apoi zise :
— Nu, Mişka, nu-i chip să ajungem acolo.
Mişka se jură :
— Zău că ajungem, numai să nu te temi. Acum sînt peste tot ostaşii roşii ; ei n-or să ne alunge. Cînd or afla că sîntem înfometaţi, au să ne dea o bucată de pîine.
— Sîntem prea mici, are să ne fie frică.
Mişka începu să argumenteze : nu sînt mici de loc. Nu face nimic că Seriojka e mai mărunt, are să aibă grijă Mişka de toate : îi va căuta loc în tren, o să-i înduplece pe călători. Doar nu sînt nişte fetişcane ! Dacă vor da de greu, or să rabde. Au să-i alunge din tren ? Tot n-are să le fie frică în doi. Vor aştepta să treacă noaptea, or merge oleacă pe jos. Apoi se vor căţăra din nou, de îndată ce şefii îi vor scăpa din vedere.
— Şi cînd o să ne întoarcem ? îl întrebă Seriojka.

— O să ne întoarcem degrabă. Într-acolo, cel mult patru zile; înapoi, cel mult patru zile. O să adunăm cîte douăzeci de funturi[1] de căciulă și îndărăt — ca să nu ne fie greu.

Lui Seriojka îi sticliră ochii de bucurie.

— Eu pot duce un pud.

— Nu-i nevoie de un pud. Cine are mult, i se ia. Mai bine să ne ducem de două ori, după ce am aflat drumul.

— Hai, Mișka; să nu spunem la nimeni.

— Hai!

— Numai tu știi și cu mine, nimeni altul. S-ar ține de noi Koska și Vanka, dar ei se tem de necuratul. Ce poți face cu dînșii?

— Dar ție nu ți-e frică?

— De ce să-mi fie frică! Dacă vreau, mă duc în cimitir la miezul nopții.

2

Mama se văita în pat. Copilul cel mai mic, Fedka, o trăgea de poală, își băga degetul în gură, cerea pîine... Cel mijlociu, Iașka, făcea un pușcoci ca să doboare vrăbii pentru mîncare și se gîndea: „Am să omor trei și am să mănînc pe săturate. Am să dau cîte puțin lui Fedka și mămucăi. Ah, de-aș lovi un porumbel!"

[1] Funt — unitate de măsură egală cu aproximativ o jumătate de kilogram (n. ed.).

Mișka intră în izba goală, înfometată și, îndesîndu-și șapca pe cap, se încruntă. Semăna leit cu un adevărat mujic, un bărbat în toată firea; și se proțăpi pe picioarele-i desfăcute țărănește.

— Ce-i cu tine, mamă, de stai în pat?

— Nu mi-e bine, fiule.

— Vreau să plec la Tașkent, după pîine.

— Ce-o mai fi și Tașkentul ăsta?

— E un oraș, la două mii de verste de aici, și acolo pîinea o iei pe o nimica toată...

Mișka vorbea liniștit, gospodărește, ca un om în toată firea.

Mama se uita cu mirare la dînsul:

— Ce tot spui, că nu te înțeleg!

Mișka începu să povestească totul cu șart. Acolo sînt bucate multe și fiecare are pîine berechet. Poți aduce treizeci de funturi ca nimic. (Adăugă dinadins zece funturi, ca să-l creadă mama mai lesne). Povestea curgător, limpede, ca după carte, și ceea ce auzise de la mujici și cele născocite de dînsul — înșiră totul de-a fir a păr. Într-acolo sînt cel mult patru zile; înapoi, cel mult patru zile.

— Tu, mamă, să nu te temi.

— Și dacă nu te mai întorci acasă?

— Mă-ntorc.

— Vezi bine, fiule, am să mă părpălesc fără somn nopțile la rînd, numai la tine o să-mi fie gîndul. Nici bărbații în toată firea nu pleacă.

— Pentru bărbați, mamă, e mai rău. Ei au nevoie de bilet și de autorizație; eu însă și Seriojka ne ascundem de toți. Tot n-are cine altcineva să vă poarte de grijă. Unde-l poți trimite pe Fedka sau pe Iașka? Iar eu nu mă tem de nimic.

— Fii cu ochii în patru, Mişa. Te rog, pentru numele lui dumnezeu, să nu te caţeri pe acoperişul vagoanelor. Ferească cel de sus, poţi să cazi în timpul nopţii şi să te prăpădeşti. Mai bine roagă-te de cineva să te pitească într-un loc ferit. Ce mă fac eu dacă rămîn singură ?

— Nu te teme, mamă, n-am să cad.

Mişka îşi cercetă opincile : erau găurite la călcîie. Se încruntă :

— Sînt rupte, ale naibii !

Dar se linişti numaidecît.

— Acum nu-i frig, pot merge şi desculţ.

Briceagul şi-l ascuţi pe o cărămidă, îi făcu cu sula o gaură în mîner, şi-l agăţă de curea, ca să nu-l piardă. Îşi puse sare într-o cîrpuliţă, strînse bine nodul, să nu se risipească. Îşi răsuci o sforicică din fuior pentru orice nevoie : cîte nu se pot întîmpla în drum ! Tata, răposatul, tot aşa făcea cînd se ducea la iarmaroc — îşi lua o osie de rezervă, o roată, o hulubă. De roţi Mişka n-are nevoie ; dar sforicica i-ar putea prinde bine.

Mama scoase un sac de un pud ; îi puse petice în amîndouă părţile.

— Unul ajunge, Mişa ?

— Dă-mi doi ; din doi n-are să se verse nimic. Poate că-mi vor da şi niscaiva codri de pîine.

Mama îl crezu :

— Aşa-i, Mişa. Ia tot ce se nimereşte. Poate că ai să aduci şi niscai boabe — să le semănăm.

Mama îşi scoase cămaşa în cămară şi tăie din ea o bucată de pînză roşie pentru o săculteaţă.

Iaşka se lăsă de meşterit puşcociul şi se uita cu mirare la frăţine-său :

— Mişk !

— Ce-i ?

— Merge şi Seriojka cu tine ?

Mişka nu-i răspunse. Ieşi în curte şi se uită în jur.

Uite ce înseamnă foametea !

O roată se tăvăleşte pe jos, arcul de lemn de la căruţă se tăvăleşte şi el. Nu mai au cal, nu mai au nici vacă. Înainte vreme cotcodăceau în curte găini, cocoşul trîmbiţa din răsputeri. Acum au rămas din poiată numai parii şi acoperişul găurit. Dar nu face nimic. Dacă o să-i iasă bine drumul la Taşkent au să se îndrepte toate. Lucrul de căpetenie e să nu se teamă. Alţii se duc acolo. O să încerce şi Mişka. Atîta numai că-i cam mititel ; dar la treabă nu-l întrece nici un bărbat în putere.

3

Pe uliţă bărbaţii stăteau iarăşi de vorbă despre Taşkent. Nu le ieşeau din minte meleagurile nevăzute de dînşii, sporovăiau despre livezi şi vii. Jinduiau grîul de două soiuri din părţile acelea : irigat şi neirigat. Se auzea că preţurile sînt mici. Un adevărat rai ! Dar e greu de ajuns acolo : îţi trebuie bilet, îţi trebuie autorizaţie.

Lui Mişka însă nu-i era teamă de nimic.

Taşkent, oraşul pîinii, cu podgorii, îi apărea ca o lume din poveşti. E o jucărie să-ţi umpli buzuna-

rele cu caise. Dacă te tîrăşti în patru labe, nu te vede nimeni.

Spuneau mujicii că-i mare arşiţă acolo — te poţi înăduşi — dar de asta nu se îngrijea Mişka. Sînt pîraie, fără îndoială, ca şi la noi. Iar de vreme ce sînt pîraie, te poţi şi scălda.

Nici cînd Seriojka pomeni de kirghizii cu care vor trebui să călătorească, Mişka nu-şi pierdu cumpătul.

— Dacă kirghizii sînt oameni, de ce să ne temem de ei ?

— Dar dacă nu-s oameni ?

— O să vedem acolo. Spun unii fel de fel de prăpăstii.

4

Pe ogoare domnea o linişte adîncă. În înaltul cerului albastru cîntau ciocîrlii. Iar pe deasupra capului vîjîia sîrma pe stîlpii de telegraf care se înşiruiau înainte, unul după altul. Dincolo de stîlpi se găseşte gara. Iar în gară e un tren. Mişka îl văzuse de două ori, cînd fusese cu taică-său la Samara. E ceva atrăgător. E lung de vreo cincizeci de stînjeni, scoate fum din coş, se face foc în el ca într-o sobă şi fluieră.

Mişka mergea îmbrăcat în haina lui taică-său, încins cu o curea soldăţească, făcea mişcări largi cu băţul. În spate ducea sacul de un pud. În el —

o săculteaţă cusută din cămaşa roşie a mamei. În săculteaţa roşie — o cană de tablă, cîrpuliţa cu sare, o bucată de pîine din iarbă şi vechea fustă a bunicii, pe care trebuia s-o vîndă orăşenilor.

Seriojka păşea desculţ la stînga lui. O pereche de opinci mari şi nişte ciorapi lungi, femeieşti, îi atîrnau pe umăr. De opinci legase doi saci făcuţi sul.

În drum se înţeleseră să nu se părăsească. Dacă unul din ei se îmbolnăveşte, celălalt trebuie să-l îngrijească. Iar acel care primeşte primul ceva — să împartă pe din două cu tovarăşul său.

Cînd se ivi gara mică, Seriojka spuse :

— Uite, Mişka, văd un fumuşor. N-o fi trenul nostru ?

Mişka îşi puse palma streaşină la ochi.

— Acum toate trenurile sînt ale noastre. Pe care îl prindem, cu acela plecăm.

— Dar sînt multe vagoane ?

— Vreo douăzeci.

— Te urci în faţă ?

— Îhî !

Seriojka zîmbi :

— Nu mi-e de loc frică. Cîte verste am mers şi picioarele tot nu mi-au obosit. Hai să ne măsurăm pasul.

— Pasul meu e mai mare decît al tău.

— Am să fac şi eu paşii mai largi.

Mişka îl sfătui :

— Nu trebuie să te grăbeşti, oboseşti mai repede.

Pe un dîmb se aşezară să se odihnească. Scoaseră cîrpuliţele cu sare, le aşternură pe iarbă. Seriojka spuse :

— Eu am sare mai multă decît tine.
— Dar pîine ai ?
— Mi-a dat mama patru cartofi.
— Cu cartofi nu te saturi, e nevoie de pîine.
— De unde să iau ?
Mişka se încruntă.
În sacul lui se găsea o bucată de pîine de iarbă. Ar fi fost bine dacă şi Seriojka ar fi avut o bucată de pîine de iarbă. Atunci amîndoi ar fi avut la fel, pe cînd aşa e treabă păguboasă. Dacă fiecare o muşca de vreo trei ori, nu le va rămînea decît jumătate din merinde.
— De ce n-ai luat şi o bucăţică de pîine ?
Seriojka şedea culcat pe burtă, sugînd un fir de iarbă. Ochii i se posomorîră, buza de jos i se bosumflă a plîns. Se uită în urmă unde rămăsese satul — nici măcar clopotniţa nu se mai zărea. De jur împrejur — numai cîmpie şi stîlpi de telegraf. Dacă s-ar întoarce acasă, n-ar ajunge pînă pe înserate.
Lui Mişka i se făcu milă de tovarăşul său.
Îşi aminti de înţelegerea avută ca să se ajute între dînşii. Rupse o bucăţică de pîinişoară :
— Na ! Cînd o să ajungem la gară să mi-o dai înapoi. Îţi închipui că-mi pare rău după pîine ?
Seriojka tăcea.
Ar fi putut mînca mai mult de un funt, iar Mişka i-a dat numai o fărîmitură. Dacă n-o să le dea nimeni ceva la gară, vor trebui să rabde pînă dimineaţă. Iar dacă nu vor primi nimic nici dimineaţă, vor răbda pînă seara. Se mai uită o dată spre locul unde rămăsese satul şi suspină.
— Ce tot suspini ?
— Ia, aşa.

— Te-ai speriat ?
— Ei, m-am speriat ! De ce să mă sperii ?
— Acum tot nu mai poţi ajunge pînă diseară acasă. Iar seara te mănîncă lupul...
Seriojka aruncă o privire în toate părţile. Mişka îl chinuia cu povestiri înfricoşătoare.
— Ajungi pînă la rîpa lui Efimov — acolo stau la pîndă hoţii în timpul nopţii. Nu de mult i-au furat unui mujic calul, şi pe stăpîn mai-mai să-l omoare.
Seriojka se ridică, se aşeză din nou, cu picioarele aduse sub el. Îşi privi speriat tovarăşul.
— Tu cîte zile poţi să rabzi nemîncat ? îl întrebă Mişka.
— Dar tu ?
— Trei zile.
Seriojka oftă :
— Mai mult de două nu pot răbda.
— Dar cîte zile poţi s-o duci fără apă ?
— Una.
— Puţin. Eu pot răbda o zi şi jumătate.
Cînd se depărtară de dîmb, Seriojka spuse pe neaşteptate :
— Şi eu pot răbda o zi şi încă puţintel...

5

Iată şi nemaipomenitul tren.
Parcă ar fi nişte izbe pe roţi — o uliţă întreagă : din fiecare izbă se uită multă lume. În izbe e înăbu-

şeală, mujicii şi muierile se caţără pe acoperiş; se ajută unul pe altul; se împing de jos. De sus zboară în jos saci, ceainice, traiste de pînză... Pe acoperiş umblă un soldat cu armă, strigă la femei şi mujici:

— Nu e voie aici!

Îi alungă de pe un acoperiş — ei se caţără pe un altul. Din nou zboară de sus în jos saci: iarăşi strigă soldatul cu armă:

— Nu e voie aici!

Şi Mişka ar fi vrut să se caţere pe un acoperiş, mai aproape de lume; dar dacă nu e voie — nu se bagă. Trebuie să ţină seamă de rînduială. Seriojka nu pricepe nimic. E numai ochi; nu-l poţi urni din loc.

— De ce îi alungă pe oameni de pe acoperiş?

— Acolo nu e voie — e bunul statului. Nu vezi un soldat cu puşcă?

Nici mujicul cel cu doi saci nu pricepe nimic. Îşi saltă căciula pe ceafă şi cade pe gînduri:

— Unde să mă caţăr?

A încercat să se urce pe trei acoperişuri — nicăieri nu e voie. Se repede dincolo de castelul de apă spre un vagon îndepărtat; poate acolo e voie. Mişka se ia după mujic; îl zoreşte şi pe Seriojka:

— Hai mai repede, nu rămînea în urmă!

Seriojka însă nu e în stare să priceapă nimic.

La dreapta — lucruri nemaivăzute: la stînga — lucruri nemaivăzute. În sat la dînşii pe stîlpii de telegraf sînt cîte trei sîrme — aici sînt cîte opt, pe două rînduri. Atîrnă în aer globuri de sticlă, se aud fluierături. Trec doi oameni cu felinare în mînă. Pretutindeni pe pămînt vezi nişte bare de fier fixate cu piuliţe. Seriojka se poticni de o bară: iar din faţă vine drept spre dînsul o izbă pe roate fără ferestruici, scîrţîind din roţi.

— Te calcă trenul, băieţaşule, fugi!

Mujicul cel cu doi saci se caţără pe acoperişul vagonului şi Mişka după el, ca o pisică.

— Încotro?

— Eu şi Seriojka ne ducem la Taşkent.

— Coboară mai repede: trenul ăsta nu merge la Taşkent!

— Dar unde, nene?

— În Siberia, în Siberia! Săi!

Lui Mişka începu să-i bată inima: i se făcu părul măciucă. Unde e Siberia? Ce fel de Siberie? Şade pe acoperiş: Seriojka aleargă pe lîngă roţi.

— Suie, Seriojka, suie!

Seriojka vru să se prindă de o treaptă a vagonului, dar vagonul se depărtă.

— Măiculiţă!

Seriojka alerga pe lîngă roţi, să nu rămînă în urmă. Gîfîia, i se bălăbănea capul, i se împăienjeneau ochii.

— N-ai să prinzi trenul!

O durere ascuţită îi strînse inima lui Mişka; îi părea rău de tovarăşul său: are să se prăpădească. O să-i fie frică pînă şi să se întoarcă acasă. Dacă sari din mers, te vatămi. Prea repede pornise trenul: acoperişul se legăna, roţile ciocăneau.

Seriojka se împiedică şi zbură cu capul în jos.

— S-a sfîrşit cu el!

Mişka se tot uita la gară, la Seriojka care căzuse jos. Îşi aminti de înţelegerea făcută între dînşii ca să nu se părăsească unul pe altul. Ce-i de făcut ? Va trebui să se întoarcă de la gara cealaltă. Dar, deodată, vagonul o luă mai încet, se opri : uitase pesemne ceva. Se smuci o dată înainte, se dădu îndărăt pe altă linie. Se mai smuci o dată înainte, porni iarăşi pe altă linie. De vreo cinci ori merse înainte şi-napoi. Ieşi chiar în cîmp, dincolo de gară ; se opri. Maşina dădu drumul la o răsuflare şi se depărtă de tren.

Mujicul, cel cu cei doi saci, sudui :

— Ah, drace ! Am crezut că-i trenul cel bun, care să mă ducă în Siberia...

Mişka nu mai putea de bucurie.

Dădu fuga la gară, dar Seriojka — ia-l de unde nu-i. Alergă la locul unde căzuse Seriojka, dar nu găsi nici locul acela. Uite, parcă aici era, parcă era dincolo. Umblă de colo-colo ; abia îşi găsi prietenul lîngă cabina acarului. Seriojka şedea cu capul rezemat de genunchi şi plîngea.

Lui Mişka nu-i plăcu.

— De ce plîngi ?

— Fiindcă m-ai pierdut.

— O să ne ţinem unul de celălalt, o să întrebăm cum trebuie care-i trenul de Taşkent şi n-o să ne mai urcăm de pomană în vagon. Aşteaptă pînă ce trag o fugă la gară să ascult ce spun mujicii. Să nu te duci nicăieri, aici să stai.

Nu încăpea să zică nici cîrc : Mişka era doar conducătorul.

Seriojka se ghemui lîngă cabină şi închise ochii.

— Uf, prostul de mine ! Cine m-a pus să plec ?

Îi era foame, îi venea să plîngă. Mişka are să uite de dînsul, o să ia singur trenul şi va pleca, iar el nici nu ştie drumul acasă. Şi chiar dacă l-ar cunoaşte — nu-i chip de plecare : cînd ajungi la rîpă, dai doar peste tîlharii care stau acolo la pîndă. Ei îi omoară chiar pe mujicii în toată firea — darmite pe un băieţaş de nimic : îl ucid pe loc.

Iar cei de-acasă se gîndesc, fără îndoială : oare cînd o să sosească Seriojka ? Mama umblă prin vecini şi le povesteşte : „Seriojka al nostru a plecat la Taşkent după pîine". Bunica, de bună seamă, n-o să mai apuce a-l vedea : are să moară. Ce suflet bun are bunica ! Nu l-a bătut pe Seriojka de cînd îi pe lume. Şi mama lui e ca pînea caldă. Dar gîrla, ce plăcută-i ! Te-ai putea scălda în ea toată vara, de n-ai fi flămînd.

Seara se lăsa peste staţie şi înfăşura copacii într-o broboadă neagră. Globurile electrice de pe stîlpi se aprinseră. În cabină cineva ciocănea :

„Taca-taca ! Taca-taca !"

Şi Mişka nu mai vine. O să ia trenul singur şi are să plece.

De după perete se auziră iarăşi ciocănituri :

„Taca-taca ! Taca-taca !"

Seriojka vru să se uite pe fereastră : dar pe lîngă cabină trecu un balaur cu ochi de foc, pufăind, duduind, gîfîind din greu... Prin aer zburau scîntei. Deodată sforăi monstrul chiar pe lîngă

cabină; dintr-o parte un fum negru năvăli drept asupra lui Seriojka, care o luă la fugă şi-şi uită lîngă cabină traista cu opincile.

6

Mişka făcu dintr-o dată două treburi: află drumul la Taşkent şi ceru unui ostaş roşu o cojiţă de pîine. Singur trebuie să se gîndească la toate. Pîine nu-i, bani nu-s, Seriojka nu se poate descurca. Va trebui să-l hrănească cîte puţin, ca să nu-şi piardă puterile. Mişka vîrî coaja de pîine în buzunar; se gîndi că va putea muşca de vreo două ori din ea. „Am să-i dau şi lui un piculeţ, nu-i mare lucru. Are să-mi plătească mai încolo".

Vru să alerge fără zăbavă: dar văzu deodată într-o ferestruică un aparat de telegrafie. Ciudat lucru! Din el se desfăşura o panglică albă şi un om ciocănea cu degetul. Un alt om, cu un fel de pîlnie la ureche, vorbea pe sîrmă. Mişka nu-şi mai lua ochii de la aparat şi nu-şi dădu seama cum îşi vîrî în gură cojiţa de pîine. Îşi aduse aminte de Seriojka care era flămînd şi începu să-l mustre cugetul: „De ce am mîncat-o?"

Veni fuga la locul unde rămăsese Seriojka, dar Seriojka nu era. Uite şi cabina aceea cu o singură ferestruică... sau poate era alta care semăna cu aceea. Ce însemna asta? Pesemne se rătăcise niţeluş. O luă în altă parte — ieşi în cîmp. O grămadă de paie se zărea albă, luna răsărise deasupra unui dîmb mic şi se uita lung la Mişka. Nu se vedea nici ţipenie de om. Numai dincolo de gară bătea cineva cu un ciocan şi se auzea un plîns înăbuşit în şanţ. Se apropie şi văzu în şanţ o femeie cu copii. În mijloc se stingea un focuşor. Femeia avea părul zbîrlit. Clătina din cap şi spunea într-una:

— Scumpii mei copilaşi, unde-o să ne ducem noi acum?

Mişka se gîndi: „Dar eu încotro mă duc?" Se întoarse în gară şi-şi strigă tovarăşul.

În cătun se porni să latre un cîine.

— Asta-i bună! Unde să-l caut?

Şi nici nu poate să-l părăsească: doar se înţeleseseră, se legaseră prin jurămînt.

— Prostălăul! Aş fi călătorit mai bine singur...

Mişka se aşeză lîngă uşa gării şi căzu pe gînduri. Şezu el ce şezu, pînă cînd ochii începură să i se lipească. Îşi aminti de Seriojka şi suspină:

— Unde s-o fi pierdut? O să-l găsesc dimineaţa.

Capul îi căzu pe genunchi, trupul parcă i se ridica, plutind în văzduh. Plutea ca pe aripi, se înălţa mai sus şi tot mai sus.

Mama îi striga de jos:

— Ai să cazi, Mişa, unde te-ai cocoţat?

Iar fratele său, Iaşka, trăgea în porumbei din puşcoci. Poc, o dată — căzu un porumbel. Încă un foc — căzu altul. Nimeri vreo zece bucăţi. Îi atîrnă de o sforicică şi, cu aceşti porumbei, începu să-l plesnească pe Mişka peste cap.

Se supără Mişka, vru să-l lovească pe Iaşka; dar în faţa lui stătea un soldat cu arma la umăr:

— Nu e voie să te culci aici!

Pe lîngă ei trecu un cățeluș și, adulmecînd cu nările în vînt, se uită pe ușă, apoi porni în mers ușurel mai departe. Ieși un mujic cu capul gol.

— Ce-i cu tine, băiețașule ? Ți-e frig ?

— Tare mi-i somn, neică.

— Unde te duci ?

— La Tașkent cu Seriojka ; dar el s-a rătăcit.

— Du-te la clasa a treia, poți să dormi acolo.

Mișka intră la clasa a treia, iar aici — lume de pe lume : n-ai unde scăpa un ac. Zac cu toții grămadă. Deasupra lor plutesc aburi ca la baie, iar prin aburi se aud plînsete, unii scuipă, alții își suflă nasul pe jos. Un bătrîn se tîrăște ca un rac, cu dosul înainte. Toți îl drăcuie, iar el se tîrăște mai departe.

— Unde naiba te bagi ?

Mișka se împiedică de capul cuiva ; se sperie. Capul se ridică și strigă :

— Ce tot te fîțîi pe aici ?

— Îl caut pe Seriojka.

— Îi fi vreun pungaș.

Se mai auzi un strigăt :

— Goniți-l : umblă după furat.

Mișka se tîrî la dreapta : Seriojka nu era acolo. Îl căută degeaba și la stînga. Parcă intrase în pămînt. Nu se poate să nu-l caute ; se înțeleseseră doar împreună. Mișka se vîrî în ungherul cel mai depărtat : Seriojka stătea ghemuit acolo și dormea.

— Bine că te-am găsit, Seriojka pierdutul !

Seriojka deschise ochii, dar nu pricepea nimic. Parcă răsuna glasul lui Mișka, parcă nu. Semăna la față cu Mișka, dar capul parcă nu era al lui Mișka. Atunci Mișka îl smuci din nou de mînă :

— Trezește-te ! Eu sînt ; de-abia te-am găsit. De ce ai fugit de acolo ?

— Mi-era frică.

— Na, frică. Doar nu erai în pădure. Și nici nu m-ai ascultat. Bine că nu mi-a fost lehamite să te caut. Ai fi rămas singur — uite ce era să se întîmple. Se face una ca asta ? Prostule ! Ne-am înțeles să plecăm împreună, trebuie să te ții de cuvînt.

Seriojka se smiorcăi de obidă și-și frecă ochii cu pumnul.

— Bine, nu mai plînge, nu sînt supărat. Numai să nu mai faci așa ceva de aci înainte. Ai dormit puțin ?

— Mi-e foame.

Și lui Mișka îi era foame. Își linse buzele cu limba, și se gîndi : „O să-mi atîrne de gît ca un bolovan".

Spuse cu glas tare :

— Ce caraghios ești, Seriojka, tu nu știi să rabzi. De unde să iau pîine acum ? Cînd vom sosi la Tașkent, o să mîncăm pe săturate. Dacă o să ți se pară puțin, o să-ți dau și partea mea. Crezi că o să-mi pară rău ?

Avea în sac, de acasă, o bucățică de pîine făcută din iarbă : voise s-o tăinuiască. Îi era milă de tovarășul său, dar nici pe sine nu voia să se nedreptățească. Doar el, Mișka, se străduia peste tot ; lui i se cuvenea și hrană mai multă.

Își aminti de înțelegerea făcută între dînșii de a împărți totul pe din două și se îmbufnă. Înțelegerea asta îl legase de mîini și de picioare — mai bine nu s-ar fi înțeles. Scoase bucățica, rupse fără prea multă tragere de inimă puțintel.

— Na, ai să mi-o dai înapoi mai pe urmă. Acum am două bucăţi la tine. Dar unde ţi-e traista cu opincile ?

— A rămas acolo.

— Prostule ! Acum în ce-ai să pui pîinea ?

Seriojka se întoarse :

— Eu nu mai plec la Taşkent.

— De ce ?

— E prea departe.

— Dar acasă cum ai să te duci ?

— Am s-ajung încetişor.

— Du-te, dacă nu te temi. Mie nu-mi plac asemenea tovarăşi care dau înapoi. Ba merg, ba nu merg.

Amîndoi tăcură îndelung.

Învăluit în aburi, cineva strigă în somn :

— A plecat, a plecat ! Trenul nostru a plecat !

Lîngă dînşii se ridică un mujic cu un cap ciufulit, cît o baniţă, şi spuse cuiva :

— O să murim cu toţii. Au început să mi se umfle picioarele.

Lui Mişka parcă îi apăreau în faţă Taşkentul, nemaipomenit de frumos, şi doi saci cu bucăţi de pîine. Într-un sac era pîine albă, în celălalt — pîine neagră, într-a treia săculteaţă — grîu, vreo zece funturi, pentru sămînţă. Şi grîul nu-i ca al nostru. Bob maşcat ! Mama lui Mişka se uită în cei doi saci şi plînge de bucurie :

— Ah, Mişa, Mişa ! Ce fiu bun eşti, ai grijă de noi. Culcă-te şi dormi un picuşor. Iar voi, copii, nu faceţi gălăgie.

Mişka deschise ochii fără să vadă nimic şi îi închise din nou.

Nu se ştie dacă umblă cineva pe acoperiş, sau se aude cum plouă. Ei, ducă-se încolo, tare i-i somn. A doua zi dimineaţa are să afle totul. Sus, chiar sub tavan, se leagănă un pom cu ramurile în jos. Capul lui Mişka se răsturnă pe spate, iar în pom atîrnau mere. Mere mari, cît doi pumni. Unul căzu drept în capul lui Mişka, dar lui Mişka îi era lene să se întoarcă, n-avea chef să întindă mîna după măr.

Ei, ducă-se încolo, tare i-i somn.

Seriojka simţi amăreală în gură.

Mîncă bucăţica aceea şi îşi întărîtă şi mai rău foamea. Îşi linse gingiile cu limba şi începu să-şi roadă unghiile. Îi chiorăiau maţele, îl durea toată burta. Văzu că Mişka doarme ; atunci începu să-i pipăie traista : n-o fi avînd ascuns, cumva, pîine ?

Dădu de cană şi se gîndi : „Pîine !“

Se bucură şi se sperie :

— Ah, are să se trezească Mişka ! Sau mă bate, sau îmi spune : „Cum de nu ţi-e ruşine ? Te-am luat drept băiat bun, iar tu ai ajuns un pungaş.“

Seriojka ţinea mîna pe cana lui Mişka, din sac, şi se gîndea :

„Dar dacă nu mănînc totul ?“ „Şi asta-i păcat”. „Eu însă n-o fac dinadins : mi-e foame.“ „Ia, dacă nu te temi.“

Lui Seriojka i se încîlciră gîndurile : să ia, să nu ia... Îi era şi foame, se şi ruşina de tovarăşul său.

Veni un somn greu, care începu să îndoaie capul lui Seriojka şi să-i legene trupul.

Dormi !

Seriojka se luptă îndelung cu somnul cel greu. Își deschidea ochii, își scutura capul și, cutremurat de foame, pipăia cu mîinile cana din sac.

Tare mi-i foame...

Dormi ! Mîine ai să mănînci pe săturate.

Somnul greu așeză capul lui Seriojka lîngă picioarele lui Mișka ; Seriojka simți în gură ceva cald și molcom. O voce blîndă îi spuse :

— Nu trebuie să furi, rabdă un pic.

7

Către dimineață fu tras în gară trenul de Tașkent.

Se ridicară mujicii cu lăzi, se ridicară femeile cu copii. Oamenii își aburcau sacii în spate, zăngăneau gălețile, ceainicile, samovarele... Se încovoiau spinările mujicilor, capetele femeilor se ciufuliră. Toți erau leoarcă de sudoare.

Gloata dădu năvală...

— Stai !

— Al cui e sacul pe care-l ai ?

— Miliția !

Urlă o femeie care își prăpădise sacul ; un mujic făcea semne cu mîinile :

— Stai !

Se rupse chinga de piele a unei lăzi — buf !

Doi mujici zburară peste ladă — buf !

Năvăleau unii peste alții...

Norodul se revărsa din toate părțile, din toate ungherele, ca apele rîului care rup zăgazurile din cale ; oamenii ieșiră de prin șanțuri ; se iviră de după ziduri — desculți, zdrențăroși, bătuți de ploi, spulberați de vînturi...

Acoperișurile vagoanelor începură să trosnească sub sutele de picioare. Glasurile spărgeau întunericul de dinainte de revărsatul zorilor. Bărbații răsuflau greu, gîfîiau. Mîinile tuturor tremurau, le tremurau picioarele, de spaimă ochii le ieșeau din orbite.

— Dă-te la o parte !

Femeile erau săltate să se urce, se aruncau lăzi, se aruncau saci, se aruncau copii în brațele femeilor. Toți fornăiau, gîfîiau.

— N-ai să ajungi să te urci !

— Tovarășe, tovarășe : asta-i muierea mea !

— La naiba !

— Cu ce drept, mă rog ?

— Gonește-l !

— Iva-a-an !

— Ah, mama ta !

Mișka îl tîra pe Seriojka care nu mai putea de spaimă ; se vîra pe sub vagoane, se lovea cu capul de roți :

— Mai repede !

Scările vagoanelor erau înalte. Mișka și Seriojka nu ajungeau pînă la ușile vagoanelor, nu se puteau cățăra cu nici un chip și n-aveau nici măcar de ce să se prindă.

— Urcă-mă, neică !

Mujicii și muierile se învîrtejeau, tropăiau, se împingeau, nu erau lăsați să intre pe uși.

— Cațără-te pe acoperiș !

— Unde-i ceainicul ?
— Tovarăşi, ceainicul e al nostru !
— Trage-i o scatoalcă...
— Pungaşule !
— Omoară-l în bătaie.

Mişka alergă de două ori în jurul trenului — nimeni nu vroia să-l ajute la urcat. Ce-i de făcut ? Mujicii se aşezau călare pe tampoane şi femeile tot aşa. Fetele se căţărau ; îşi crăcănau picioarele ca bărbaţii. Prin urmare aici se poate. Mişka sări călare pe un tampon şi strigă lui Seriojka :

— Suie-te aici !

Dar Seriojka nu putea.

— Hai să te ridic !
— Am să cad de aici !

Mişka se mînie cumplit, chiar scrîşni din dinţi :

— Ţine-te bine !

Seriojka se prinse cu amîndouă mîinile de talerul de fier al tamponului şi nu mai văzu nimic înaintea ochilor.

— Au să mă strivească aici...

Alături, un soldat se răstea la mujici :

— Marş de aici !

Seriojka începu să tremure — e mai mult mort decît viu :

— Măiculiţă !

Mişka îi şopti :

— Taci, taci ! Nu ne vede. Nu tuşi !
— N-am putere în mîini !
— Lasă vorba !
— Mişenka, dragă, am să cad !

Aici Mişka îşi ieşi din fire. Scuipă şi-i spuse :

— Dacă o să cazi, am să plec singur...

Seriojka tăcu, dar soldatul zări capul lui Seriojka:

— Cine-i aici ?

Hait !

— Dă-te jos !

Nu-i nimic de făcut. Ori te dai jos, ori începi să vorbeşti. Mişka porni tratative :

— Băiatul ăsta, tovarăşe ostaş roşu, este din satul nostru şi călătoreşte cu mine.
— Dar tu cine eşti ?
— Sînt din Lopatino, judeţul Buzuluk. Mă duc la Taşkent după pîine.
— Arată actele !
— Buletinul ?
— Îţi arăt eu ţie buletin !

Iar un alt soldat strigă din spate :

— Du-i la Orta-ceca ! [1]

Lui Mişka i se strînse inima :

— Am dat de dracu !

Seriojka e mai mult mort decît viu.

Soldatul îl apucă de mînă ; mai-mai să i-o smulgă din umăr :

— Băieţandri mucoşi ! Nu sînteţi buni decît să încurcaţi lumea în trenuri...

Asta-i bună ! Au plecat la Taşkent după pîine şi au nimerit la Orta-ceca. Iar Orta-ceca are să-i judece, fără îndoială. Mişka a auzit de la mujici aşa ceva care nu prea miroase a bine. Dacă i-ar strecura în mînă ceva soldatului ? Dar n-are bani.

---

[1] Orta-ceca — Comisia extraordinară raională specială pentru transporturi — organizaţie însărcinată cu menţinerea ordinei revoluţionare în transporturi (n. ed. ruse).

De s-ar preface că plînge, nu l-ar crede. Iar trenul o să plece. În capul lui Mişka roiau fel de fel de gînduri, dar nu era în stare să găsească nimic acătării. Văzînd că Seriojka scînceşte, Mişka încercă un vicleşug :

— Ce tot scînceşti ? Doar nu ne duc la închisoare. Or să afle cine sîntem şi or să ne dea drumul.

Apoi îi spuse soldatului cu blîndeţe :

— Aşa sîntem noi. Toţi ne băgăm nasul unde nu ne fierbe oala...

Soldatul tăcea.

— Tovarăşe ostaş roşu, nu se poate să ne lăsaţi pe noi amîndoi ? Sîntem nişte înfometaţi.

— Haide, haide, ai să pleci mîine.

Mişka se gîndi : „Cum l-aş putea înşela ?"

Îl apucă de mînă şi-i şopti :

— Tovarăşe ostaş roşu, un mujic s-a căţărat pe acoperiş.

— Unde ?

— Uite colo, în dosul vagoanelor ăstora.

Se uită soldatul ; spre norocul băieţilor pe vagon se aflau într-adevăr două femei.

— Staţi aici !

Mişka, bucuros, îi ţinu isonul :

— Stai, Seriojka, stai aici ! Să-l aşteptăm pe tovarăşul ostaş ; n-are el timp să şi-l piardă cu noi...

Soldatul dădu o fugă să gonească femeile, iar în jur — nici ţipenie. Tocmai bine. Mişka îşi aburcă mai bine sacul în spate şi îi şopti lui Seriojka :

— Nu striga ! Dă-mi mîna !

La început, alergară amîndoi în dosul gării, pe lîngă pătulele vacilor. Pe întuneric, se poticneau de grămezi de gunoi. Treziră un cîine somnoros, care începu să latre şi îl sperie pe Seriojka. Ieşiră după castelul de apă şi se vîrîră pe sub vagoane tocmai în coada trenului. Se opriră puţin, apoi se tîrîră mai departe. Mişka îşi mirosi mîinile şi scuipă :

— A făcut cineva o grămadă aici, porcul dracului ! Tu nu te-ai murdărit ?

— Ba m-am murdărit şi eu.

— Nu te atinge de mine !

Se uitară în toate părţile — nu se zărea nici un om.

Ce-o fi asta ? Prea departe se aude zarva oamenilor.

— Seriojka, n-am ieşit unde trebuia.

O luară în altă direcţie şi dădură de locomotivă, drept sub nasul lor.

— Uite-o unde era !

Mujicii şi femeile se cocoţau pe locomotivă încetişor :

— Nu ţipaţi !

Mişka făcu loc tovarăşului său şi îl împinse din spate :

— Suie !

— Dar tu ?

— Suie, nu vorbi cu mine !

Nu putea crîcni : Mişka e doar conducătorul.

Se sui Seriojka — nici n-avea unde pune piciorul. Se atinse de ceva fierbinte :

— Mişka, aici e un cuptor !

— Taci !

Deodată se porni deasupra capului lor un fluierat, care-i făcu să se cutremure; iar sub picioare auziră: pfu! pfu! pfu! Lui Seriojka i se făcu părul măciucă.

— Măiculiță!

La început merseră încetișor, apoi din ce în ce mai repede și mai repede. Urla cineva chiar deasupra capului lor, duduia, zvîcnea și ploua de sus cu scîntei. Iar vîntul îi bătea în față, șuierîndu-le în urechi și zgîlțîindu-le capul. Vai, dar dacă s-ar răsturna mașina i-ar face mii de fărîme, n-ar rămîne în viață nici un om...

Seriojka se uită o clipă înainte, se dădu înapoi înspăimîntat: din față venea un balaur cu ochi de foc — acuși-acuși are să-i facă praf!

Balaurul trecu însă pe lîngă mașină, vîjîind, și nu-i făcu praf.

8

Călătoriră multă vreme.

Și nu puteau pricepe cu nici un chip dacă aleargă pămîntul sau aleargă mașina. Și nici încotro aleargă nu puteau ști: înainte sau înapoi. Uneori li se părea că merge înainte, alteori că merge înapoi. Parcă tot pămîntul se învîrtea pe loc, iar mașina cu tot norodul de pe ea zbura prin aer. Pe podețele de peste rîpe, roțile duduiau sub ei îngrozitor, și chiar rîpele li se păreau băieților, pentru o clipă, niște guri negre căscate împotriva lor.

Dimineața, călătoria deveni mai ușoară.

Se desfășurau cîmpii pînă-n zare. Pe lîngă cabine zburau parcă mujici pe cai, femei, copii, sate...

Mișka, obosit de truda nopții, dormea adînc lîngă coșul locomotivei. O femeie își alăpta copilul. Un mujic cu gulerul descheiat își arunca păduchii de sub cămașă.

O altă femeie strigă mujicului:

— Nu-i azvîrli pe mine!

— Am scăpat un păduche!

— Unde?

— Uite aici.

— Diavol păduchios.

— Nu mă mai ocărî, am să-l găsesc; ai mei sînt însemnați: au urechea stîngă crestată și-s țintați în frunte...

La un urcuș mașina își micșoră viteza. Începu să pufăie, să gîfîie și se opri.

„Am sosit", se gîndi Seriojka.

Iar un mujic spuse altuia:

— Nu mai funcționează locomotiva.

— Atunci n-are să mai meargă?

— I s-au stricat șuruburile.

Se ivi un om cu cămașă neagră, soioasă și începu să bată cu ciocanul în roți. Mai apăru un om. Mașina se smuci de vreo două ori și se opri din nou.

Mujicii și femeile săriră din vagoane. În dimineața aceea caldă și senină începură, în semicerc, să-și facă nevoile în apropierea liniei ferate.

Seriojka se gîndea: „Se vede că aici au voie toţi".

Şi el voia, dar se temea să sară din tren, ca nu cumva să rămînă de căruţă. De aceea îşi îndură necazul cu lacrimi în ochi.

— Mişka, hai cu mine!

— Eu nu vreau.

— Ba eu tare aş vrea...

— Atunci sări mai repede!

Tocmai cînd vroia şi Seriojka să sară din tren, lumea începu să strige:

— Suie, suie, am pornit!

Maşina pufăi, sirena fluieră şi trenul se urni din loc.

Seriojka izbucni în plîns:

— Vreau să ies afară!

— Aşteaptă un pic, nu se poate.

Peste un minut Seriojka se apucă spasmodic de pantaloni:

— N-am să mă mai pot ţine!

— Mai rabdă un pic, un pic! Ajungem în curînd la o gară.

Mişka n-avea poftă să se simtă prost din pricina tovarăşului său. Dar ochii lui Seriojka se întoarseră speriaţi pe dos; faţa i se făcu albă ca varul.

— Ce-i cu tine?

— M-am scăpat.

— Taci, nu vorbi. Aşază-te aici!

Seriojka se aşeză lîngă o femeie care spuse:

— Nu ştiu de unde vine un miros urît!

Un mujic se uită şi el împrejur:

— Cineva şi-a dat niţel drumul!

— Ce niţel — că duhneşte cumplit.

Burta lui Seriojka se uşurase. El nici nu se clinteşte din loc. Mişka îi dădu un ghiont:

— Taci din gură!

9

Cînd pătrunseră în desişul de vagoane din gară, trecură repede, în zbor, pe dinaintea băieţilor, capete, mîini, picioare, cai, căruţe în vagoane-platformă. Trenul se opri departe de gară. Mujicii şi femeile săriră numaidecît jos: sări şi Mişka cu Seriojka. Mişka şchiopăta puţin cu piciorul stîng, iar Seriojka se dezvăţase cu totul de a mai umbla pe pămînt. I se învîrtea capul, picioarele i se poticneau şi din nou, ca pe maşină, vagoanele parcă pluteau înaintea lui. Vedea cerul răsturnat. Mişka îl trăgea după el.

— Hai, hai!

— Încotro?

— Nu se poate aici, or să ne vadă...

Plecară din locul primejdios; se pomeniră pe un teren viran, lîngă un gard înalt. Seriojka ridică din iarbă o piuliţă. Nu mai putea de bucurie. Îi veni în minte un gînd gospodăresc: „O să fie de folos acasă!" Dar Mişka îi spuse:

— Ce-ai pus în buzunar?

— O piuliţă.

— Arunc-o!

— De ce?

— Or să ne percheziţioneze...

Seriojka se încruntă. Îi părea rău să arunce piuliţa şi se supără pe Mişka. Ce fel de şef mai e şi ăsta — în toate se bagă! Ce-ar fi să nu-l mai asculte de fel? Apărură dintr-o dată în mintea lui Seriojka toate jignirile pe care i le pricinuise Mişka, şi i se urcă muştarul la nas. Strînse piuliţa în mînă, gîndindu-se: „N-are decît să mă lovească!"

Mişka se mînie încă şi mai tare:

— Arunc-o!

— Ţie ce-ţi pasă, îţi pare rău?

Lui Mişka nu-i părea rău. Îi era pur şi simplu necaz că Seriojka găsise o piuliţă bună, şi nu el, pentru că tot timpul Mişka se gîndea numai la pîine şi nu se uita la picioare.

— Noi cum ne-am înţeles?

— Cum?

— Să împărţim totul pe jumătate.

— Era vorba numai despre pîine.

Mişka se culcă pe spate, privi îndelung un nor pletos, albastru, care plutea pe cerul îndepărtat şi străin. Îl săgetară înţepături în pîntece, îi lăsa gura apă, încleindu-i buzele. Scuipă. Îşi strînse capul în mîini: începu să-şi încalţe opincile. Se încălţa cu gîndul aiurea. Cerceta încreţiturile şi călcîiele rupte ale opincilor; scutură fără grabă praful din ciorapi. Se uită pe furiş la buzunarul lui Seriojka, unde se găsea piuliţa ispititoare. Se scărpină în cap. Cine n-are nevoie, acela are noroc. Uite, el se zbate, aleargă, îl aşază în vagoane, iar piuliţa a găsit-o celălalt. Mişka îşi scutură mai departe ciorapul, lovindu-l de o cărămidă, şi spuse:

— Bine, ţine-ţi piuliţa; eu n-am nevoie...

Seriojka se bosumflă; începu să clipească des din ochi.

Îi asuda piuliţa în pumn; parcă i se prinsese de palma-i înăsprită. Are să iasă bătaie, dacă o încerca Mişka să i-o ia cu forţa. Ce fel de şef mai e şi ăsta — de fiecare dată nu-ţi dă voie să faci nimic!

Mişka se uită încruntat:

— Decît asemenea tovarăşi, mai bine lipsă! Cînd e vorba să înfuleci pîinea mea — hop şi tu, cel dintîi; dar piuliţa o înşfaci numai pentru tine. Cine te-a scos de la Orta-ceca? Şi-ai să nimereşti acolo iarăşi, dacă n-am să-ţi iau eu apărarea. Nici pîine n-am să-ţi mai dau, am să te las şi o să plec singur. Rămîi cu piuliţa ta...

Lui Seriojka începură să-i tremure buzele, ochii i se întunecară de ciudă. Pumnul i se desfăcu uşor pentru o clipă şi se strînse din nou, încă şi mai tare. Nu de piuliţă îi părea rău, ci îi era necaz. De ce Mişka e un astfel de şef? De ce n-are voie să facă nimic?

Porniră.

Seriojka vru să meargă alături de Mişka, dar acesta îl îndepărtă:

— Du-te mai încolo, n-am nevoie de tine.

Seriojka se smiorcăi, mergînd în urma lui. Se uită la piuliţa din pumn, o şterse de genunchi. Păcat! Dar nici să n-o dea, nu se putea. Are să-l atragă Mişka mai la o parte, i-o va lua şi o să-l lase pe drum printre kirghizi.

Îl cuprinse o mîhnire adîncă. Seriojka linse piulița cu limba de două ori, apoi spuse pe neașteptate :

— Mișka, hai, cui s-o nimeri !

— N-am nevoie.

— Crezi că-mi pare rău ?

Mișka suspină ușurat :

— Bine că ai recunoscut, diavole ! Tot n-ai să poți merge nicăieri fără mine.

Hotărîră să tragă la sorți în șapca lui Mișka un bețișor mare și un bețișor mic. Seriojka își dădu brusc seama :

— Ai să mă înșeli, hai altfel.

— Hai.

Mișka ridică o pietricică și propuse :

— Am să strîng amîndoi pumnii. Dacă alegi pumnul cu pietricica — piulița e a ta. Dacă alegi pumnul fără pietricică — piulița e a mea.

Seriojka chibzui îndelung pe care să-l aleagă. Își miji ochii, se întoarse, și se rugă încetișor :

— Dă doamne, să fie a mea !

— Alege mai repede !

— Stînga !

Mișka țocăi :

— Ești cam prostuț ! Eu țiu întotdeauna în mîna dreaptă...

Seriojka scoase piulița pierdută la jocul de noroc și i se făcu și mai tare foame. Cu ea se simțea mai sătul, iar acuma parcă i se golise toată burta și avea o amăreală în gură.

Mișka se lăudă :

— Ce norocos sînt eu ! Cum am să ajung acasă, o să fac ceva din piulița asta sau am s-o vînd fierarului pentru o sută de ruble.

Seriojka își ridică atent capul :

— Ei, pentru o sută de ruble — e prea mult !

— Și adică ce ? E de fier, îi bună pentru orice.

— N-or să-ți dea o sută.

— Hai să facem pariu pe două bucăți de pîine.

Seriojka se întristă. Făcură vreo douăzeci de pași, apoi adăugă drept mîngîiere :

— Vinde-o, am să mai găsesc eu — una de fontă...

10

În dosul gării ardeau focuri. Mirosea a apă clocotită, a ceapă, cartofi și a băligar ars.

Aici unii găteau și tot aici alții își făceau nevoile.

Femei dezbrăcate, cu cămășile lăsate pînă la brîu, ciufulite și nespălate, scoteau păduchii din cusăturile albiturilor. Îi striveau cu unghiile, îi puneau pe cărămizile fierbinți, se uitau cum se umflă, arși. Mujicii cu pantalonii descheiați, cu capetele aplecate peste prohaburile întoarse, scuipau des pe unghiile murdare, pline de sînge. De față cu toți, o fată care suferea de diaree, stătea cinchită cu fusta ridicată, schimonosindu-și fața din pricina marilor sforțări.

N-aveai unde te ascunde.

De sub vagoane erai alungat.

Lîngă privata cu două locuri era o coadă nesfîrşită — mai lungă decît cea din faţa cazanului cu apă clocotită. Întreaga luncă din dosul gării, toate şanţurile cu cotloanele lor erau pline ochi, mînjite, spurcate.

Trenuri veneau, plecau.

Cei fericiţi călătoreau pe tampoane, pe acoperişul vagoanelor; cei nefericiţi rătăceau săptămîni în şir, prin gări, se zvîrcoleau, aiurînd, noaptea. Mamele se văitau deasupra copiilor flămînzi; ţîncii flămînzi rodeau mamelor sînii goi, fără de lapte.

Mişka şi Seriojka se opriră lîngă un foc străin. Mişka începu să scormonească cenuşa cu o nuieluşă subţirică. O femeie cu părul lăţos ţipă ascuţit:

— Duceţi-vă la dracu'! Umblă fel de fel de borfaşi. Nu mai e chip de trăit, de răul lor.

Un mujic cu cojocul scurt, încheiat la toţi nasturii, se uită chiorîş la Mişka:

— Ce vrei?

— Nu vreau nimic; căutăm oameni din satul nostru.

— Nu te apropia!

Într-un ungher al gării, sub o bancă, zăcea un tătăraş chelbos, care rostea cu glas tare în liniştea mormîntală şi umedă:

— Of, Alah! Of, Alah!

În alt ungher un mujic cu o barbă roşcovană zăcea jos, cu faţa în sus, şi cu braţele larg desfăcute. Pe firele murdare ale bărbii lui mişunau păduchi mari, cenuşii, ca furnicile într-un muşuroi. Ochii mujicului ba se deschideau, ba se închideau din nou. Un picior cu obiala desfăcută se zbătea din cînd în cînd; celălalt stătea nemişcat. Pe mustăţi, lîngă nările ude, şedea o muscă mare, verde, cu capul albăstriu.

Seriojka întrebă:

— De ce zace?

Mişka nu-i răspunse.

Bucăţica de pîine murdară de lîngă mujic îl atrase cu o putere supraomenească. Mişka înţelese că mujicul este pe moarte şi se gîndi: „Ar fi bine să-i şterpelesc bucăţica asta de pîine! Nu e lume, nu vede nimeni. Tătăraşul şade culcat cu faţa în jos. Şi chiar dacă ne-ar vedea, n-ar fi în stare să ne ajungă din urmă. Aş putea să-mi iau mie ceva mai mult, lui Seriojka să-i dau mai puţin, fiindcă şi el e mai mic."

Mişka făcu cîţiva paşi de la un zid la altul; se uită în treacăt pe fereastră. Deodată i se muiară picioarele din pricina dulcii tulburări trezite de cel dintîi furt; obrajii şi urechile i se îmbujorară. Se uită la Seriojka cu gîndul aiurea şi şopti repede:

— Uită-te acolo!

— Unde?

— Acolo, dincolo de uşă.

Cît ai clipi — gata!

Seriojka îl întrebă de după uşă:

— Mişka, la ce să mă uit?

— Nu te mai uita, nu mai e nevoie...

Pe peron mujicii alergau după şeful gării, rugîndu-l cu cerul şi pămîntul să dea drumul mai întîi trenului lor.

— Tovarăşe şef, faceţi-ne acest mare hatîr!

— Aşteptaţi, aşteptaţi, tovarăşi, nu pot!

Se luă şi Mişka după mujici.

Se opriră mujicii, se opri şi Mişka, ţinîndu-l de mînă pe Seriojka, care nu pricepea nimic.

Mujicii își scoaseră căciulile, își scoase și Mișka șapca cea veche a tatălui său. Îl smuci pe Seriojka :

— Scoate-ți-o !

Nu ieși nimic. Mujicii începură să suduie. Spuse și Mișka, ca un om mare :

— Așteaptă bacșiș...

Mai tîrziu zăriră o cucoană care avea pe cap fel de fel de pieptănașe.

Văzuse asemenea cucoane la Samara : răposatul taică-său le zicea „fandosite". Cucoana aceasta stătea pe platforma unui vagon verde : purta în degete două inele de aur. Într-o ureche îi sclipea un cercel ; nici dinți n-avea ca toți oamenii : erau toți de aur. Alături, niște copii i se uitau în gură. Cucoana le aruncă un rest de mîncare : copiii se luară la bătaie. Se prăbușeau cu toții grămadă și foiau, încleștați ca broaștele. Apoi se așezară din nou în șir. Cucoana le azvîrlea mereu resturi de mîncare : aruncă o cojiță de pîine.

Pe Mișka îl cuprinse o mare ciudă :

— Azvîrle pîinea, proasta !

Își îndreptă sacul, porni la atac împreună cu Seriojka :

— Tu caută să prinzi, am să prind și eu.

Mișka e mic de statură, dar e foarte puternic. Leit nenea Nikanor, care la trîntă îi bătea pe toți. Cînd îți dădea una peste ureche, îți vîjîia tot capul.

Cucoana îl văzu pe băiețandrul cu opinci late și aruncă dinadins o bucată mai mare. Mișka își umflă nările. Se repezi cu umărul drept înainte,

răsturnă dintr-o dată doi băieți, pe al treilea se așeză călare, îl dădu cu capul de pămînt și îi prinse gîtul ca într-un clește.

Bucățica mică de pîine turtită, mînjită de praf, îi rămase lui.

Nici nu apucă Mișka să răsufle în voie, cînd cucoana aruncă încă o bucățică.

Mișka, aruncat ca de o stihie în lături, strigă :

— Seriojka, prinde-o !

Dar un băiețaș cu picioarele strîmbe și cu burta mare îi învinse prin viclenie pe toți. Punîndu-i piedică, îl doborî pe Seriojka, care căzu cu fața la pămînt. Seriojka sări drept în picioare, însă nu văzu nimic înaintea ochilor. Vru să lovească cu amîndouă mîinile, dar nu nimeri. Iar cel cu picioarele strîmbe îmbrînci o fetiță cu o cămașă lungă și se zbîrli ca un dihor la Mișka, care se repezise la dînsul. Alți doi strigară :

— Dă-i, Vanka !

Mișka își săltă sacul pe spinare și își ridică cozorocul care-i căzuse pe ochi :

— Dă !

— Și de ce ? Crezi că mi-e frică de tine ?

— Dă, dă, numai încearcă.

În momentul acela cucoana aruncă încă o bucățică de pîine.

În același timp cineva zvîrli pe fereastra vagonului o hîrtiuță împăturită ca un pachețel.

— Ah, naiba să-i ia !

Mișka ar fi vrut să se rupă în două jumătăți ; dar, cum asta nu se poate, se năpusti asupra hîrtiei :

— Trebuie să fie ceva în ea !

O despături cu degete tremurătoare, dar în hîrtie nu erau decît mucuri de ţigări.

— Ptiu! Lua-v-ar dracu!

Jocul continuă încă multă vreme.

Ba Mişka dobora pe doi deodată, ba doi deodată îl doborau pe Mişka.

El apucă cel mai mult şi căpătă curaj.

Poate se va mai găsi vreo fandosită. Las's-arunce dacă nu-i pare rău. Numai să ajungă la Taşkent şi să aducă boabe de semănat — vreo cincisprezece funturi şi bucăţi de pîine cît mai multe.

Gînduri aşezate, gospodăreşti îi veneau lui Mişka unul după altul şi îi bucurau inima, iar semănătura proprie din primăvara viitoare îi învăluia gîndurile într-o căldură duioasă, plăcută. Trupul său slăbit, flămînd, încerca o molcomă toropeală bărbătească.

Seriojka nu apucă să pună mîna pe nimic.

Prinsese o coajă de pîine, dar şi pe aceea i-o smulse Vanka cel cu picioare strîmbe şi cu burta mare, şi-l zgîrie pe obraz cu unghiile-i mari de cîine.

Amîndoi se aşezară în dosul gării.

Mişka numără cojile adunate şi spuse:

— Cinci! Mie trei, ţie două.

Seriojka înghiţi cojile; dar pofta vine mîncînd:

— Mişka, mai dă-mi o bucăţică: nu m-am săturat.

— Ajunge deocamdată. O să bem apă, o să ne culcăm.

— Dă-mi fărîmiturica aceea.

— Care?

— Aceea de pe genunchi.

Nici Mişka nu se săturase. Pipăi bucata furată de la mujic şi-şi bosumflă buzele:

— Dă-mi şi iar dă-mi! Dar tu cînd ai să-mi dai?

— Eu ţi-am dat piuliţa.

— Ea mi se cuvenea mie.

Seriojka tăcu.

Mişka scoase din buzunar piuliţa cîştigată şi i-o aruncă la picioare:

— Mănînc-o, dacă nu vrei să-mi fii prieten.

Amîndoi tăcură îndelung.

— Cîte bucăţi de pîine am la tine?

— Trei.

— Vezi să nu fi greşit!

— Dar cîte?

— Numără-le şi ai să afli. Cînd ne-am odihnit pe drum, ţi-am dat una. În gara unde ne-am urcat — două. Acum ţi-am dat două coji — fac în totul patru. Eu nu-s ca tine, nu te încarc la socoteală.

Seriojka izbucni în plîns:

— Îmi ghioraie maţele...

11

Noaptea plouă.

Începu o forfoteală pe maidanul plin de mujici şi de femei. Sfîrîia jarul focurilor, curgeau sudalme mînioase. Cineva strigă în întuneric:

— Ia-ți ceapanul![1]
— Unde-i ceapanul?
Ca o cireadă întreagă oamenii se năpustiră spre gară; alergau pe sub vagoane. Numai o femeie, rămasă pe terenul viran, drăcuia de mama focului.
— Nikolai, unde naiba te-ai prăpădit?
Mișka și Seriojka lipăiră mult prin băltoace, se poticniră în gropi. Întîrziară la gară, nu mai găsiră loc. Se lipiră de zid pe coridor și se lăsară pe vine. Pe Seriojka începu să-l doară burta.
— Mișka, vreau să ies afară.
— Iar afară! Dă o fugă mai repede după zid!
— Hai cu mine.
Mișka scuipă de ciudă și se mînie:
— Ce caraghios ești, Seriojka! Tu vrei și mă chemi pe mine. Doar nu sînt pe aici lupi care să te muște de picior.
De vreo zece ori trase cîte o fugă Seriojka, se sforța, plîngea și vorbea din nou cu glas stins, neliniștit:
— Mișa, parcă trage din mine...
— Păi nu te sili!
— Nu mă silesc eu, dar curge...
— Rabdă și tu!
— Mi se întorc mațele pe dos.
Lui Mișka i se urî să-și mai bată capul cu dînsul; spuse într-o doară:
— Are să-ți treacă, numai nu te gîndi la asta. Te-a pălit pîntecăraia de la apa cea proastă.
Seriojka nu se mai gîndi.

[1] Ceapan — caftan țărănesc. (n. ed.)

Tremurînd, se lipi de prietenul său, ca să se încălzească puțin. Închise ochii:
— Mi-e frig!
În lumina tulbure a felinarelor zburau picături mari de ploaie, săreau stropi din băltoace, băteau darabana pe acoperișul gării. Trecu în fugă un om cu chipiu de piele, bocăni cu tocurile pe coridor, îl călcă pe Seriojka pe picior.
Seriojka izbucni în plîns.
Mișka, îndesîndu-și pînă la urechi șapca veche a tatălui său, privea obosit.
— De ce gemi, Seriojka?
— Mi-e frig... Îmi arde capul...
Atîta mai lipsea! Mișka își croi drum prin mulțime, strigînd:
— Tovarăși, lăsați pe un băiețaș bolnav să se încălzească.
Nimeni nu răspunse.
Atunci Mișka se folosi de un șiretlic; îl luă pe Seriojka de mînă și strigă cît putu de tare:
— Dați-mi voie!
— Care-i acolo?
— Ne ducem la mama.
Se furișară într-un ungher pe sacul unei femei; muierea începu să strige:
— Unde v-ați vîrît? Tocmai voi mai lipseați.
Dacă e vorba să umbli cu șiretlicuri — fie și așa. Nu te poți lipsi de ele. Mișka își potrivi un glas mai duios decît oricînd:
— Mătăluță, mătușică, ești din Buzuluk?
— Dă-te jos de pe sac!

— Nu ne atingem de el.

Alături, un mujic spuse fără să-şi ridice capul:

— Trage-i o păruială, ca să ţină minte.

— Ne-am pierdut mama, iar tata a murit de foame.

Mujicul de alături spuse din nou, fără să-şi ridice capul:

— Şi eu sînt orfan — călătoresc fără tată.

Mişka se încălzi lîngă saci şi începu să moţăie. Tocmai cînd era să aţipească de-a binelea, Seriojka ţipă în neştire:

— Kirghizul!

Izbucni în plîns copilul femeii. Muierea spuse supărată:

— Nu ţipa: îmi sperii copilul...

Dar Seriojka răcni din nou:

— Arde!

Îşi veni în fire, se ceru afară. Apoi începu să scîncească încetişor, cu capul pe genunchi.

Mişka închise ochii deznădăjduit.

Se gîndi la Taşkentul cel nevăzut. În cap i se roteau fără încetare fel de fel de lucruri: grîu — vreo cincisprezece funturi şi vreo doi saci cu bucăţi de pîine. Parcă atîrna de tampoane, se căţăra pe acoperişul vagonului, se ascundea pe locomotive, şi nici un soldat, nici un şef nu-l puteau prinde. Cînd se urcau ei pe acoperiş, el cobora de pe acoperiş. Ei se suiau pe locomotivă — el se da jos de pe locomotivă. Aşa pretutindeni — şi toţi spuneau despre el:

— Uite ce tîlhar s-a ivit!

— Cine?

— Un ştrengar din Buzuluk, plasa Lopatino. Călătoreşte fără bilet şi fără autorizaţie. Nu-l poţi prinde cu nici un chip să-l duci la Orta-ceca...

Iar lîngă el Seriojka tresărea, schelălăia, ca un căţel în delir.

Mişka se uita la dînsul cu ochi încruntaţi, răi şi se gîndea: „De ce m-am legat de unul ca ăsta? Ar fi fost mai bine de nu m-aş fi legat. Acum însă nu se mai poate altfel: avem doar o înţelegere. Dacă-l las singur se prăpădeşte. Dacă o să-mi bat capul cu el mult o să mai dureze drumul pînă la Taşkent! Uf, ce prost am fost! Mi-era urît să plec singur. Aş fi adunat şase bucăţi de pîine şi le-aş fi mîncat pe toate şase numai eu singur."

Îl treceau năduşelile din pricina gîndurilor ce-l copleşiseră; capul îl durea ca strîns într-un cleşte. Mişka îşi croi drum şi ieşi din gară pe peron.

Sub un vagon îl văzu pe Vanka cel cu picioarele strîmbe, de la care luase cojile de pîine, şi pe un alt băiat căruia îi zicea Petka. Şedeau lîngă roata cea mare pe un locşor uscat, sau dormeau, sau se gîndeau la ceva.

Vanka îl recunoscu pe rivalul de adineauri şi îi spuse paşnic:

— Vino la noi!

— Dar ce-i la voi?

— Să te încălzeşti puţin.

Mişka se aşeză lîngă roată, le povesti despre Seriojka, despre diareea lui Seriojka, şi cum se înţeleseseră să nu se părăsească unul pe altul. Seriojka e bolnav, nu ştie să se descurce şi Mişka

este nevoit el singur să agonisească hrană pentru amîndoi. Mai înainte, el a prins cinci bucăţi de pîine şi, dacă ar fi vrut, le-ar fi luat pe toate.

Vanka îl privi pe sub sprîncene.

— Te bizui pe putere?

— Dar pe ce să mă bizui? Hrăneşte-mă bine şi pot să pornesc dintr-o dată împotriva a doi inşi.

— Ia te uită cu ce se laudă! Hrăneşte-mă pe mine şi mă duc şi eu.

Petka îl întrebă, cercetîndu-l pe Mişka cu ochi aprinşi:

— Împotriva lui Iaşka al nostru te duci?

— Cîţi ani are?

— Merge pe treisprezece.

— Ce mai om! Pot merge şi împotriva unui om în toată firea.

Petka se înciudă: auzi, să nu se teamă singur, nici de doi. Dădu pe neaşteptate cu cotul şi nimeri drept în obrazul lui Mişka.

Mişka îşi săltă sacul.

— Tu de ce te baţi?

— Dar tu?

— Ia vezi, că te-oi pocni o dată să nu mai mişti.

Vanka îl îmbrînci cu piciorul:

— Nu te băga!

Petka îşi pregăti pumnii.

— Dă-i, Vanka, pentru bucăţelele de pîine de mai înainte.

Se prinseră unul de celălalt sub vagon, ca trei scaieţi; se burduşiră mult şi bine unul pe celă-

lalt, aprinşi de mînie. Vanka are unghii foarte rele; îi zgîrie cu ele tot nasul lui Mişka! Dar şi Mişka îi strivi bine capul, încît el începu să chiţcăie ca un şoarece...

12

La amiază sosi un tren, nu de mujici, cu vagoane frumoase.

Mujicii nu putură să-l ia.

Vanka şi Petka fură azvîrliţi din tren în gară, trei fete fură duse la Orta-ceca.

— N-au bilete!

Mişka avu noroc.

Se tot învîrti pe lîngă locomotiva cu roţi roşii, se urcă pe o treaptă. Probabil că ar fi plecat, numai că începură să-i umble prin cap fel de fel de gînduri:

„Ţi-ai părăsit, ţi-ai părăsit tovarăşul, l-ai părăsit! Pe tovarăşul tău bolnav."

Roţile locomotivei prinseră a se învîrti, cînd gîndurile îi veniră în minte şi mai năvalnice:

„L-ai părăsit, l-ai părăsit!"

Mişka sări de pe treaptă. De necaz era cît pe ce să izbucnească în plîns:

— De ce m-am legat cu el?

Locomotiva cu roţi roşii plecă; rămase numai dorul de ea.

Seriojka ședea culcat la soare în dosul cabinei acarului și își lingea tîmp buzele cu limba umflată. Era tras la față; nasul i se ascuțise. Mișka se așeză lîngă tovarășul său și clătină din cap. Scoase cîrpulița din sac și-și puse un pic de sare pe limbă. Se încruntă, scuipă. Porni în tăcere de-a lungul vagoanelor. Își scoase șapca, stătu sub fereastra unui vagon, apoi porni mai departe. Ridicînd de pe jos o coajă de cartof, aruncată în noroi, o strivi greu cu fălcile flămînde.

Din alt vagon mirosea puternic a ciorbă de miel.

— Mătușică, dă oleacă unui băiețaș bolnav!

— Cui?

— Unui bolnav.

— Du-te pînă nu te plesnesc să-ți sară ochii. Mă sîcîiți în fiece minut, diavolilor!

Mișka oftă; nu spuse nimic. Trecu de ultimul vagon și se așeză pe șina lucioasă.

Răposatul tata spunea întotdeauna:

— De la cei ca noi numai se ia, dar celor ca noi nu li se dă nimic.

Mișka își strînse capul cu amîndouă mîinile și rămase împietrit.

— De moare unul de teapa noastră nimănui nu-i pare rău.

Tocmai atunci se ivi o soră de caritate cu batic alb. Ținea în mînă un codru de pîine neagră. Fie că singură ghici că dăduse peste Mișka o mare nenorocire, fie că însăși nenorocirea era întipărită în ochii lui.

— Încotro călătorești, băiatule?

Pe Mișka îl învălui vocea ei caldă ca ploaia de vară. O privi drept în față — nu rîdea, avea ochi miloși. Nu stătu Mișka mult pe gînduri; îi spuse totul ca la spovedanie. Se înțelesese cu tovarășul său să plece la Tașkent împreună și să nu se părăsească pe drum. Iar tovarășul se îmbolnăvise puțin, și nimeni nu le dă pîine. El, Mișka, ar pleca mai departe cît mai repede, dar nu poate să-și lase tovarășul: o să se prăpădească dacă rămîne singur — așa-i de nepriceput să se descurce. De cînd e, n-a fost nicăieri; se teme pînă și de locomotivă.

— Și ce are?

— Diaree de la apa proastă și parcă friguri.

— Arată-mi-l!

Se duseră în dosul cabinei unde se tăvălea Seriojka. Mișka spuse:

— Uite-l!

Se uită orășanca la pîntecele lui Seriojka și-i spuse încet:

— N-are friguri, ci tifos, și nu cred să scape.

— Ce mă fac cu el?

Orășanca se gîndi puțin, apoi zise:

— Vagonul nostru e plin de bolnavi; totuși trebuie să-i găsim loc. Cînd vom ajunge în gara următoare, o să-l internăm într-un spital. Vrei?

Nu se bucură atîta Mișka din pricină că-l duc pe Seriojka la spital. Se bucură, bineînțeles, și pentru asta. Dar iată de ce se bucură el și mai mult: că se afla pe lume și oameni buni, numai că nu dai peste dînșii dintr-o dată. Inima i se înveseli și parcă foamea din pîntece îl chinuia mai puțin. Orășanca rupse o bucățică de pîine; Mișka era cît pe ce să izbucnească în plîns.

— Mulţumim frumos, mătuşico!

Şi se gîndi: „Ah, de m-ar lua şi pe mine!"

Iar orăşanca — o fi vreo vrăjitoare? — ghici dintr-o dată gîndurile lui Mişka:

— Unde te duci acum?

Mişka se uită în ochii săi miloşi şi îşi deschise sufletul.

— Mătuşică, piteşte-mă într-un colţişor; n-am să spun nimănui.

Sînt pe lume şi oameni foarte buni!

Inima i se înveseli, şi foamea din pîntece i se mai ogoi.

Şade Mişka în vagonul sanitar şi nu-i vine să creadă. Visează sau lucrurile se petrec aievea?

Zdrăngăneşte vagonul, se leagănă. Huruiesc roţile, cîntă, iar Mişka zîmbeşte într-un ungher, prin piroteala azurie care-i amestecă gîndurile:

— Unde-o fi acum Vanka cel cu picioarele strîmbe? Şi unde-s focurile?

Se stinseră deodată toate focurile, numai roţile ziceau dedesubt:

„Tu — tu — tu! Tu — tu — tu!"

Pe urmă şi roţile îşi încetară zvonul.

Veni somnul.

13

Lui Mişka spitalul îi plăcu: era vopsit şi avea ferestre multe. Are să stea Seriojka aici, o să se facă bine. Au să-i dea doctorii, au

să-i dea prafuri, au să-i ia boala ca cu mîna. Şi cînd o să se întoarcă Mişka de la Taşkent, are să-l ia cu dînsul. Iar dacă are să-i meargă bine, o să împartă cu el şi pîinea ca să nu-l pizmuiască. Oricine se poate îmbolnăvi; el n-are nici o vină.

Targa cu Seriojka fu lăsată în cerdac. Plecară cei care-l aduseseră şi multă vreme nu se mai ivi nimeni. O cioară croncăni într-un copac.

— Nu face a bine, să nu se întîmple ceva.

Seriojka îşi veni în fire şi izbucni în plîns:

— Unde vor să mă ducă?

— Aici e spital, nu te teme.

— Dar tu unde eşti?

— Aici, cu tine.

Mişka se aşeză lîngă targă şi începu să-i povestească. Se găsi o femeie tare bună, îi fu milă de amîndoi, le dădu pîine. Eu, zice, am să-l vindec numaidecît pe Seriojka. Eu am, zice, asemenea doctorie. Mişka n-o să plece singur, o să umble prin piaţă. Este o piaţă în dosul gării, ca la Buzuluk; poţi să cumperi orice. Numai să nu se supere Seriojka că se certaseră: fără asta nu se poate la drum.

Îşi aminti de piuliţa cîştigată la jocul de noroc.

— Tu crezi că ţi-am luat piuliţa cu adevărat? La ce-mi trebuie piuliţa altuia? Te-am necăjit dinadins...

Scoase piuliţa din buzunarul adînc şi cald; o puse în mîna lui Seriojka:

— Na, ascunde-o.

Cînd se deschise uşa şi intră Seriojka în spital pentru vecii vecilor, lui Mişka i se sfîşie inima,

rămînînd singur şi amărît. Se opri la masa unde scria o femeie în halat alb şi povesti obosit:

— Sîntem ţărani din plasa Lopatino. Eu sînt Mihaila Dodonov, iar el — Serghei Ivanîci.

— Care îi este numele de familie?

Mişka uitase numele de familie al lui Seriojka. Îl avusese de curînd pe limbă. Vru să-i spună porecla; dar femeia îi ceru numele adevărat.

— Scrieţi-l direct pe numele meu: Mihaila Dodonov, plasa Lopatino.

— Ştii carte?

— Cum nu!

— Iscăleşte.

Se propti Mişka cu pieptul de masă şi-şi umflă buzele de încordare.

Nu scrisese de mult; nu-l mai asculta mîna.

Iscăli şi-l cuprinse dintr-o dată urîtul.

Ieşi din spital şi găsi piuliţa în cerdac.

— Ah, a uitat-o Seriojka!

Se uită pe fereastră — nu se vedea nimeni. Se zgîi la altă fereastră: cineva îl ameninţă de acolo cu degetul. Mişka se învîrti ca un căţel fără adăpost în jurul spitalului, se opri din nou în faţa cerdacului:

— Cum să-i dau piuliţa?

Scoaseră un om pe targă. Mişka îşi zise: oare n-o fi Seriojka? Pe targă era o femeie moartă, cu picioarele goale. Îl cuprinse o tristeţe adîncă. Se simţea istovit. Îi era foame, i se rupea inima de mila tovarăşului său:

„Oare de ce-a uitat piuliţa?"

14

Mişka hoinări toată ziua prin piaţă printre vînzători. Ascultă cît cereau pentru fuste, pentru jachete, cît costă pîinea, dacă o luai pe bani. Cît pe ce să scoată şi el din sac fusta bunicii. Mujicii sporovăiau în jur:

— Dincolo de Orenburg kirghizii dau preţ bun pentru tot felul de lucruri. Acolo trebuie să le ducem.

Mişka se gîndi: „Am să mai aştept şi eu un pic".

Încercă să ceară de pomană; dar pe aici femeile sînt din cale afară de îmbufnate. Le spui:

— Mătuşică! Ele nici nu se uită la tine.

Începi să le baţi capul:

— Pentru numele lui dumnezeu! Şi ele ridică mîinile să dea în tine.

Una vru chiar să-l lovească pe Mişka în cap. Aflase pesemne că Mişka furase bucata de pîine de la mujic şi începu să ţipe în piaţă cît o ţinea gura:

— Ian te uită, hoţomanul dracului! De mult am băgat de seamă că te tot foieşti pe aici.

Mişka îşi îndesă pe cap şapca veche a tatălui său şi se îndepărtă de tărăboi. L-or duce la Ortaceca şi l-or ţine vreo două săptămîni; n-or să-şi piardă vremea cu unul de-alde el. Or să-i ceară buletin — şi el n-are. Or să-i ceară autorizaţie — n-are nici autorizaţie. Mai bine să se ferească...

Abia pe seară Mişka îşi aminti de Seriojka. Simţi o săgetătură în inimă:

„De ce nu te duci la dînsul? Doar i-ai făgăduit."
Vru să tragă o fugă, dar mujicii îl speriară:
— Se pregăteşte trenul de Taşkent. Are să plece în curînd.
Capul lui Mişka parcă se despică în două. O jumătate îl îndemna să se repeadă la Seriojka; iar cealaltă îl speria:
— Nu te du: ai să întîrzii.
Dar prima jumătate îi şopti în urechi:
— Cum, nu ţi-e ruşine să-ţi părăseşti tovarăşul printre străini? Singur ai făcut înţelegerea, şi acum tu însuţi vrei s-o calci. Mare lucru-i să tragi o fugă pînă acolo! Îţi iei rămas-bun pentru ultima oară şi pleci. Şi lui are să-i fie mai uşor cînd are să afle, şi n-o să te mai aştepte...
Cealaltă jumătate căuta să-l liniştească:
— Doar nu pentru asta te-ai înţeles. Degeaba pleci — n-ai să mai prinzi trenul. Rămîi să aştepţi o zi şi o noapte; şi în vremea asta poţi călători o sută de verste. Dacă cel puţin nu ţi-ar părea rău... Dar îţi pare rău...
Mult se chinui Mişka.
Ieşi din gară. Privi o dată spre spital, o dată spre vagoane:
— Pornesc ori nu?
Vagoanele nu porniră.
Conştiinţa lui Mişka învinse nehotărîrea lui Mişka şi îi dădu ghes. Ajunse într-un suflet la cerdacul spitalului: se opri înlemnit. La trei ferestruici este întuneric de tot; la una — ardea o luminiţă. Împinse uşa — era încuiată. Îşi vîrî capul pe fereastra unde ardea luminiţa; cineva îl trase de cămaşă:
— Unde te bagi? Vrei să spargi geamul?

Mişka se întoarse. În faţa lui stătea un mujic cu o mătură în mînă.
— Îl caut pe Seriojka.
— Care Seriojka?
— Al nostru, cel din Lopatino.
— Nu e nici un Seriojka aici; pleacă!
— Asta-i bună! Azi l-au adus şi azi nu mai e!
Tocmai atunci fluieră locomotiva în gară.
— Trenul!
Mişka o luă la fugă de la spital de-i sfîrîiau călcîiele. Ajunse la gară — nu pricepea nimic. Unii alergau încolo, alţii încoace, cîţiva beau ceai. Îl întrebă pe un mujic, care îşi desfăcu larg braţele:
— Eu, măi frate-meu, nu ştiu nimic; eu însumi stau aici de patru zile... Tu unde mergi?
— Vreau să iau trenul de Taşkent.
— Taşkentul a plecat de mult.
— A plecat?
— Hotărît, a plecat.
Mişka simţi cum i se taie mîinile şi picioarele.
Se repezi în altă parte. Pe întuneric dădu peste o femeie care ducea apă clocotită într-o căldare. Căldarea se clătină, apa clocotită îi opări degetele. Femeia azvîrli căldarea la pămînt şi începu să ţipe:
— Puneţi mîna pe el!
Nu e un cerb cel ce aleargă şi dă cu coarnele tufişurile la o parte, ci Mişka care fuge cu sacul la spinare. În urma lui se iscă zarvă. Parcă îl pălmuiau vorbele.
— A furat, a furat, puneţi mîna pe el!
Mujicii îi tăiară lui Mişka drumul:
— Aha, pui de lele!
— Ce aveţi cu mine? Nu mă bateţi!

— Chemați miliția!

— Uite, tovarăşe milițian, ăsta...

— A furat sacul de la o femeie.

— Împrăştiați-vă!

Sau pămîntul se învîrtea ca o roată, sau oamenii săreau unul peste celălalt.

Nu.

Nu se învîrtea pămîntul şi nici nu săreau oamenii: lui Mişka i se întunecă înaintea ochilor, capul i se învîrtea în toate părțile. Era prins într-o capcană înspăimîntătoare. Limba lui nu putea rosti nici un cuvînt. Vru să spună ceva, dar limba nu-l ascultă. Lui Mişka îi picură o lacrimă pe obraz. Cine poate însă zări o lacrimă într-o învălmăşeală ca asta? Sacul lui Mişka era în văzul tuturor; iar durerea lui îi ațîță pe mujicii îndobitociți de şederea îndelungată prin gări.

— Trebuie bătuți cățeii ăştia!

Milițianul îl apucă de mînă:

— Hai!

„S-a isprăvit cu mine!"

Numai la asta se gîndise Mişka.

„Or să scoată sufletul din mine."

15

Se ducea la o judecată cumplită; tremura din toate mădularele. Îşi aminti de răposatul taică-său, de nenea Nikanor, pe care nu-l

răpunea nimeni la trîntă. Începu să-i clocotească inima de mînie împotriva lui Seriojka:

„Trebuie să îndur toate astea din pricina lui."

Dar la Orta-ceca nu era cine ştie ce grozăvie: la fel ca şi la comitetul executiv de la ei.

O masă lungă, iar îndărătul ei şade şeful cel mare, îmbrăcat într-o haină de piele. Are un revolver atîrnat la şold; iar la chipiu — o stea bolşevică. Şeful îşi scarpină mustățile cu un deget şi îl priveşte pe Mişka, mijindu-şi ochii:

— Despre ce-i vorba?

— A fost prins un băiat, tovarăşe Dunaev, spune milițianul.

— Fără bilet?

— Da' eu ştiu? a furat un sac sau aşa ceva.

— Vino mai încoace.

Straşnic se mai fîstîci Mişka — făcu drepți. Mîna stîngă îi tresări de spaimă, iar picioarele începură să-i tremure uşor din genunchi. Tavanul de deasupra capului parcă se lăsa în jos şi toată Orta-ceca se legăna ca pe valuri.

Iar tovarăşul Dunaev tăcea dinadins, nu se grăbea. Doar ochii săi mijiți şi-i lunecă pe hîrtie.

Şi din nou cătă la Mişka.

— Cum te cheamă?

Lui Mişka iar i se zbîrli fiecare firicel de păr din cap. Simți ca o arsură în nas. Nici nu apucă să se smiorcăie.

— De cîți ani eşti?

— De unsprezece. Merg pe doisprezece.

— Bravo! Bei tutun?

— Nu, nicicum.

— Nu ascunde, Mihaila Dodonov, noi ştim totul...

Mişka zări un surîs pe buzele mai-marelui şi îşi zise: „Minte, nu ştie nimic, dacă rîde..."
Iar căpetenia zîmbi din nou:
— De ce ai furat sacul?
Lui Mişka i se luă o piatră de pe inimă şi se gîndi:
„Hai să-l înşel un pic, poate m-o crede."
Începu să povestească: s-a pregătit mai de mult să plece cu tata la Taşkent, au cumpărat bilet, au căpătat autorizaţie; dar tata a murit pe drum. Ar fi trebuit să ia biletul şi autorizaţia, lui Mişka însă nu i-a trecut asta prin minte, a călătorit două staţii fără bilet. Şi s-a mai ţinut de dînsul un băiat din satul lor: ia-mă şi ia-mă — singur, se teme să călătorească. Dar s-a îmbolnăvit şi el. Întrebaţi pe cine vreţi — e la spital. A tras o fugă Mişka ca să se vadă cu el; în vremea asta s-a auzit un fluierat la drumul de fier. Atunci Mişka s-a speriat, a alergat ce-a alergat şi s-a ciocnit de o femeie. Nu se vedea nici în cer, nici în pămînt. S-a împiedicat cu piciorul de o căldare, femeia a început să ţipe. Au auzit mujicii şi au crezut că el e un pungaş. Dar sacul ăsta e al lui, de acasă. În sacul acesta este o săculteaţă, iar în săculteaţa aceea se află înfăşurată o cană, un prăfuşor de sare pentru drum şi fusta bunicii. El n-a furat niciodată nimic.
Dezlegară sacul — aşa-i: era acolo o cană, sare şi fusta.
Se uită tovarăşul Dunaev la Mişka; îşi scarpină din nou mustăţile cu un deget:
— Dar tu ştii că nu se cade să călătoreşti fără bilet pe calea ferată?

— Sigur că ştiu, dar ce era să mă fac? Prea mare e foamea...
— Şi la Taşkent ce ai de gînd să faci?
— Am să muncesc oleacă.
— Ce ştii să faci?
— Ce se nimereşte. Poate am să rănesc cuiva gunoiul de sub vite sau să mă tocmesc pogonici la plug...
Dunaev îşi răsuci capul şi zîmbi.
— Uite ce, Mihaila Dodonov: eşti un băiat descurcăreţ. După rînduială eu trebuie să te pedepsesc, ca să fii şi mai descurcăreţ. Mîine ai să cari lemne împreună cu femeile găsite fără bilet. Ai să munceşti şi ai să pleci mai departe. Gratis însă la noi nu se cuvine să călătoreşti. Ai priceput?
Mişka se aştepta la mai rău.
Ieşi de la Orta-ceca cu miliţianul şi spuse uşurat:
— De muncă eu nu mă tem. Pune-mă să fac ce vrei şi am să fac...

16

Ce zi lungă! Se întinde, se întinde; şi parcă n-are sfîrşit. La început soarele se tot ridică sus; apoi se lasă jos şi pînă seara e mult. Iar lemnele statului sînt cît un munte întreg — cînd o să le cari unul cîte unul? Îşi încordă Mişka spinarea vînjoasă de mujic — tăbîrci cîte trei lemne deodată. Îi ieşeau ochii din cap de opinteală; picioarele lui scurte, încălţate în opinci

late, îi tresăreau, se bălăbăneau... Credea că are să-l laude cineva pentru munca sîrguincioasă ; dar femeile îl certau :

— Tu, măi băiete, nu te prea omorî cu munca : aici doar nu eşti acasă la tine.

— Şi adică de ce ?

— Ca să-ţi cruţi puterile.

Cea dintîi căzu o fată cu părul creţ, desculţă, cu picioarele zgîriate. Ameţi şi îi veni greaţă. Se uită în jur cu ochi tulburi, se făcu albă ca varul. Se apucă cu mîinile de picioarele-i goale, zgîriate, şi nu-şi mai dădea seama de nimic. Parcă erau nişte femei lîngă ea şi parcă nu erau. Se prăvăli cu faţa la pămînt şi începu să-şi sugă degetul.

— Ce-i, Nastenka, ţi-a venit moartea ?

— Nu mai am putere.

Moartea aşeză capul Nastenkăi pe un lemn de mesteacăn şi îi ghemui picioarele sub bărbie. Ar fi bine să fie hrănită muribunda mînă de la mînă — i-ar veni sufletul la loc ; dar n-ai de unde lua o bucată de pîine. Îţi pare rău să-ţi rupi de la gură : şi pe tine te năpăstuieşti şi nici pe ea n-o saturi.

— Ei, ce să-i faci ! Aşa-i viaţa.

Se frămîntară femeile ; apoi tăcură din nou.

Fiecare dintre ele îşi zicea în sine : „Oare eu am să răzbesc ?"

Stăteau în semicerc — posomorîte, înverşunate, flămînde ; iar Nastenka, în mijlocul lor, zăcea supusă, liniştită, cu picioarele goale, zgîriate. Seara, cînd o duseră la gară, Mişka mergea în urma ei, abia trăgîndu-şi picioarele. Îşi îndesase în cap şapca veche a tatălui său, care-i acoperea ochii cu cozorocul. Îl dureau mîinile de muncă.

Acum nu mai e mic ; înţelege cum merg treburile. Cine ştie ? Dacă s-o îmbolnăvi şi el cine are să-l ajute ? Va trebui să se ţină singur pe picioarele lui, să se descurce. Altfel nu-l aşteaptă decît moartea !

Dar orice plănuia Mişka, ieşea prost.

Încercă să umble de-a lungul vagoanelor — nimeni nu-i dădu nimic.

Îl priveau oamenii cu nişte ochi de parc-ar fi fost lepros.

Îl alungau cu voci mînioase ; parcă îl urau de cînd lumea.

Cineva îi turnă chiar o oală de apă drept în cap.

Mişka îşi ieşi din fire :

— Ian te uită, burjuii naibii ! Ce bine ar fi de v-ar veni de hac cum trebuie roşii...

Se depărtă puţin, apoi se întoarse din nou : „Poate au aruncat o dată cu apa şi vreo cojiţă de pîine".

Se cinchi în întuneric şi începu să caute cu degetele pe jos. Dibui ceva : era o pietricică. Mai dădu peste ceva : era o murdărie de copil. Mişka îşi şterse degetele de genunchi şi-şi închise ochii de obidă : „Uite cum îşi bat joc de cei de teapa mea !"

Gîndi ce gîndi, apoi se puse să pipăie iarăşi. Dibui un oscior de peşte, suflă asupră-i ; îl şterse de cămaşă : „Numai să nu mă îmbolnăvesc din pricina lui : s-a tăvălit doar pe jos..."

Dar gura i se căscă de la sine şi fălcile prinseră să se mişte nerăbdătoare : „Mănîncă, nu cazi la pat de peşte !"

Trosni osciorul între dinţi. Gura flămîndă îi lăsa apă. „Ei, bine. Unde să mă duc ?"

17

În gară, Nastenka zăcea sub o bancă. Tot așa se tăvălise pe jos un mujic în stația aceea, și tătărașul cel chelbos — omenire multă ; n-are cine să-ți dea ajutor. Unii plîng, alții scuipă, înjură, gem... Fiecare își poartă nenorocirea lui, este chinuit de durerea lui.

Se furișă în inima lui Mișka o mîhnire atît de adîncă încît îi venea să se întindă și el la pămînt alături de Nastenka. Dar Mișka n-are voie să facă una ca asta.

A pornit la Tașkent — trebuie să ajungă acolo. Mai bine să moară mai departe decît în locul acesta. Oare n-o să poată ține piept foamei ? Are să-i țină piept. La noapte trebuie să-i țină numaidecît piept. Iar a doua zi dimineață are să vîndă fusta bunicii. Dacă au să-i dea vreo cinci funturi de pîine coaptă are să fie bine de tot. N-o să înceapă a mînca pe loc. Are să rupă deocamdată cam o jumătate de funt ; restul o să-l ascundă. Cinci funturi — zece jumătăți de funturi — ajung pentru zece zile. În zece zile poți să ajungi acolo și să te întorci înapoi, dacă trenurile nu s-ar opri atîta.

Gîndurile lui Mișka se rînduiau frumos, gospodărește.

Se simți mai ușurat.

Mujicii sporovăiau într-un colț despre Tașkent ; pomeneau de Samarkan. Tot un oraș, numai că vine după Tașkent — la patru sute de verste.

Mișka își ciuli urechile : ascultă. La Samarkan pîinea e tare ieftină, mai ieftină decît la Tașkent. Iar la Tașkent prețurile se urcă și nu-i voie de scos pîinea afară — ți se ia. Dacă te duci la sarți[1] lîngă Samarkan — acolo pîinea aproape-i de pomană. Pentru niște cizme vechi îți dau patru puduri de grîne, iar pentru o pereche nouă — șase. Cum o fi, doamne iartă-mă, o fustă muierească — și pentru ea poți lua un pud și jumătate — două puduri. Fiindcă acolo-i Asia, fabrici nu sînt, iar lumea e răsfățată cu fel de fel de lucruri. Să luăm de pildă un sart : el are patru neveste. Cîte o fustă de cap — fac patru fuste. Iar ceaiul îl beau din cazane. Pentru un samovar bun — dau douăsprezece puduri...

Sporovăiala despre pîine îl tulbură pe Mișka — i se strînse inima-i de gospodar, ba începu chiar să-l doară. Îndată se gîndi la fustă :

„Poate să n-o vînd ? Oare am să pot ține piept foamei ?"

Un pud și jumătate — două puduri nu-s glumă. Pe loc poți pune pe roate toată gospodăria. Într-un an bun poți să ai roadă treizeci de puduri. Cîți saci ar umple ? Și pentru tine îți ajunge, ba îți rămîne și pentru cal, dacă-ți iei unul.

Începu să se legene înaintea ochilor săi grîul copt, unduia ca un val sub boarea caldă din Lopatino. Mișka stă pe gînduri ca un gospodar în ocolul de vite și se sfătuiește cu mujicii din Lopatino:

— Ei, Mișka, ce crezi, nu-i vremea secerișului ?

— Mîine încep.

---

[1] Sart — denumire disprețuitoare dată de velicorușii șovini populației băștinașe din Asia Centrală (n. ed. ruse).

Uite-o şi pe mama cu secera. Frăţiorul Iaşka îi şi el cu secera. Doar Fedka se tîrăşte fără seceră — e prea mic...

Trebuie să rabde neapărat.

Aici nu-i bine să vîndă fusta.

Dacă trenul nu pleacă curînd, poate va avea vreme să treacă prin vagoane. Sînt fel de fel de oameni : unii au să-l gonească, alţii au să-i dea cîte ceva.

Mişka se plimbă îndelung pe peron. Îl obosiseră gîndurile gospodăreşti ; picioarele nu-l mai ţineau. Era ostenit. Se aşeză lîngă un vagon să se odihnească oleacă şi adormi aşa, rezemîndu-şi capul de o roată. Îl legănă puternic ziua de muncă flămîndă, îl adormi bucuria de mujic. Avu un somn fără vise.

Dimineaţa sări în picioare fără să priceapă nimic : prea uşoară îi era spinarea.

Îşi duse mîna la spate ; sacul nu era nicăieri.

— Măiculiţă !

Se repezi să-l caute sub vagon — nu era acolo.

Se năpusti înainte — tot nimic.

Alergă în jurul a patru vagoane — nu-i şi nu-i...

— Doamne !

I se iviră broboane de sudoare pe frunte, cămaşa îi era leoarcă, inima i se împietri — nu-i mai bătea.

— Mi l-au furat.

I se tăiară picioarele, gata să se prăbuşească la pămînt.

Se aşeză pe şina ruginită şi izbucni într-un plîns amarnic.

Pe micul Mişka căzu o mare nenorocire, îl apăsa, îl strivea. Se nărui cu faţa între traverse, îşi frămînta opincile cu călcîiele rupte şi începu să se zbată ca un miel sub tăişul unui cuţit.

Nu-i furaseră sacii cu fusta bunicii, ci bucuria cea din urmă.

Îi furaseră ultima nădejde.

18

A plîns Mişka un ceas, a plîns două ceasuri — dar trebuia să facă ceva. Totuşi n-a izbutit să-şi plîngă nenorocirea decît pe jumătate. Porni de-a lungul şinelor pînă dincolo de gară — trebuia să plece din locul acesta. Făcu vreo două sute de paşi şi îşi aminti de Seriojka. Ar fi bine să-şi ia rămas bun de la dînsul. Poate că n-or să se mai vadă. De s-o găsi vreun om bun, are să i se facă milă, de nu s-o găsi — s-a isprăvit cu el. Nu mai e în stare să rabde mult. Dar dacă pînă deseară n-or să-i dea ceva, cine ştie ce are să i se întîmple : de bună seamă o să cadă din picioare... Are să se întindă de jale la pămînt şi n-o să se mai ridice niciodată. Oamenilor nu prea le pasă ; şi dacă l-or vedea unii la aman, au să-i întoarcă într-adins spatele şi au să zică : mulţi dintr-ăştia se tăvălesc aşa ; lasă-i să moară...

Stinge-ţi soare, flacăra — nu ne faci cu ea mai veseli...
În biserici, clopote, în zădar spre ceruri suni...
Că pe lume omului doar atîta-i mai rămîne :
Dorul după pîine !...

La spital Mişka fu întîmpinat neprietenos :
— Ce vrei ?
— Seriojka e aici.
— Vino mîine, azi nu se poate.
— Numai puţin.
— A murit, nu mai e.
— Cum a murit ?
— Du-te, du-te. Nu ştii cum se moare ? L-au şi îngropat.
Va să zică, s-a isprăvit cu Seriojka !
Ce zi nefericită ! Zăbovi puţin Mişka în cerdacul spitalului, apoi se culcă sub un copac.
Toate au ieşit pe dos : fusta nu mai e şi nici pîine nu dă nimeni. Oare de ce croncănesc ciorile ? Uite şi ăsta cum se tîrăşte, cum îi zice... un gîndac. Trebuie să-l prindă şi să-l mănînce. Cei din Lopatino au mîncat cîini şi pisici, iar gîndacul ăsta, cum îi zice...
Uite şi vrabia cum ţopăie. Totuşi mai sînt deocamdată şi vrăbii... Oho ! Aici ar fi de Iaşka cu puşcociul lui...
Deasupra lui Mişka se apleacă moartea, uscată, flămîndă. Simte în faţă răsufletul ei : miroase a pîine sărată de secară. Dar de unde pîine ?... Ridică o surcică şi surcica are miroznă de pîine. O miroase — o aruncă... Smulge un firicel de iarbă şi-l mestecă între dinţi. Şi iarăşi i se închid ochii de jale.
Moartea !
Totuşi se află oameni buni.
Deasupra lui Mişka se aplecase moartea cea uscată şi flămîndă. Îi numărase cele din urmă ceasuri şi minute din viaţa lui. Îi trecuse peste buze degetele reci ; i le pusese pe spinare : uită-te pentru ultima oară la cerul străin, îndepărtat — satură-te privindu-l. Aleargă cu gîndul deznădăjduit între Taşkent şi Lopatino, leapădă din inimă toate rosturile gospodăreşti. A bocănit moartea ; parcă ar fi tropăit cu cizme grele pe tîmplele lui, şoptindu-i la ureche :

„De ce plîngi ? Tot n-are să i se facă nimănui milă de tine."
În vremea asta tovarăşul Dunaev de la Orta-ceca trecu pe acolo ; îl văzu pe băieţaşul cunoscut şi se opri în loc :
— Ia te uită ! Mihaila Dodonov. De ce zaci aici ?
— Nu mai pot...
— Ce-i cu tine ?
— Nu mai am putere.
— A-a, asta-i prost.
Mişka se uită la tovarăşul Dunaev — pare un om bun şi glasul lui e blînd. Ce-ar fi să-i povestească durerea lui : poate are să i se facă milă de el... Uite, are şi o stea de ostaş roşu. E comunist, fără îndoială, ca Ivan al lor.
— Tovarăşe Dunaev, n-aveţi o îmbucătură cît de mică ?
— La ce-ţi trebuie ?
— Mi-e tare foame, mă tem să nu mă-mbolnăvesc...
Iar Dunaev vesel :
— De ce te temi ?
— Mi-a rămas mama acasă ; dacă n-am să mă-ntorc, are să se prăpădească şi ea, şi copilaşii. Ajutaţi-mă în starea în care mă găsesc !
Dunaev îşi scărpină mustăţile cu un deget şi zîmbi :

— Ei ! Trebuie să te ajut, dacă eşti aşa de necăjit. Vino după mine încetişor.

Visează sau e aievea ?

Amîndoi ajunseră la Orta-ceca. Dunaev îi spuse unui subaltern al său :

— Tovarăşe Simakov, băiatul acesta trebuie hrănit şi suit în tren. Lasă-l să călătorească aşa vreo patru staţii.

Nu, nu visează.

Îi dădură lui Mişka patru bucăţi de pîine şi îi puseră în faţă un castron cu supă. Rîdeau :

— Mănîncă, Mihaila Dodonov, nu te sfii ! Dacă ai să fii îndrăzneţ, n-ai să pieri. Eşti fără de partid ?

De bucurie Mişka abia putea să ţină lingura în mînă :

— Avem o celulă.

— Te duci acolo ?

— Uneori da. Ivan al nostru e comunist ; el se duce.

Tovarăşul Dunaev îşi scărpină mustaţa cu un deget ; îl cercetă pe Mişka :

— Eşti un mujic şi jumătate, Mihaila Dodonov. Mănîncă tot...

Mişka se năpusti flămînd asupra mîncării fierbinţi ; era leoarcă de sudoare ; abia mai putea răsufla : mîncă prea mult. De nas şi de ureche îi atîrnau picuri.

— Ei, cum te simţi ? Ai să ajungi la Taşkent ?

— Am să ajung.

— Lasă-l, tovarăşe Simakov, în numele meu. În curînd pleacă trenul de Taşkent.

Ce oameni ciudaţi !

Ba te arestează, ba tot ei te urcă în tren. Sau nenorocirea lui Mişka i-a fost de ajutor, sau sînt într-adevăr pe lume oameni buni...

Tovarăşul Simakov deschise uşile vagonului ; vreo zece mujici se repeziră deodată la el. E doar şef, poate să facă orice vrea.

— Primiţi-l pe băiatul ăsta la voi.

— N-avem unde, tovarăşe ! Cu cea mai mare plăcere...

Iar Simakov se prefăcu şi el :

— Nu se poate, tovarăşi, mi s-a ordonat să-l sui — mi-a poruncit şeful.

Mujicii se dădură în lături.

Toţi se uită la Mişka din toate părţile : îl măsoară din cap pînă în picioare.

— Ce fel de om ni se aduce cu atîta cinste ? !

19

Porniră noaptea.

La urcuşuri locomotiva mugea zgomotos, scrîşnea, gîfîia ; iar la vale se arunca năvalnic, ca într-o prăpastie uriaşă. Vagonul se zgîlţîia îngrozitor, gata-gata să sară cu roţile de pe şine; sacii zburau de pe pereţi, lădiţele se rostogoleau cu zgomot, obloanele de fier de la două ferestre se izbeau, acoperind grăbit stelele de foc de pe cerul îndepărtat. Mujicii se foiau pe întuneric ca nişte cai, se loveau între dînşii cu picioarele în cap,

scotoceau prin saci și aruncau traistele dintr-un loc într-altul.

— A cui e lada asta ?

— A cui e cana de sub mine ?

— Ăsta cine e ?

— Dar ăsta ?

— Unde îți bagi botul ?

Lumina chibriturilor scotea din întuneric frînturi de tablou : vedeai trunchiuri scurte, slutite, cu bărbi mișcătoare, femei țipau ascuțit.

Mișka ședea culcat cu inima ușoară.

Mîncarea fierbinte și cele patru bucăți de pîine din sîn îl liniștiseră.

Păcat de fusta bunicii. Sacii nu erau cine știe ce, ca să-ți pară rău după ei ; mici și peticiți. Dacă va avea norocul să capete de lucru la Tașkent, își va putea face rost de alți saci noi. Acuma el nu mai e un puști. Iar la fustă mai bine nici să nu se mai gîndească. Să-i fie de învățătură și să nu mai caște gura. Se poate să pui toate lucrurile la un loc ? Uite, cuțitașul de aceea a rămas, fiindcă l-a avut la brîu. Dacă l-ar fi pus în sac, s-ar fi prăpădit și el.

Mișka pipăi briceagul și-l ascunse în sîn. Burta și-o strînse mai tare cu cureaua : apoi se răzgîndi. Mai bine să-l atîrne de curea ; numai să nu se rupă sforicica. Asemenea briceag nu se mai află !

— Brici, nu alta ! Orice băț ți-l taie.

Și haina poate s-o ducă la piață. Dacă se iau fuste femeiești, cumpără și haină cine are nevoie. Nu face să te descurajezi. Are doar de vîndut haina, cuțitașul și cureaua soldățească. Dacă nu se află pe acolo fabrici adevărate, se vor găsi do-

ritori și pentru șapcă. Pentru haină, de-o pildă, două puduri ; pentru șapcă și cuțit — o jumătate de pud.

Îi veni în minte satul Lopatino, i se ivi înaintea ochilor izba înfometată, iar în izbă — mama flămîndă care zace bolnavă. Îl așteaptă pe Mișka cu pîine. Iașka umblă după vrăbii în grădină. Nici prin minte nu-i trece să ridice arcul de la căruța de lîngă șură. Mișka a uitat să-l pună la loc, iar lui Iașka nu-i trece prin cap... Strașnic îi place să cioplească bețișoare ; e un tîmplar amator. Ar fi bine să deprindă meșteșugul ăsta, dar parcă poți într-un an de foamete ! Abia dacă ești în stare să te ții și așa, fără învățătură. A căzut nenorocirea asupra mujicilor — n-ai de ce să-i mustri. Dacă se întoarce Mișka de la Tașkent trebuie să se gîndească mai întîi și mai întîi la semănat. Poate pînă atunci s-or da unele ajutoare. Fără arătură proprie, va fi nevoit din nou să se ducă la Tașkent și să se chinuiască.

Mișka își orîndui gîndurile gospodărești în vagonul ticsit de lume, scufundat în întuneric. Îi trecură prin minte puduri și funturi. Își aminti și de Seriojka : „Era bolnav, lipsit de putere", — „Dar tu ?" — „Eu sînt nițel mai tare".

Între timp un mujic îl trase de picior :

— Tu, băiatule, unde te duci ?...

Mișka nu răspunse.

Din nou îl trase mujicul de picior :

— Dormi ?

Mișka se prefăcu ; las'să creadă că doarme ! Poate or începe a vorbi despre dînsul. Ar fi interesant de aflat. Mujicul se ciondănește cu un alt mujic :

— De ce l-am lăsat aici pe tovarăşul ăsta? Ar trebui izgonit la mama dracului.

Alt mujic zise:

— Nu-l putem izgoni: l-a urcat în tren Orta-ceca.

— Şi ce ne pasă nouă de Orta-ceca? Noi am ocupat vagonul, tot noi trebuie să avem grijă de el. Poţi să-l laşi înlăuntru pe un om în toată firea, acela îşi plăteşte biletul; dar de la unul ca ăsta ce-ai să iei?

Mişka îşi potrivi palma pîlnie la ureche şi ascultă:

„Oare au ei dreptul să mă alunge din vagon?"

Cel de al doilea mujic spuse din nou celui dintîi:

— Mai bine să nu ne încurcăm cu băieţaşul ăsta. Naiba ştie cine-o fi! Poate că are neamuri la Orta-ceca. Apucă-te şi dă-l afară, că pe urmă nu mai scapi.

Mişka asculta pe întuneric şi zîmbea:

„Aha, vă e puţin frică!"

Mujicii sporovăiau ce să facă cu Mişka, iar el sforăia dinadins — parcă n-auzea nimic.

„Înjuraţi cît v-o plăcea! Bine că vă cunosc gîndurile..."

Cel de-al doilea mujic se adresă primului mujic:

— Să nu-l izgonim. Dar cînd o să iasă afară mîine dimineaţa, să nu-l mai lăsăm să intre în vagon.

Mişka sforăia.

„S-o credeţi voi! Pentru nimic în lume nu mă dau jos; două zile am să mă ţin..."

Peste vreun ceas mujicii îşi rezemară capetele unul de altul şi se potoliră.

Se lăsă un întuneric beznă în vagonul închis, încîlcind mîinile şi picioarele tuturor. Şi femeile încetară să se mai foiască, înghesuite de mujici.

Locomotiva abia se tîra la deal; iar la urcuşuri mugea înfiorător. Ba îşi lua avînt pentru cîteva verste, ba se clătina încet-încet; huruiau roţile vagonului, iar sub huruitul paşnic se împleteau şi se destrămau, îngrămădindu-se, gîndurile lui Mişka care se prefăcea că moţăie:

— Călătoresc, călătoresc — unu!

— Bine, bine — doi!

— Aşa — aşa — aşa! Aşa — aşa — aşa!

— Bravo, bravo!

— Ai să ajungi, ai să ajungi!

— Unu, unu, unu.

— Nu te teme, nu te teme, nu te teme!

— Curea — briceag. Curea — briceag!

— Pud — pud — pud!

20

Orenburg.

O dimineaţă mohorîtă.

Bătea un vîntişor slab.

Mişka şedea într-un colţişor; nici prin gînd nu-i trecea să părăsească vagonul. Ar fi trebuit să tragă o fugă în oraş, să iasă un pic afară — dar sporovăiala din timpul nopţii nu-l lăsa.

Nu-i nimic, mai poate răbda.

Mujicii se așezară în jurul focurilor lîngă vagoane și atîrnară în cujbe gălețile. Unul prăjea, altul opărea ceva — te trăsnea în nas mirosul de varză. Femeile curățau cartofi, tăiau carne, ațîțau focul, suflînd avan. În vagonul lui Mișka se afla lumea cu bani.

Un mujic aduse patru pepeni zemoși și începu să numere restul primit. Văzîndu-l pe Mișka într-un ungher se întoarse cu spatele spre dînsul. Un alt mujic aduse un sac de tutun: tutunul are mare căutare la drum.. Pentru fiecare căniță plină cu tutun poți căpăta cinci sute de ruble; iar kirghizii habar n-au de preț. Ca jucîndu-te, poți agonisi la repezeală patruzeci de mii de ruble și pe deasupra fumezi cît îți place pe gratis.

Alți doi aduseră un samovar, o mașină de gaz pentru gătit, cizme cu căpute de gata și trei topoare.

Toată dimineața mujicii alergară prin piețele din Orenburg, umplură vagonul pînă sus cu tutun (foi sau tocat), samovare, căldări, ceaunuri, topoare, haine, ghete, fuste — de n-aveai unde să te miști.

Eropka, un mujic mic de statură, și el din județul Buzuluk, își atîrnă la brîu un ceas de „aur" american! Cineva îi spusese că la Tașkent au mare trecere ceasurile: de aceea el cumpără unul cu douăsprezece mii de ruble. Se tot uita la el, îl întoarse cu cheița. Ceasul se opri, nu mai mergea. Și-l lipi Eropka de urechea dreaptă și de cea stîngă — nu mergea și pace! Prăpădise omul douăsprezece mii — se duseseră pe apa sîmbetei.

Fie din pricină că nu-i mergea ceasul, fie pentru că avea vreun necaz la inimă, dar Eropka, cum îl zări pe Mișka în vagon, se și mînie foc:

— Al cui e băiatul care călătorește aici?

Mujicii parcă abia atunci dădură cu ochii de Mișka.

— Cine l-a urcat în vagonul nostru?

— Încotro, tovarășe?

Mișka se uită la mujici, își îndreptă șapca veche a tatălui său și spuse ca un mujic adevărat:

— Mă duc la Tașkent; unchiul meu e comisar acolo.

— Dar tu de unde ești?

— Eu sînt de departe, din județul Buzuluk.

— Ce plasă?

— Plasa Lopatino.

— Și cum îl cheamă pe unchiul tău?

Mișka nici nu clipi din ochi:

— Are alt nume decît al nostru: mie-mi zice Dodonov, iar lui — Mitrofanov. E frate cu mama mea, e comunist.

Eropka, mujicul cel scund, zise:

— Și eu sînt din județul Buzuluk, la douăzeci de verste de satul vostru, dar n-am auzit de un nume ca ăsta. Desigur că minți!

Mișka nici nu clipi din ochi.

— De ce-aș minți! Interesează-te la Orta-ceca, acolo știu.

— De cine?

— De nenea Vasili.

Eropka clătină din cap.

— Nu-mi prea vine să cred. Cîți ani ai?

— Paisprezece.

Mujicii se priviră, îl scrutară pe Mişka cu privirile din toate părţile :

— Ne înşeală, mama lui !

Se apropie de dînsul Semen, un mujic cu barba roşie, şi-l întrebă aspru :

— Bani ai ?

Mişca nici nu clipi din ochi :

— Am.

— Cîţi ?

— Dar tu cîţi ai ?

Izbucniră cu toţii în rîs, primind un răspuns atît de neaşteptat :

— Vai ce băiat ! Bun de gură !

Prohor cel zbîrlit se încrezu cel mai mult în puterea lui Mişka. Se aşeză mai aproape de dînsul şi începu o sporovăială gospodărească :

— Unchiul tău slujeşte de mult la Taşkent ?

— Merge pe al treilea an.

— Rămîi acolo sau te întorci acasă ?

Mişka scuipă alene pe lîngă barba lui Prohor :

— Am să văd. Dacă o să-mi placă, am să rămîn : n-o să-mi placă, mă întorc acasă. Are să-mi dea unchiul pîine fără bani, vreo douăzeci de puduri, şi o să ne ajungă pînă la recolta viitoare.

— Aveţi familie mare ?

Îi plăcu lui Mişka să-i înşele pe mujici — erau oameni neumblaţi : credeau fiecare cuvînt. Îşi îndreptă vechea şapcă părintească, începu a povesti cu o voce caldă, colorată. Familia lor nu e mare : mama şi doi fraţi. Taică-său slujise la Orta-ceca un an şi jumătate — fusese comunist. Ei, a fost omorît de burjui, de nişte gardişti albi, acum primesc pensie. Iar acela care l-a urcat în tren pe Mişka, acolo în gară, era tovarăşul tatălui său, cel mai mare şef. Mişka duce chiar o scrisoare de la dînsul către acel unchi care e comisar la Taşkent. Iar unchiul ăsta i-a trimis mamei lui Mişka o scrisoare : lasă, zice, să vină băiatul la mine, am să-i dau un post bun şi pot să vă trimit pîine fără întîrziere. De două ori au fost mujicii din Lopatino la el. Le dă unchiul o hîrtie oficială şi nimeni nu se atinge de ei. Unii sînt opriţi, altora li se ia tot ce au — ei însă arată hîrtia cu ştampila unchiului şi nimeni n-are dreptul să se atingă de dînşii.

Nu se mai sătura Prohor ascultînd poveştile lui Mişka. Începu chiar să-l pizmuiască.

— Se vede că eşti un om şi jumătate ! Trebuie să mă pun bine cu tine.

Mişka nici nu clipi din ochi :

— Ce nevoie ai ? O să ne vedem la Taşkent, o să te ajut.

— Cum ?

— Prin unchiul meu...

Pe Prohor îl încălzi pe loc nădejdea asta. Începu să se bîţîie, să se gudure pe lîngă Mişka şi vocea i se îndulci.

— Bine ar fi, băiatule... Ştii şi tu cum merge treaba. Ni se iau cumpărăturile.

— Cu mine n-or să-ţi ia nimic !

Încă un mujic se aşeză la sfat : era aşa de plăcut să-l asculte pe băiat !

— Tu de ce nu te dai jos niciodată, flăcăiaşule ?

— Dar de ce să mă dau ?

— Să-ţi mai dezmorţeşti niţel picioarele.

Mişka zîmbi :

— De ce să le dezmorțesc? Doar n-or fi de fier!...

După ce se săturară cu mîncare fierbinte, mujicii se înveseliră. Trei dintre dînșii se culcară pe genunchii femeilor; trei își desfăcură băierile pungii ca să-și socotească banii. Un mujic își rîndui un teanc de bumăști de pe vremea lui Nicolae; altul răsturnă un pumn de arginți în poală. Cei ce se culcară pe genunchii femeilor prinseră să zică un cîntec. Eropka dădu o fugă să-și vîndă ceasul.

Toată ziua umblară cerșetorii prin vagoane: femei cu copii, mujici desculți. Culegeau resturile de mîncare aruncate, se uitau pe ușile vagoanelor cu niște ochi înfiorători, căzuți în fundul capului. Plîngeau, scînceau, întindeau mîna. Îi era groază lui Mișka să privească nenorocirea acestor înfometați. De-ar porni cît mai repede de aici! E bine că mujicii l-au crezut: dacă l-ar goni din vagon nu le-ar fi la îndemînă.

Spre seară îi veni să iasă afară, dar nu putea răzbi prin lume. Strînse Mișka din dinți, începu să se umfle; mai-mai să-i plesnească bășica din măruntaie. Băuse multă apă, prostul, în gara aceea; și mai mult nu era chip să se țină — putea să crape.

Mișka se învîrti mult, strîngîndu-se de burtă: se umflase tot și nu mai putea respira, strîngea din dinți — nu mai putea răbda cu nici un chip. Se uită împrejur — lume pe alături nu era multă. Dar două femei ședeau cu spatele la el și un mujic cînta în colț *Dacă heruvimii...*

Mișka se propti cu umărul de ușă, ca și cum s-ar uita la gară, și-și dădu drumul încetișor ca să nu facă zgomot.

„Slavă domnului, gata!"

21

Se iscă zarvă în timpul nopții printre mujici, toți începură să se foiască, cuprinși de neliniște. Cel dintîi veni în fugă Eropka, ca nebun:

— Mecanicul nu mai vrea să plece! Cei din vagonul din urmă adună bani. Dacă stăm pe loc ne iese mai scump.

— Cît trebuie?

— Cîte o sută de ruble de căciulă.

— Ah, pungașii!

— Mai domol, nene Ivan, nu trebuie să înjuri. Dac-om sta aici ar ieși mai scump.

Mujicii se așezară în cerc în vagonul ticsit, își întinseră bărbile clătinîndu-le, ca niște vrăjitori zbîrliți. Își descheiară fără chef nasturii de la pantaloni, își scoaseră cu mîini tremurătoare banii ascunși adînc în izmene. Scumpă e copeicuța mujicului! Foșnesc pe întuneric bumăștile, se mișcă bărbile avîntate în sus, se vîră una într-alta.

— Au dat toți?

— Toți.

— Dar băiatul?

— Ia trezeşte-l!
— Hei, tu, nepoate! Dă bani!
Mişka vru să-şi ascundă capul după saci, dar i se vedeau picioarele. Îşi vîrî picioarele printre saci — numai capul îi rămase afară. Iar mujicii, ca ciorile, scotoceau din două părţi.
— Auzi, tu?
— Dă bani!
Nu putea sta nici prea mult pe gînduri — ca să nu se dea de gol — dar nici să nu se gîndească de loc. Îşi ridică capul şi vîrî mîna în buzunar.
— Cine are o foarfecă?
— La ce-ţi trebuie?
— Să desfac banii din căptuşeală!
— Maria, dă-i cuţitaşul!
Mişka dibui în buzunar hîrtia pe care o ridicase în gara aceea şi spuse cu glas tare, întinzînd mîna care-i tremura:
— Cine strînge banii? Ţine.
— Cît?
— O sută.
Îl salvă întunericul din vagon.
Eropka strînse hîrtia lui Mişka în pumnul asudat şi alergă să-l caute pe mecanic. Iar pe Mişka îl cuprinse ameţeala din pricina tulburării puternice şi inima începu să-i bată de bucurie.
Uite ce lume-i! Le-a spus vrute şi nevrute despre unchiul — toţi l-au crezut. Le-a strecurat o hîrtie în loc de bani — l-au crezut. Sau Mişka e atît de norocos, sau mujicii sînt naivi. Ciudat lucru!
Şi totuşi îi e frică.
Dacă se întoarce Eropka şi spune:

— Azvîrliţi-l pe pungaşul ăsta de aici! mi-a strecurat o simplă hîrtie...
Mişka îşi cuprinse de spaimă capul cu amîndouă mîinile şi căzu pe gînduri. Îi venea şi să rîdă de Eropka, mujicul buzulucean, dar şi simţea de spaimă o furnicătură pe spinare.
Eropka se întoarse şi şopti mujicilor:
— S-a făcut! O să mergem trei sute de verste cu locomotiva asta, fără oprire. S-a nimerit un mecanic tare bun. Eu, zice, tovarăşi, într-un moment vă trec, pentru că înţeleg şi eu în ce stare vă găsiţi.
— Prin urmare, ai nimerit-o?
— Din plin.
— Asta-i bine!
Iar Mişka zîmbi în întuneric:
„Asta-i chiar foarte bine!“

22

Întinsele stepe kirghize, cufundate în linişte, se puseră în calea vechii locomotive hodorogite şi n-o mai lăsară să înainteze. Dădea din coatele-i de oţel, dar parcă se învîrtea pe loc şi, cu glas răguşit, cerea ajutor. Se înăbuşea, dădea drumul la aburi groşi, ca un nor alb. Aburii albi se destrămau, se amestecau cu fumul negru al coşului. Roţile pîcîiau, vagoanele zdrăngăneau.

Stepele kirghize nu dădeau voie locomotivei să meargă mai departe : parcă trăgeau îndărăt coada îndoită a trenului. La deal locomotiva se smucea cu turbare ; trenul își răsucea capul la cotituri, se frîngea în două, se zvîrcolea ca un șarpe subțire. Mașina cu roți jucăușe parcă strivea podețele ; fornăia, se oțăra și dădea din coate cu vioiciune. Se ițea pe o colină, ca un iepure speriat, și din nou își tîra bătrînește, cu mari sforțări, coada de fier înghețată.

Mișka privea cu plăcere întinsele stepe kirghize, fumușorul îndepărtat din vale, cămila uriașă care-și purta sus capul mic. Cămila aruncă o căutătură la trenul lui Mișka, își răsuci în toate părțile căpșorul în vîrful unui gît încovoiat și apoi își ascunse iarăși buzele negre în iarba țepoasă.

De jur împrejur — nici un sat...

Dîmburi pleșuve și, pe ele, ulii de stepă care stăteau la pîndă.

Iar cerul — ca la Lopatino ; și soarele — ca la Lopatino.

O boare venea pe ușa deschisă.

Mujicii ședeau culcați. Se lungiseră liniștiți, legănați de vise îmbelșugate. Se vedeau bărbuțe îndreptate pașnic în sus, zdrăngăneau ceainice și găleți. Care omora o lindină în gulerul descheiat, care scormonea cu unghia locul unde se pitise un purice. Scotea un păduche din cusătură, strivea „nefericitul“ pe capacul unei lădițe și rîdea :

— Prea-i frumos păduchele — păcat să-l omori.

— Atunci de ce l-ai omorît ?

— Călătorește fără autorizație. S-a vîrît la mine sub cămașă și șade ascuns ca să nu-l găsească Orta-ceca. A mers două stații, pe urmă a început

să mă piște. Eu îl duc, iar el mă pișcă. Șiret al naibii.

Lumea din vagon necheza, se tăvălea de rîs.

Numai Eropka, mujicul cel scund, cerceta tare necăjit ceasul. A căutat el mult și bine vreun prost prin piețele Orenburgului ca să-i vîndă ceasul stricat drept ceas nou, dar n-a fost chip. Negustorii îl luau la vale.

— Proștii, nene, au dispărut : tu ai rămas ultimul.

Eropka, mujicul cel scund, era trist.

Deschidea capacele ceasului și ședea, uitîndu-se încruntat la el ca la o bubă. Sub un capac arătătoarele stăteau încremenite, iar sub celălalt nu se învîrteau rotițele. A prăpădit douăsprezece miișoare, s-au dus pe apa sîmbetei. Iar cu douăsprezece mii poți cumpăra vreo cincizeci funturi de grîu. A pățit-o, al dracului, prostul de el, n-are să uite cît o trăi. Dacă ar fi spart ceasul ăsta afurisit de o piatră și tot i-ar fi părut rău : cele douăsprezece mii, ca douăsprezece lipitori, sugeau inima lui Eropka, de i se întunecau mințile.

Mujicii îl ațîțau dinadins :

— Cît îi ora, Eropka, după ceasul tău ?

— Ce, Eropka, nu mai ticăie ?

— I-a răsucit din greșeală scăfîrlia...

— Are să-l vîndă ! Unei asemenea mărfi nu-i scade niciodată prețul. Numai să nu-l arăți, cînd ai să-l vinzi...

Lumea din vagon necheza ; rîdea de necazul lui Eropka.

Semen, mujicul cel cu barbă roșcovană, cumpărase patru fuste la Orenburg. La început se bucurase — socotea în gînd cîștigul. După două

stații însă începu să tînjească. Prin vagoane trecu o veste rea: muierile kirghize și femeile sarților nu poartă fuste, umblă în șalvari, ca mujicii.

Semen, cel cu barbă roșcovană, gemea din rărunchi, îndesînd în saci fustele nenorocite. Ședea cu capul prăvălit pe saci, i se lungise nasul de ciudă și mereu se ridica de la locul lui cu ochi tulburi, tîmpi. Îi înjura pe bolșevici cu comisarii lor (parcă ei ar fi fost vinovați de toate cele!), scuipa, scrîșnea din dinți de durere și își vîra iarăși capul în saci.

Ivan Barala încerca o cizmă pe piciorul stîng. Cumpărase trei perechi și se bucura ca un copil mic. Pentru cizme vechi se dau trei puduri de grăunțe, iar ale lui nu sînt vechi de loc. Ivan Barala dădu un bobîrnac în pingea și începu să povestească cu glas tare:

— Poți să le porți doi ani, pe dumnezeul meu! Pingelele parcă-s de fier, nici cu cuțitul nu-i chip să le tai...

Mișka își simți inima mai ușoară.

Dacă femeile kirghize umblă în șalvari, înseamnă că nici nu trebuie să-i pară rău de fusta bunicii. Tot nu i-ar fi dat preț bun pe ea — era cam veche. Își pipăi briceagul și zîmbi: „Brici! Orice băț ți-l taie."

Prohor se rotea în jurul lui Mișka ca un porumbel, intra în vorbă cu el, se smiorcăia și țocăia din buze cu duioșie. Nu e rău că unchiul băiețașului e comisar. Se află astăzi lume de tot felul. Care e mare nu face o ceapă degerată... care e mic îți dă de băut. Trebuie să se pună bine pe lîngă el: poate că o să-i dea, într-adevăr, o mînă de ajutor.

Barba lui Prohor umbla ca un pendul pe lîngă nasul lui Mișka, iar glasul său era mîngîios de parcă te învăluia din cap pînă-n picioare. Își scoase traista cu pîine; îi dădu și lui Mișka o bucățică măruntă.

— Vrei, Mihaila?

— Dar tu de ce nu mănînci?

— Mănîncă, nu te sfii: cînd o să ai și tu, o să-mi dai și mie. Trebuie să ne purtăm creștinește...

Mișka turna mai departe gogoși. Spuse liniștit, suflînd peste bucățica de pîine prăfuită:

— Unchiul a vrut să dea o jumătate de pud de caise uscate.

— Ție?

— Mamei mele.

— Caisele uscate sînt un lucru bun, numai de bună seamă că-s scumpe.

— Ei, dar ce contează la dînsul? Doar e om bogat!

Mișka vorbea ca un mujic adevărat, în toată firea, și se miră: „Vai ce proști sînt: cred fiecare cuvînt!"

23

Kirghizii nu-s de loc fioroși. Sînt însă niște oameni ciudați. Era o căldură de moarte, nici nu puteai respira din pricină că vagoanele se încingeau în gări; iar oamenii nădu-

şeau în cojoace. Ba fiecare purta o căciulă de blană cu apărătoare lungi pentru urechi. Boscorodeau într-o altă limbă : tara-bara, tara-bara — nimic nu pricepeai. Umblau cu harapnice, şedeau pe vine, turceşte. Pipăiau hainele mujicilor, cercetau samovarele, scuturau fustele femeieşti...

Eropka, mujicul cel scund, aduse deodată trei kirghizi, le arătă ceasul în palmă, ţinînd mîna cealaltă în şold. Acuşi are să-i tragă pe sfoară pe kirghizi, pentru că Asia-i neghioabă.

Kirghizii îşi arătau dinţii lucitori, treceau ceasul din mînă în mînă, încercau cu degetele capacele. Eropka strigă la urechea unui kirghiz bătrîn şi zbîrcit :

— Ceasul e tare bun — fabricaţie nemţească !

Kirghizul dădu din cap.

— Din aur „mirican“ ! ţipă şi mai tare Eropka.

Semen cel cu barbă roşcovană, scoase fustele din sacul adînc şi prăfuit, le desfăcu ca pe nişte pînze de corabie, şi strigă şi el kirghizului drept în ureche :

— *Bik iakşa !* [1] Le-au purtat nişte cucoane.

Trăncăneau ceva kirghizii — tara-bara, tara-bara ! — nimic nu pricepeai.

Semen aproape juca în jurul lor.

— Boiareasca fusta, boiareasca. Moscova făcut, mare oraş...

— *Babai* [2], pipăie, pingelele, pipăi-le ! Nu te teme, nu le poţi rupe. Poţi umbla cu cizmele prin apă — nu trece apa prin ele. Sînt făcute din piele de viţel. Cum le-aş mai purta singur, dar mi-e milă de tine.

---

[1] Bik iakşa — foarte bine (n. red. ruse).
[2] Babai — bunicule, nene (n. red. ruse).

Kirghizii îşi clătinau căciulile de blană şi plecau pe neaşteptate.

Eropka alerga după ei.

— *Şaitan, şaitan,* are să-ţi pară rău după ceasul meu !

— Stai, bre ! Dă trei puduri.

Kirghizul făcu cu mîna.

Multă marfă se revărsa din vagoane, dar încă şi mai multe ţipete. Arginţii se schimbau pe hîrtii ; aurul se schimba pe hîrtii. Oamenii scoteau tutun din saci, fluturau haine şi fuste, bocăneau cu cizmele...

Mişka ar fi vrut să dea o raită prin gară — dar se temea : dacă nu apuci să te urci în tren, rămîi pe peron. Văzu un kirghiz trecînd pe lîngă dînsul şi nu se mai putu stăpîni ; scoase briceagul ; i-l arătă. Kirghizul se opri. Luă cuţitaşul lui Mişka, îl desfăcu, încercă şi îi sticliră dinţii de plăcere. Mişka răcni din răsputeri, plecîndu-se afară din vagon :

— Îl vînd !

Kirghizul îşi răsuci capul.

Mişka strigă încă şi mai puternic :

— Un pud !

Kirghizul dădu şi mai tare din cap.

Mişka, nesprijinit de nimeni, aruncă ochii împrejur. Se încruntă ca să găsească un cuvînt pe înţelesul lui şi schimonosi dinadins cuvintele ruseşti, ca să le înţeleagă mai bine :

— Griu, griu. Pud.

Un rus din celălalt vagon îi spuse în kirghiză :

— Un pud.

Kirghizul scuipă mînios.

— E-e, *utus!*

Mişka îl întrebă încetişor pe rus:

— Cît dă?

— Nu dă nimic; înjură.

Iar cînd plecă kirghizul, Mişka strigă după el:

— Kirghizule, kirghizule! *Surlium — murlium — curliama!* Cumpără şapca.

Mujicii rîdeau de Mişka, care rîdea şi el: cît de bine învăţase să vorbească limba kirghiză! Nu mai avea răbdare, nu mai putea sta locului, peste un minut sări din vagon. Îi năvăli în nări miros de ciorbă care fierbea în ceaunuri mari. Precupeţele strigau deasupra ceaunurilor:

— Ciorbă fierbinte, ciorbă!

Pe foi de tablă se găseau mîncări: ficat prăjit, capete de cămile, măruntaie de berbec, peşte fiert... Cănile cu lapte fierbinte te ispiteau; aroma de pîine îl seca la inimă.

Mişka flutură şapca veche a tatălui său; arătă cuţitaşul prins în curea:

— Cumpără, cumpără!

Rămase cu ochii aţintiţi la ficat şi la măruntaiele de berbec; se opri în loc:

— Mătuşică, ai milă de un înfometat!

Precupeaţa ridică ameninţător polonicul; Mişka se strecură iarăşi în îmbulzeală, alergă în jurul kirghizilor. Îl împrejurară kirghizii din toate părţile, stîrnind o zarvă atît de mare, încît şi lui Mişka îi era lehamite. Unul îi trăgea briceagul din mînă, altul — şapca. Unul dintre kirghizi, cel mai fioros, cu dinţi negri, îl apucă chiar de haină. Mişka strigă la dînşii:

— N-o dau ieftin!

Kirghizul încerca cu greu haina pe el, dar tocmai atunci vagoanele se smuciră...

Mişka smulse haina de la kirghiz. Cuţitaşul, însă, ia-l de unde nu-i!

Se găsi şi briceagul — kirghizii şi-l smulgeau de curea unul altuia.

De necaz Mişka era cît pe ce să izbucnească în plîns:

— Daţi-mi-l mai repede, n-am timp!...

Vagoanele începură să se mişte.

Se mişcau chiar pe dinaintea ochilor săi.

Roţile se învîrteau şi tot pămîntul se învîrtea. Alergă Mişka spre dreapta, dar uşile vagoanelor erau deschise de partea stîngă. Dacă s-ar vîrî sub vagoane, l-ar strivi roţile. Alergă Mişka ca un mînz mititel după un cal mare de fontă. Se împiedică în vîrfurile opincilor; haina îi atîrna pe umeri grea ca o piatră de moară. Picioarele lui nu mai puteau alerga — i se tăiau. Răsufla greu cu gura căscată — n-avea destul aer.

Zări scara de la platforma frînei şi se prinse din mers de bară cu amîndouă mîinile. Se simţi smucit, scurt, înainte. Parcă i se desprinsese capul de trup, picioarele îi rămăseseră în urmă, iar capul cu mîinile atîrnau agăţate de bara vagonului. Trupul îl trăgea pe Mişka în jos drept sub roţi: parcă îl sugea un vîrtej în prăpastie. Pîrîiau roţile; voiau să-l taie în două, să-l hăcuiască în mici bucăţele. Mişka îşi bălăbănea picioarele grele, iar trenul îşi mărea din ce în ce mai mult viteza. Picioarele în opinci largi îl trăgeau în jos, ca nişte ghiulele, şi n-avea putere să le ridice şi să le pună pe scară. Dacă şi-ar fi desfăcut mîinile, s-ar fi pocnit cu capul de pietre, de şinele de fier.

Adio, Taşkent!
Adio, Lopatino, satul meu!
Moartea!
Dacă se vor desface mîinile lui Mişka, praf se va alege de capul lui.
Dar se întîmplă şi altfel, cînd nu vrei să mori.
Iar Mişka nu voia să moară.
Îşi adună ultimele puteri, îşi încordă ca o sîrmă vinele şi, în sfîrşit, dibui cu picioarele scara. Se arcui, se lăsă puţin în jos, şi izbuti să-şi susţină mai lesne dosul greu ca de piatră.
„Acum n-am să cad."
Se bucură niţeluş. Dar de pe platformă îl privea un om cu ochi mînioşi. Acesta îi spuse ceva; roţile vagoanelor însă îi înghiţiră cuvintele, zdrobindu-le în ciocănituri grăbite.
Nu le înţelese Mişka, care arunca doar priviri jalnice spre omul supărat.
— Nene, ajută-mă!
Roţile vagoanelor înăbuşiră şi glasul lui Mişka, îl înghiţiră în ciocănituri, fără să ajungă la urechile omului de pe platformă, care se uită îndelung la băiatul atîrnat pe scară, amintindu-şi de instrucţiunile ce le avea de a nu transporta pasageri fără bilet:
„Lasă-l să se zdrobească!"
Totuşi (pe neaşteptate) el îl prinse pe Mişka de braţ, lîngă umăr, şi îl trase pe platformă. Îl aşeză lîngă lădiţa cu felinăraşul lui; apoi spuse acru:
— Vrei să te omori?
Mişka tăcu.
— Al cui eşti?
— Sînt din Lopatino.
— Cu cine călătoreşti?

— Cu tata.
— Dar tata unde-i?
— În vagonul acela.
Omul cu ochi aspri îl măsură pe Mişka şi-i întoarse spatele:
— M-am săturat de voi!
Mişka tăcea.
Şedea lîngă lădiţă, întinzîndu-şi picioarele încălţate cu opinci mari. Nu putea să-şi revină din spaima trasă. Îl dureau mîinile răsucite, îi vîjîia capul, îi era greaţă. Îi venea să se culce şi să şadă aşa, ca nimeni să nu-l atingă.
Şi din nou îi trecu Lopatino prin minte.
Se iviră mama înfometată, cei doi fraţi şi puşcociul lui Iaşka tăvălindu-se pe jos. Mişka îşi scutură capul, ca să alunge gîndurile care-l rîcîiau şi, nepăsător, dădu la spate vechile necazuri...
Dar nu poţi scăpa de ele cu nici un chip. Mişka se duce la Taşkent şi ele se ţin de dînsul, ca pisoiul după mamă. E bine că nu se lasă, nu-i place să plîngă: altfel de mult ar fi trebuit să urle cu glas mare. Norocul îi adusese pe tovarăşul Dunaev — dar îl pierduse din nou.
Gînduri negre i se strecurau în cap, îi tulburau inima, îi storceau lacrimi din ochi.
Roţile vagoanelor îl aţîţau.
N-ai să ajungi.
N-ai s-ajungi.
Moarte!
N-ai s-ajungi,
N-ai s-ajungi.
Moarte!
Omul scoate din lădiţă o coaje de pîine, muşcă din ea cu grijă îmbucături mici şi se uită cu coada

ochiului la Mişka. Mişka se întoarce cu spatele spre dînsul.

— Unde se duce tatăl tău ?

— La Taşkent.

— E mai plăcut să mori la Taşkent ?

— Ce ?

— Aşa, nimic. V-au pregătit acolo pîine ; desfăceţi-vă buzunarul.

Roţile ciocănesc.

Fug din calea trenului stepele kirghize — pustii, secetoase.

Trec în zbor stîlpii de telegraf.

Nu şade vrabia pe ei.

Nu se zbat scame pe sîrma de telegraf.

Nici un mujic nu trece pe lîngă terasament pe cărăruia îngustă.

Stepă nesfîrşită fără sate...

Pustiu fără un lătrat de cîine...

Doar coline înalte cu culmi azurii, şi văzduhul care curge pe deasupra ca undele de rîu. Răsare în fugă cîte un canton dărîmat, cu geamurile sparte. Îţi opreşti privirea la acoperişul smuls, care-ţi aduce aminte de satul Lopatino, cu izbele lui pustii, înfometate... O jale nedesluşită cuprinde inima lui Mişka, o strînge ca-ntr-un cleşte, capul începe să-l doară şi i se lasă pe piept.

— Tatăl tău duce mulţi bani ?

Omul acesta îl chinuie cu tot felul de întrebări.

Mişka n-are chef nici să-şi mişte limba, i s-a urît să se laude de fiecare dată. Dar cum să ajungi la ţintă fără asta ?

Toţi îl descoase, trebuie să se ferească de toţi. Dacă nu te fereşti, te alungă din tren. Vei fi aruncat ca un pisoi pe drum, te vor azvîrli în stepa fără de oameni, fără de case, şi vor spune :

— E un pungaş ! N-are nici tată, nici mamă. Călătoreşte fără bilet şi fără autorizaţie.

Se uită Mişka cu ochi obosiţi, înroşiţi ; vorbeşte liniştit ca un mujic adevărat, în toată firea :

— A avut bani mulţi, dar i-au furat jumătate.

— Unde ?

— I-au tăiat buzunarul în gară.

Omul face haz :

— Înseamnă că e un prost, dacă s-a lăsat buzunărit !

— Nu-i umblat ! oftează Mişka.

— Şi tu cum ai rămas pe jos ?

— A început să mă doară pîntecele. M-am dus puţin afară şi au pornit vagoanele. Tata striga : „Suie mai repede !“ M-am împiedicat. Apoi m-am agăţat uite aici, abia m-am putut ţine. Mulţumesc că mi-ai dat mîna...

— Şi dacă nu ţi-o dădeam ?

— Atunci mă prăpădeam.

— Se vede că eşti mare şmecher !

— Dar tu, nene, ce eşti ?

24

Noaptea, Mişka trebui să coboare din tren. În gară ardeau felinare cu o lumină chioară.

Oameni mişunau prin întuneric.

Se mișcau în grupuri uriașe, împingîndu-se unul pe altul, și se pierdeau. Nu auzeai decît țipete și glasurile subțiri ale copilașilor care plîngeau.

Turme de mujici flămînzi zăceau pe jos, plîngeau, se rugau, înjurau.

Muierile se zbăteau ca niște bufnițe oarbe :
cu capetele îmbrobodite,
cu capetele ciufulite.
Purtau copii în brațe,
purtau copii legați în spate,
tîrau copii agățați de poală.

Ca niște oi sleite de puteri cădeau femeile lîngă roțile vagoanelor ; își aruncau copilașii pe șinele subțiri și reci.

Ca niște cățel lepădați se tăvăleau copiii :
goi,
înfășurați în zdrențe,
răgușiți, cu un piuit încetișor,
sau cu voce tare, căutînd să alunge moartea cu țipetele lor furioase.

Nenorocirea unuia se adăugă la nenorocirea mulțimii de oameni înfometați și mînioși, care umplură mica gară kirghiză. Încă o picătură de suferință omenească se adăugă, de care nimeni n-avea nevoie și pe care nimeni n-o băgă în seamă.

Conductorul îl dădu jos din tren pe Mișka și-i spuse vesel :

— Te-am adus pînă aici, zi slavă domnului. Acum du-te și caută-ți tatăl.

E departe tatăl lui Mișka.

E departe mama lui Mișka.

Umblă ce umblă prin turma străină și înfometată, adunată de prin fel de fel de sate și cătune, și oftă adînc. Căută vagonul în care-l suise tovarășul Dunaev ; dar noaptea toate vagoanele sînt la fel, toate vagoanele stau închise ca niște hambare pline de grîu. Nenorociții păduchioși se încuiaseră, se baricadaseră și nu lăsau pe nimeni înăuntru.

Mișka încercă să intre într-un vagon ; cineva strigă prin crăpătura ușii :

— Ce vrei ?

— Ai noștri sînt aici.

— Du-te mai departe ! Ai voștri au plecat : au rămas numai ai noștri...

Încercă să intre în alt vagon — nu-i răspunse nimeni.

Din al treilea vagon cineva strigă :

— De ce tulburi oamenii ?

— Nu lăsa orice lepădătură să intre aici !

Mișka ocoli de două ori trenul lung și întins. Se zgribuli, clipi din ochi și se așeză jos.

— Diavoli fără suflet ! Ce ? Am să vă mănînc vagoanele ?

Porni iarăși.

Dar n-avea unde se duce.

Vagoanele întunecoase erau înșirate pe trei rînduri. Nici noaptea nu ți se deschid ușile, nici ziua nu ți se deschid. Peste tot se tîrăsc oamenii :

pe sub vagoane,
pe după vagoane,
în gară,
în dosul gării.

Și n-ai de cine să te alipești, n-ai cui să-ți povestești durerea.

Durerea lui Mișka țîșnește din ochii săi triști, dar el n-are voie să plîngă ; știe prea bine asta.

Nimeni nu i-ar auzi glasul jalnic, nimeni n-ar ridica lacrima căzută din ochii lui.

Trebuie să rabde.

Răposatul taică-său spunea mereu :

— Lacrimile nu te ajută la nenorocire.

Tot trebuie să ajungă Mişka la ţintă, o dată ce a pornit. Acum, desigur, nu i-a mai rămas mult şi nu poate să se întoarcă înapoi... Dacă-i va ieşi în cale vreun oraş mare, va putea vinde briceagul şi cureaua. Mişka începu să facă socoteala : cîte zile au trecut de cînd a plecat de acasă. Se încurcă : dacă azi e miercuri, atunci sînt zece zile ; iar dacă e vineri — douăsprezece zile.

În dosul gării un băieţandru scotocea în lada de gunoi, cu capul vîrît înăuntru pînă la umeri. Mişka se opri lîngă dînsul şi-l privi cu curiozitate:

— Ce faci acolo ?

Băieţandrul nu-i răspunse.

Îl privi nepăsător şi se vîrî din nou în ladă pînă la umeri. Scoase un ciolan şi-l băgă în sîn. Mişka se apropie de ladă din cealaltă parte : începu şi el să scotocească grăbit înăuntru.

Amîndoi scotoceau în tăcere, prinzîndu-şi din cînd în cînd mîinile. Peste un minut, Mişka se vîrî cu picioarele în ladă ; băieţandrul, furios, îl smuci de mînecă.

— Te-am chemat eu aici ?

— Singur am venit !

În ladă Mişka părea mic — i se vedea numai capul. Băieţandrul vru să-l lovească peste capul care-i ieşea afară din ladă, sau să-i azvîrle şapca cît colo. În timpul acesta trecu în fugă un cîine cu un coltuc uriaş în gură. Cînd zări pîinea în gura

cîinelui, băieţandrul se năpusti năvalnic după dînsul, dînd din mîini. Sări şi Mişka din ladă.

— Aruncă în el cu o cărămidă !

Dar nu aveau la îndemînă nici o cărămidă.

Mişka puse mîna pe o bucată de şină ; n-o putu însă ridica.

Cei doi înfometaţi goneau din amîndouă părţile cîinele, care, săltîndu-şi dosul, o luă la fugă în dosul gării pe cîmp. Sări uşor peste şanţul din spatele grădinilor gării şi se opri pe un dîmb, ţinînd în dinţi coltucul furat.

Se opriră şi copiii.

Din grădini se vedeau prin întuneric venind în fugă alţi cîini.

— Or să ne muşte ! spuse Mişka.

Băieţandrul răspunse posomorît :

— Împotriva unuia m-aş putea duce cu un băţ bun în mînă.

— Cum te cheamă ?

— Trofim.

— Hai înapoi.

— Aşteaptă, acuşi or să se bată.

— De ce ?

Trofim nu răspunse.

Era numai într-o cămaşă ruptă la piept, desculţ şi cu capul gol. Pe umeri în loc de haină îi atîrna o bucată de rogojină, legată sub bărbie cu o sforicică. Micul şi tăcutul Trofim în vesmîntul acesta semăna cu un popă mic şi caraghios, îmbrăcat în odăjdii scurte.

Cîinii se miroseau în tăcere.

Apoi începură să mîrîie, să-şi arate colţii, se năpustiră asupra aceluia care ţinea coltucul în

gură, se făcură ghem, se dădură de-a rostogolul și după aceea năvăliră din nou.

Trofim se uită la ei mult timp în tăcere, fără să clipească ; pe urmă spuse cu o voce surdă, ca ieșită din mormînt :

— Bine ar fi să ai dinți de cîine.

Cîteva clipe Mișka se sfii, cercetîndu-l pe Trofim. Cine-o fi arătarea asta în odăjdii scurte de popă ?

O să-l apuce pe Mișka, ca un cîine, drept de gît, are să-l doboare uite aici : o să-i ia haina și șapca. Acum bogații sînt omorîți pretutindeni, iar Mișka e mai bogat decît Trofim.

Din pricina spaimei, Trofim crescu în ochii lui Mișka și mai mare decît era în realitate, fiind luminat de lună pe cîmpul pustiu și mort, plin de cîini flămînzi, care se încăierau. Nu erau mai mult de cinci cîini, dar lui Mișka i se păru că sînt mii de dulăi cu gurile căscate, care, după ce se vor sfîșia între dînșii, vor începe să sfîșie oamenii din gară...

Trofim spuse pe neașteptate :

— Ți-e frică de cîini ?

— Dar ție ?

— Mie nu mi-e frică de nimic.

— Cîți ani ai ?

— Merg pe paișpce.

Mișka îl privi pe Trofim dintr-o parte; spuse și el, de parcă nu s-ar teme de nimic :

— Sîntem de-o seamă : și eu merg pe paișpce.

— Minți !

Ca să pară mai mare, Mișka se înălță nițeluș în vîrful degetelor.

— În curînd am să merg pe al cinșpelea. Doar de statură sînt mic : dar, ca ani, sînt mare. Pot ridica două puduri.

— Din ce ?

— Din ce vrei ? Greutăți de cîntar sau un sac.

Amîndoi se întoarseră la gară „prieteni".

Mișka află că Trofim e din gubernia Kazan, a fost pînă acum în patru orașe, e plecat de acasă de șase luni, vrea să răzbească la Tașkent. Dacă ajunge acolo, nu se mai întoarce înapoi. E foarte rău la dînșii în gubernia Kazan, n-au ce înfuleca. De aceea și tatăl lui Trofim a murit înainte de vreme — avea numai treizeci și opt de ani. Făcuse două războaie și nu murise. L-a doborît foametea.

Mișka spuse :

— Acum e rău pentru toți mujicii. Celor de teapa noastră li se ia, nu li se dă.

— Trebuie să intrăm în partid ! suspină Trofim.

— În care ?

— La bolșevici.

— Parcă ne primesc ?

— Pe unii îi primesc, pe alții nu.

În gară era aprins un singur felinar.

Era tîrziu.

În capul lui Mișka se îngrămădeau gînduri triste.

În vagoane,
sub vagoane,
în dosul vagoanelor,
oamenii nu se mișcau și nici nu strigau. Parcă se pitiseră într-adins, încleștîndu-și puternic dinții și închizîndu-și strîns gurile flămînde.

În întunericul liniștit și sinistru, sfîșiat numai de un felinar singuratic, plîngea jalnic cu alean o femeie cu copilul său, pe două voci : una surdă din fundul unei inimi îndurerate, cealaltă — cu țipete deznădăjduite ; cînd țîșnea puternic, cres-

cendo, cînd scîrţîia abia auzit, ca o coardă care zdrăngăneşte.

Şi cele două voci se împletesc,
se frîng,
întrecîndu-se una pe alta,
ca două pîraie.

Şi nenorocirea amară curge prin cele două pîraie, azvîrlită de soartă în larga stepă kirghiză, într-o gară mică. N-o poţi urni din loc nici înainte, nici înapoi.

Trofim îi spuse lui Mişka, arătîndu-i femeia :

— A venit de pe alte meleaguri şi acum nu mai poate pleca de aici.

— Cum ? O cunoşti ?

— Eu îi cunosc pe toţi : de patru zile umblu prin staţia asta. A călătorit cu bărbatul său, bărbatul i-a murit. L-au îngropat, uite, colo...

În mintea lui Mişka se strecurară gînduri triste.

Mişka şedea alături de Trofim pe coridorul îngust al gării, drept lîngă uşă. Amîndoi îşi povesteau despre satele lor, care rămăseseră cine ştie unde. Mişka istorisea fără vlagă, asculta fără chef. I se urîse gîndindu-se mereu la acelaşi lucru şi repetîndu-l în fiecare zi. Prin faţa ochilor săi mijiţi,

ca o panglică desfăşurată
trecea Taşkentul, oraşul nemaivăzut :
sătul,
doldora de pîine,
surîzător.
De acolo îl privesc movile înalte :
bucăţi de pîine neagră,
bucăţi de pîine albă,
grîu neirigat,
grîu irigat.

Iar boabele nu-s ca la noi, ci maşcate...

Întrerupînd gîndurile lui Mişka, Trofim îl întrebă tare, cu un glas vioi :

— Tu cîte funturi ai să mănînci ?

— Unde ?

— La Taşkent, cînd o să sosim acolo.

Rămase pe gînduri Mişka şi, ridicîndu-şi pleoapele îngreunate, spuse încet :

— Multe !

Mult timp plînse femeia cu copilul.

Mujicii tuşeau pe întuneric.

Cîinii hămăiau în dosul gării.

Trofim şi Mişka se încurajau unul pe altul cu speranţe frumoase. Se înţeleseră să călătorească împreună. Trăgînd cu urechea la lătratul cîinilor, Mişka parcă văzu stepa nesfîrşită fără oameni şi case, iar prin stepa aceasta aleargă cu miile cîini flămînzi cu gurile căscate, fugărind un dulău mare, miţos, cu un colţuc în dinţi şi se învîrtejesc ca un ghem uriaş. Părul cîinilor zboară sub luna rece prin stepa pustie. Ochii cîinilor ard, le clămpănesc dinţii... Se sfîşie cîinii între ei şi se ivesc alţii în loc, se năpustesc asupra gării ca o haită sălbatică, zboară peste capul lui Mişka, îl strivesc. Il iau pe sus, îl trîntesc, i se agaţă de haină şi de şapcă. Se smuceşte Mişka într-o spaimă de moarte, îşi deschide ochii adormiţi şi nu pricepe nimic. Strigăte, zarvă, sudalme, ţipete — iar Trofim nu-i nicăieri.

— Ne vine o locomotivă !

Gemete. Strigăte. Plînsete.

— Daţi-mi drumul !

— Urcaţi-mă !

— M-au strivit !

— Măiculiţă !
— Dă-i peste zotcă !
Nu se poate să rămîi în gara mică din stepa kirghiză pustie :
Te mănîncă foamea,
te mănîncă păduchii,
te mănîncă jalea,
deznădejdea...
Oamenii se prind de acoperiş, roţi, tampoane, de scări...
Pe acoperiş, roţi, tampoane, pe scări — numai să pleci din locul acesta îngrozitor şi pustiu. Să te atîrni în mîini, să te tîrăşti pe traverse, agăţat de coada vagonului din urmă — numai să pleci, să fugi de moartea flămîndă care se apropie.
Smocuri din părul cîinilor zboară prin stepă sub lumina rece a lunii.
Ard ochii cîinilor.
Clănţănesc din dinţi.
— Ptiu ! Mama mă-ti... lasă-mă !
— Crucea şi anafura...
— Tovarăşi !
Mişka se învîrtea, se răsucea în loc.
Nu poate străpunge uriaşul zid de oameni din jurul vagoanelor.
Zidul viu se clatină, dă din coate, te trage îndărăt, te azvîrle într-o parte, te tîrăşte în celălalt capăt. N-ai putere să sari peste zidul viu care vuieşte. Nu eşti în stare nici să te smulgi din el. Te trage, te absoarbe, te învîrte ca într-un cazan, te gîtuie, te frînge...
Mişka se repezi la mica locomotivă încremenită. În faţa lui parcă zbura Trofim sub rogojina lui, ca

un popă mic şi caraghios, îmbrăcat în odăjdii scurte.
— Ai nimerit ?
— Unde ?
— Hai cu mine !
Mişka nu mai putu de bucurie — erau doi, nu mai rămăsese singur.
Îl apucă pe Trofim de rogojină. Treceau în goana mare pe lîngă mujici şi femei, pe lîngă vagoane. Alergară pînă la coada trenului, unde era un soldat. Se uitară la soldat de la distanţă şi se repeziră înainte.
— Stai ! spuse Trofim. Trebuie să ne căţărăm pe acoperiş. Ne culcăm pe burtă, n-or să ne vadă...
Mişka se sui pe umerii lui Trofim — acoperişul era prea sus. Se întinse puţin ca să se prindă de un cîrlig, dar îi scăpă mîna şi căzu, lovindu-l pe Trofim cu picioarele-n cap.
Trofim se făcu foc şi ţipă la dînsul :
— Muiere ! Stai tu dedesubt.
Mişka se lovi foarte tare ; dar n-avea timp de plîns.
Se aşeză sub Trofim, care alunecă şi el, lovindu-l pe Mişka cu picioarele în cap.
— Haidem în alt loc — aici nu te poţi sui.
— M-am zgîriat la mînă.
— Curge sînge ?
— Oleacă.
— Presară rana cu nisip !...
Cînd fluieră locomotiva acoperind vocile oamenilor, Mişka şi Trofim şedeau culcaţi pe burtă pe

acoperişul unui vagon. Trofim şopti cu sufletul uşurat, respirînd praful de pe acoperiş.

— Mai trăieşti un pic ? Acuşi o să plecăm...

25

Cumplit îi scutura vîntul kirghiz pe Mişka şi pe Trofim, vrînd parcă să-i azvîrle în stepa pustie. Cînd se uitară la femeile şi la mujicii ghemuiţi, lipiţi de acoperişul vagoanelor, se gîndiră : aceştia plutesc în văzduh, deasupra pămîntului, peste stepă — nimeni n-are să ajungă vreodată pînă la ei, nimeni n-o să-i supere. Numai o singură dată i se strînse inima lui Mişka, cînd un mujic din faţă strigă :

— A murit !

O femeie zbîrlită zăcea cu faţa în sus, cu capul la picioarele lui Mişka. Ochii săi morţi, deschişi, priveau cerul străin şi îndepărtat. Nasul subţire i se învineţise, gura căscată, încremenită, cu dinţi galbeni, rînjiţi, ce-ţi dădeau fiori, încurcară gîndurile lui Mişka, strîngîndu-i cu putere inima care începu să-i bată vijelios.

Trofim se uită cu nepăsare.

La fel de nepăsători, mujicii îşi lăsară bărbile în jos, gîndindu-se la ale lor.

Unul din ei spuse :

— Trebuie s-o aruncăm, ca să nu iasă vreun bocluc !

— Unde ?

— Jos de pe acoperiş.

Mişka se încordă tot, ca un arc.

Închizîndu-şi ochii, el se gîndi la Lopatino, la maică-sa lăsată acasă ; îi veni în minte Taşkentul ; dar moarta cu dinţii rînjiţi lăsa în umbră şi pe mama lui, şi satul Lopatino, şi Taşkentul cel îndepărtat care-i secase puterile, şi unde nu-i chip de ajuns niciodată. Scrutînd-o neliniştit pe moartă Mişka îi şopti pe furiş lui Trofim :

— Cine e ?

— O înfometată.

— Au s-o arunce ?

— Nu se poate s-o arunce ziua — au să-i vadă...

Se ivi un nor uriaş, care acoperi soarele. O perdea neagră se lăsă asupra trenului, care se tîra cu tot norodul prin negura aceasta, străpungînd-o cu fluierături, mugind, urlînd, fără să poată scăpa de ea. Îi domoli mersul norul, sau un urcuş ivit în drum. Roţile nu mai ţopăiau, vagoanele nu se mai legănau. Întinzîndu-şi încet coada, trenul o luă în mers domol, gata să se oprească cu totul. Dintr-o dată, din căuşul uriaş al cerului se slobozi o ploaie grea, cu picături maşcate, care începu să bată pe acoperişul murdar şi ros de vreme. Mujicii se buluciră la un loc. Mişka şi Trofim şedeau nemişcaţi sub rogojina lui Trofim. Numai moarta zăcea mai departe cu faţa în sus, cu ochii stinşi, deschişi, plini de lacrimile ploii. Iar cînd norul uriaş se destrămă în scame mărunte, care se împrăştiară pe deasupra stepei, scuturîndu-se de ultimele picături, atunci se lăsă o seară umedă şi rece.

Gara mică din față se zărea ca o pată măruntă.
Printr-o vale apropiată trecu un șirag de cămile.
Deasupra unui dîmb se învolbură un fumușor.

Trofim îl întrebă pe Mișka, tremurînd din tot trupu-i gol :

— Ai înghețat ?

— Dar tu ?

— Și eu un pic.

— Mi-e foame ! spuse din nou Trofim.

— Și mie, recunoscu Mișka.

— Știi să rabzi ?

— Dar tu ?

— Eu am răbdat cîte două zile.

Mișka nu vroia să rămînă mai prejos de tovarășul său și dădu din cap cu convingere :

— O să răbdăm.

În gară mujicii săriră jos, grăbiți. Rămaseră pe acoperișul vagonului numai Mișka, Trofim și moarta cu dinții galbeni, rînjiți. Luna plină, înălțată sus pe cer deasupra gării, învăluia trupul mort într-o lumină molcomă, strecurînd o rază în gura căscată. Mișka se înfioră, dar Trofim spuse liniștit :

— Noi să nu ne dăm jos de aici. Dacă sărim n-o să ne putem cuibări destul de repede pe alt acoperiș. Să rămînem pe loc — mai rău decît așa n-are să ne fie. Dar ce ? Ți-e frică de morți ?

— Dar ție ?

— De ce să-mi fie frică ? Doar nu se scoală...

Trenul nu stătu mult.

În întuneric se ridică un felinar lîngă locomotivă ; tampoanele se ciocniră dintr-o dată, iar vagoanele

în noapte,
în umezeala rece,
se urniră greoi, legănîndu-se alene pe roți.

Trecu în fugă ultima cabină.

Cel din urmă felinar se uită cu un ochi palid.

Deasupra vagonului atîrna luna rece, ca un cap galben, pleșuv.

— Mi-e frig ! zise Trofim. Hai să ne îmbrățișăm.

Mișka își descheie haina udă și, pe sub rogojină, Trofim îl îmbrățișă puternic cu brațele sale care tremurau, lipindu-și pîntecele de burta lui și pieptul de pieptul lui.

Tot atît de tare își îmbrățișă și Mișka tovarășul, întinzînd poalele surtucului său peste spatele lui Trofim ; și prin pîcla rece a nopții, încălziți de respirația unuia în fața celuilalt, salvîndu-se unul pe altul de la moarte, călătoreau pe acoperișul vagonului ca un mic ghemuleț cu două capete, contopiți într-o singură voință neșovăielnică, într-o singură năzuință — să trăiască cu orice preț.

— Mi-e mai cald ! zise Trofim.

— Și mie mi-e mai cald, adeveri Mișka.

— Răsuflă-mi oleacă pe obrazul ăsta !

— Dar să-mi răsufli și tu...

— Îhi...

Ca într-o fulgerare, se născu în inima amîndorura bucuria încă neîncercată a caldei prietenii care se înfiripase între dînșii. Ea nu se întruchipă în cuvinte. Băieții călătoriră în tăcere, dar amîndoi o simțiră, dîndu-și seama ce bine-i în doi : nu te mai temi de nimic...

Și moarta, care nu-i mai speria acum, parcă le spunea :

— Așa, copii, așa !...

26

Dimineața, băieții puseră în vînzare haina lui Mișka, într-o gară mare kirghiză.

Trofim spuse pentru cea din urmă oară cu tonul omului încercat :

— Cere patru mii.

— Oare au să-mi dea ?

— Dacă n-or să-ți dea, poți lăsa din preț. Întîi am să mă tocmesc eu. Tu laudă-ți grozav marfa și ocărăște-mă dinadins dacă am să-ți dau prea puțin. Ai înțeles ? Intră printre oameni.

Mișka își făcu loc în desișul pestriț al pieții, ținînd în mînă haina tatălui său. Dintr-o parte se apropie de dînsul Trofim :

— Strigă mai tare !

Mișka flutură haina :

— Hei, cine-o cumpără, o vînd !

Trofim îl lăsă să se îndepărteze puțin ; apoi veni din nou mai aproape și îl întrebă cu glas puternic :

— Ia stai puțin ! Cît ceri pe ea ?

— Tu tot n-ai s-o cumperi ! răspunse Mișka, întorcîndu-se spre dînsul.

— De unde știi ?

— Doar n-ai bani.

— Mi-ai numărat tu banii ?

— Cam așa se vede...

Trofim se supără :

— Ei, derbedeule ! Îmi spui odată — cît ?

— Patru mii.

— Nu lași nimic ?

— Cum să las ? doar nu e prea veche...

Mișka și Trofim stăteau în inima mulțimii pestrițe din piață, unul în fața celuilalt. Sporovăiau cu glas tare, ca să atragă luarea-aminte a oamenilor asupra hainei : dar nimeni, nici un cumpărător nu vru să se oprească lîngă dînșii. Se uitau de departe, și întorceau spatele.

Trofim spuse, răsucindu-și capul după ei :

— Șireți, ai naibii, nu-i poți înșela !

Începură să-și piardă buna dispoziție. Haina le păru proastă, ușoară. Și într-un moment de deznădejde se gîndiră : n-au s-o vîndă nici pentru o mie, nici pentru o jumătate de mie. Tocmai atunci se apropie de dînșii un tînăr kirghiz, puțin mai înalt decît Trofim, și își pironi privirea ochilor săi negri, lucioși, asupra copiilor.

Mișka își flutură haina.

— Cine-o cumpără ?

Kirghizul cel cu bărbuța îngustă, își umflă buzele și, netezind haina pe dinăntru și pe dinafară, îl întrebă în rusește :

— Cît ?

— O dau ieftin, cu patru mii.

— O mie !

Trofim strigă din spatele kirghizului :

— Dar cine-i stăpînul hainei ăsteia ?

— Eu ! se întoarse spre dînsul Mișka.

— Cît ceri pe ea ?

— Patru mii.

— Vrei s-o vinzi sau ai venit să umbli brambura pe aici ? întrebă aspru Trofim.

— Dar tu ce treabă ai ? îi răspunse Mişka tot atît de sever.

— Dacă vrei s-o vinzi, ia trei mii de la mine şi nici un pitac mai mult. Vrei ?

Kirghizul se uită la noul cumpărător, scuipă, se aprinse, începu să scociorască căptuşeala cu degetul. Mişka spuse ca un negustor get-beget :

— N-o mai zgîndări atîta, tovarăşe, materialul e bun, ai s-o porţi doi ani.

Mai veniră şi alţi kirghizi, începură să vorbească cu toţii deodată, să leorbăiască :

— Două mii !

— Nu se poate, tovarăşi, n-o dau mai ieftin.

— Trei mii ! Ei !

Trofim îi şopti prevăzător :

— Lasă una !

Mişka bătu palma cu kirghizul, ca un mujic adevărat, om în toată firea, şi spuse cu glas tare :

— Rămas bun, hăinuţă ! Tare bun material.

Din partea pîinii nu mai aveau acum nici o grijă. Mişka purta pîinea lîngă inimă, strîngînd-o cu putere. Ochii îi luceau de bucurie, buzele i se cutremurau de nerăbdare. Avea poftă ca chiar aici, lîngă precupeţi, la tîrg, să-şi înfigă dinţii flămînzi în pîinea cea mare, să înghită bucăţi nemestecate ; dar nu era potrivit să mănînce în piaţă : lîngă ei se foiau pribegii înfometaţi, se uitau la pîine cu ochi flămînzi, căzuţi în fundul capului, puteau să i-o ia. De aceea, Mişka şi Trofim, oamenii cei mai bogaţi acum, plecară să prînzească în dosul gării, în stepă.

Frumos mai lumina soarele din înaltul cerului. De jur împrejur se zăreau albe iurtele kirghize. Cîinii lătrau a pustiu.

Şi lucrul de căpetenie — aveau pîine.

Pîinea moale, caldă încă, era pe genunchii lui Mişka ; de aceea şi stepa nesfîrşită, şi cerul de deasupra stepei, şi fumuşorul, şi iurtele albe ale kirghizilor — toate le păreau de asemenea moi, calde, liniştitoare...

— Ei, haidem ! spuse cu hotărîre Mişka, vîrînd cuţitul ascuţit în miezul pîinii. Ţine, în sănătatea mea !

El îşi făcu bucuros semnul crucii şi, apucîndu-se de mîncare, se uită plin de mirare la tovarăşul său :

— Tu nu te rogi ?

— M-am lăsat.

— De ce ?

— Aşa, n-am poftă... Mai dă-mi o bucăţică ! E prea mult, mai puţin. Să n-o mîncăm dintr-o dată, să lăsăm pentru mai tîrziu.

Mîncară îndelung şi tot numai cîte o bucăţică mică. După atîta post, pîntecele amîndorura se îngreuiară. Trupul li se umplu de o linişte, de o lene dulce şi îndestulată. Aveau chef să doarmă la soare, să uite tot, să nu se mai gîndească la nimic. Mişka îşi întinse picioarele în opinci mari ; şezu culcat multă vreme cu braţele desfăcute. Apoi se aşeză din nou în capul oaselor, se uita somnoros la pîinea care se micşora şi tăia din ea cîte o bucăţică mică.

Trofim căuta să-l liniştească :

— Să nu-ţi pară rău de haină ! Numai să rămînem în viaţă — are să fie mai bine...

În gară, după prînz, băură multă apă rece de la pompă, punîndu-şi sub robinet gurile sătule, tihnite, larg deschise; începură să se spele.

— Trebuie să ne dichisim niţeluş, zise Trofim, cercetîndu-şi burta murdară. Hai să ne frecăm mîinile cu nisip!

— Tare mă mănîncă capul, spuse Mişka codindu-se. Şi uite aici cum umblă tot timpul.

— Păduchii?

— Îhî!

— Tu nu-i zădărî, că or să te pişte şi mai tare...

Se jucară, se stropiră cu apă rece, li se luă greutatea de pe inimă. După ce se jucară destul, Mişka făcu cu ochiul şiret:

— Ei, acum trebuie să ai grijă şi tu.

— De ce?

— Cum să ne suim în tren.

— Dar tu ce-ai să faci?

— Eu te-am hrănit cu pîine...

27

În gară nu era chip să se suie în tren. Prin vagoane, pe acoperişurile vagoanelor, umblau soldaţi cu armă, aruncau jos sacii, îi goneau pe mujici şi pe femei, cereau acte...

Mujicii alergau după soldaţi, îşi scuturau supuşi capetele descoperite. Cuprinşi de o deznădejde

surdă, se căţărau din nou pe tampoane, de pe tampoane se săltau pe acoperişuri, săreau din nou jos şi iarăşi, cu o încăpăţînare tăcută de catîr, o luau de la coadă spre capul trenului.

Mişka şi Trofim fură alungaţi de patru ori.

De patru ori soldaţii îşi ridicară patul armei asupra lor şi strigară la ei ameninţător:

— Marş de aici!

Pe o linie moartă, lîngă un vagon dărîmat, şedeau trei mujici, două femei, o fetiţă, un bătrîn şi un soldat posac cu un picior de lemn. Uitîndu-se la trenul format, mujicii se gîndeau că poate or izbuti într-un fel să-l prindă, să se agaţe de vreun vagon şi să plece din locul acela îngrozitor. Dar cînd veni locomotiva şi vagoanele cu acoperişurile pustii, goale, trecură încet pe lîngă depou spre stepa azurie, unul dintre mujici spuse cu deznădejde:

— Acum moartea ne aşteaptă! Înainte nu te poţi urni şi nici înapoi nu-i chip de întors. Încotro să mergem?

— Să mergem la halta de încrucişare, răspunse un altul. O să ne suim acolo.

— Şi au să ne lase?

— O să cerem voie de la felinar.

— N-o să putem ajunge! spuse soldatul. Nu ne ajută puterile...

Pe neaşteptate se ridică cel de-al treilea mujic:

— Dar nici aici nu putem sta!

— Vrei să mergi?

— Am să mă duc singur.

Bătrînul care se ţinea de mujici scurma cu degetele tremurătoare nisipul, ca o găină cu labele, pipăia cu grijă pietricelele, le aşeza în palmă, le

mirosea îndelung cu nasu-i murdar, insensibil. Petra, un mujic înalt, încovoiat, se uită la bătrîn cu mirare, de parcă abia atunci îl băgase în seamă pentru întîia oară.

— Tu, moşule, al cui eşti ?

— Eu, drăguţule, singur nu mai ştiu al cui sînt, mi-am pierdut gubernia...

— Şi unde te duci ?

— Încotro mă duc ? Stau, uite, în locul ăsta de cinci zile şi de aici nu mă pot urni nici într-un fel. Am călătorit cu fiul meu ; ei, şi el mi-a murit, vreau să mă alătur de voi.

— Noi o să plecăm pe jos ; aici nu ne lasă să ne suim.

— Ei şi ce ? Eu nu mă tem de mers, măi băieţi, numai de m-ar ţine niţel sănătatea pe picioare. Eu, pe vremuri, străbăteam cîte şaptezeci de verste fără o oprire.

Femeile şi fetiţa se uitară neliniştite spre stepa fără hotare care le umplu sufletul de îngrijorare. Se temeau să plece mai departe, dar se temeau şi să se despartă de ai lor. Stăteau supuse, fără vlagă, istovite de desagii de pînză purtaţi în spate. Sidor, mujicul cel desculţ, plescăi uşor din buze :

— Mergem ori ba ?

— Mergem ! răspunse Ermolai. Şi tu, moşule, ce faci ?

— Am să merg şi eu încetişor. Ce pot face altceva ?

— Ai să poţi ajunge la capăt ?

— Poate dă dumnezeu şi ajung...

Alcătuiră un mic cîrd de pribegi.

Trofim se uită ţintă la Mişka :

— Ei vor să meargă. Nu ţi-e frică ?

— Dar ţie ?

— Eu mă duc...

— Şi eu mă duc...

— Ai să poţi merge patruzeci de verste ?

Mişka îşi îndreptă burta :

— Acum pot merge şi mai mult.

Petra, mujicul cel înalt şi gîrbov, cu o căciulă descusută în cap, o porni în frunte ; apoi se opri o clipă. Se uită îngîndurat la clopotniţa gării cu crucea galbenă înnegrită şi, bălăbănindu-şi băţul ridicat în sus, îi conduse pe ceilalţi pribegi de-a lungul şinelor lucioase, care scăpărau în stepa azurie şi ademenitoare cu culmile sinilii ale munţilor din depărtare, sub cîntecul subţire al sîrmelor de telegraf, sub dangătul de vecernie hodorogit şi trist al clopotelor.

Mişka şi Trofim mergeau ca nişte miei în urmă.

Nu-i întrebaseră pe mujici dacă-i iau cu ei, dar nici măcar între dînşii nu se înţeleseseră prea bine... Trebuiau să se apropie de Taşkent, de ţinutul acela îndestulat, bucşit de pîine, pierdut undeva după gorganele din depărtare. În gară ei nu izbutiseră să se suie în tren, fuseseră alungaţi de pe acoperişul vagoanelor şi porniră fără să stea la gînduri, cu paşi mărunţi, voioşi, neştiind ce-i frica. Tot timpul li se părea că mujicii au de gînd să se întoarcă spre dînşii şi să-i întrebe :

— Încotro ?

Iar ei îşi aveau pregătit răspunsul :

— La Taşkent !

Mujicii îşi întorceau capul spre copii, dar nimeni nu-i întreba unde se duc ; nimănui nu-i păsa de ei. Soldatul şchiopăta, vîslind larg cu piciorul de lemn şi povestea cu glas tare :

— Apa, la Taşkent, mă-nţelegi, e tare rece şi limpede ; se vede în ea ca-ntr-o oglindă. Sînt acolo fel de fel de poame, care cresc — credeţi-mă — pe deseatine întregi. Mergi, de pildă, o zi şi vezi numai livezi, livezi, livezi... Izbele mujicilor n-au acoperiş, şi sînt săpate şănţuleţe pentru trecerea apei.

— Dar pîinea cît costă ?

— Pîinea e ieftină. Dacă munceşti la uzbeci două săptămîni, poţi să aduni vreo douăzeci de puduri pentru provizii...

Bătrînul, fetiţa, femeile, cei trei mujici, Mişka şi Trofim, încurajaţi de glasul voios al soldatului şchiop, priveau cu încredere culmile sinilii ale munţilor din zare şi mergeau înainte în triunghi alungit spre apa cea rece şi străvezie, către pîinea ieftină, tulburătoare şi grădinile verzi, fără de sfîrşit.

28

Stepa cu gorganele-i rase se întindea largă, îndepărtată, pierzîndu-se în pîclă. Vulturii de stepă se roteau singuratici deasupra sărăturilor [1] moarte, cafenii... Se aşezau pe vechile movile funerare ale cnejilor din stepă, ca nişte caraule credincioase, cu capul negru, împietrit... Ciulinii mari, neatinşi de mîna omului, se ţineau

[1] Sărătură — teren îmbibat de sare (n. ed.).

lanţ, intrînd în văiugi sau urcîndu-se pe dîmburi, tulburători în moarta lor singurătate şi în liniştea nestingherită. Soarele se înălţa şi cobora, scurtînd umbrele la ceasul amiezii.

Soldatul cu piciorul de lemn nu mai povestea despre apa rece şi străvezie, ci, cu ochii roşii, învăpăiaţi, scrută mînios întinderile moarte ale stepei şi spuse :

— N-o să ajungem pînă la gară, n-au să ne ţină puterile...

Femeile şi fetiţa îşi căscară strîmb gurile uscate şi, istovite, se luară de mînă, plîngînd în tăcere sub spaima chinuitoare. Numai Sidor, mujicul desculţ, şi Ermolai, cel cu părul aspru, nepieptănat, mergeau cu îndîrjire, îndoindu-şi gîturile negre, arse de soare, şi făcînd paşi mari cu picioarele lor frînte de oboseală. Petra, care mergea în capul coloanei, ridica în sus, din cînd în cînd, băţul de pribeag, privea pe sub palma făcută streaşină la ochi de-a lungul şinelor lucioase care alergau înainte şi spunea, căutînd să-i liniştească pe drumeţi :

— Uite acolo se zăreşte ceva negru.

Iar cînd ajungeau la pata cea neagră care le bucurase privirea, jalea le strîngea iarăşi inima : era o staniţă părăsită de kirghizi, mîncături de apă în teren lutos — dezamăgiri pentru truda grea şi tristă a pribegilor. Din nou privea Petra cu palma streaşină la ochi şi iarăşi căuta gara pierdută.

Dar gara nu se mai ivea.

Numai sîrmele de telegraf vuiau şi, din cînd în cînd, se vedeau vagoane răsturnate de explozia minelor şi roţi sfărîmate de la antetrenul tunurilor — ultima urmă a fostului război civil care străbătuse stepa din Turkestan la Samara.

Mişka şi Trofim se simţeau mai sprinteni la drum. Ei mîncaseră, băuseră, se odihniseră şi în buzunare duceau cîte un codru din pîinea rămasă. Uneori Mişka îşi arunca pe furiş cîte o fărîmitură de pîine în gură şi-i spunea în şoaptă lui Trofim :

— Noi o ducem bine, nu ?

— O s-ajungem ! îl liniştea Trofim. Numai nu trebuie să ne fie frică...

Bătrînul mergea cu şoldul stîng înainte, tîrîndu-şi cu greu picioarele înlemnite. Pe un dîmb mic îşi suflă cu greu praful din nări, zîmbi fără vlagă cu ochii-i luminoşi şi buni, îşi făcu semnul crucii spre mirajul care plutea peste stepă :

— Staţi, măi băieţi, mi-e rău !...

Stepa începu să plutească şi să se legene în ochii săi uimiţi, ciulinii pluteau şi se legănau, stîlpii de telegraf se roteau, iar sîrmele cîntau din ce în ce mai sonor.

— Staţi, măi băieţi, nu mai pot !

Bătrînul îşi răşchiră picioarele şi se lăsă în tăcere pe pămîntul fierbinte, uscat.

Soldatul se aşeză şi el lîngă bătrîn, şi îşi strînse cu putere între mîini piciorul de lemn :

— Staţi, fraţilor, nici eu nu mai pot !

Se aşezară şi Sidor, şi Ermolai. Iar Petra azvîrli pe neaşteptate băţul :

— Vai, drumule, drumuşorule, lungă mai e calea noastră !

Scociorî în buzunar un rest de tutun, aprinse o ţigară şi începu să înghită dinadins fumul iute, înecăcios, ca să-şi aline maţele goale, flămînde. După trei fumuri prinse a-i vîjîi capul şi, desfăcîndu-şi larg braţele, se răsturnă pe spate. Sidor şi Ermolai şedeau, înfigîndu-şi bărbiile în genunchii ridicaţi, iar femeile şi fetiţa zăceau lungite la pămînt. Bătrînul se făcu ghem, cu pumnul sub cap ; iar soldatul, cercetîndu-şi piciorul de lemn, spuse surd, cu un glas nepăsător, stins :

— O să ne prăpădim !

Mişka se uita cu spaimă la mujicii căzuţi în drum, cerceta stepa fără case, fără oameni, şi i se strînse inima. Bine ar fi dacă gara ar fi aproape, dar dacă mai e pînă acolo încă o poştă ? Rupse o fărîmă mică de pîine în buzunar şi o aruncă în gură, ca să-şi ogoiască neliniştea ce-l cuprinsese. Soldatul îşi aţinti ochii flămînzi la buzunarul lui Mişka :

— Ai pîine ?

Mişka se uită la Trofim.

Trofim spuse alene, fără să se piardă cu firea :

— Ce pîine — mestecă lut !

Bătrînul începu a se foi, Sidor şi Ermolai îşi ridicară capul, iar femeile şi fetiţa se uitau cu ochi jalnici. Mănunchiul de oameni flămînzi, rînduiţi în semicerc, rămaseră cîteva clipe aţîţaţi, cu urechile ciulite. Poate o boare de vînt să fi adus cuvîntul acesta îmbucurător sau pămîntul îl şoptise trupului sleit ?

— Unde-i pîine ? întrebă Petra.

Soldatul arătă spre Mişka :

— Uite, la omul ăsta.

Mişka se sculă speriat, gata de luptă pe viaţă şi pe moarte pentru ultima bucurie. I se aprinseră ochii, ca la un dihor scos din vizuină. Deodată se ridică şi Trofim şi îşi luă tovarăşul de mînă :

— Haidem, doar cunoaştem drumul...

Mişka şi Trofim se dădură îndărăt; apoi se opriră, fără să-şi ia ochii de la mujicii alarmaţi, care se uitau la dînşii furaţi de gînduri: parcă se pregăteau de atac.

În spate se ivi un fumuşor.

La asfinţit se profila silueta trenului lung. Sclipiră scurt pîrghiile locomotivei.

— Vine! strigă Petra. Vine-ncoace!

Cuprinşi de o nouă nelinişte din pricina trenului care era încă departe, mujicii se pregăteau să-l întîmpine la un urcuş uşor. Hotărîră să se prindă de scări, să se agaţe de tampoanele din spate, numai să nu rămînă peste noapte în liniştea înfiorătoare a stepei.

Soldatul îşi pipăi mîhnit piciorul de lemn:

— Eu n-am să mă pot urca din fugă, tovarăşi.

O femeie se bucură că soldatul n-o să se suie şi spuse sfios:

— Nu vă urcaţi din fugă, oameni buni, vă puteţi omorî.

Nu-i răspunse nimeni.

Gîndul că ar putea rămînea singură în stepă o chinuia într-atîta pe femeie, încît ea se rugă lui dumnezeu ca soldatul să nu se poată urca din mersul trenului şi ca mujicii să călătorească mai departe în grup ca şi pînă acum.

Trenul se apropia din ce în ce mai mult, gata-gata să iasă pe după cotitura bruscă. Locomotiva dădea harnic din coatele sale de oţel, coşul ei pufăia din gura neagră larg căscată, aburul alb se destrăma uşurel.

Petra se aplecă spre bătrîn.

— Moşule, vine maşina! Te scoli?

— Ce-i de făcut? Am să mă scol, cum o să pot.

Sidor strigă cu glas tare celorlalţi:

— Urcaţi-vă prin locuri diferite! Nu staţi grămadă!

Trofim îi dădea sfaturi lui Mişka:

— Cînd ai să te prinzi de tren, să stai cu capul spre locomotivă, ca să nu te ia vîntul.

— Te sui cu mine?

— Unde s-o nimeri, sînt mai sprinten ca tine.

Venea un tren poştal şi-şi încetini oleacă la urcuş mersul său repede. Locomotiva pufăi ca un jugan de tuci cu fruntea teşită şi, prin sticlele lucitoare ale felinarelor din faţă, se uită la cei adunaţi înaintea ei. Fîsîi un abur fierbinte, slobozit de mecanic, care dădu în lături pe femei şi pe fetiţă, şi îl doborî pe bătrîn. Mişka auzi ca prin vis glasul lui Trofim:

— Sări!

Şi din nou ca prin vis zări scara vagonului verde care alerga în întîmpinarea lui, întinse braţele înainte şi strigă în neştire din răsputeri:

— Nene!

Pe dinainte îi zbură capul lui Trofim; iar picioarele lui Trofim se bălăbăniră în aer. Cînd Mişka simţi că Trofim izbutise să se urce în tren, forţa bărbătească latentă, ascunsă adînc în micul trup, se îndreptă ca un arc uriaş şi îl aruncă înainte. Zburară pe lîngă el încă o scară, şi încă o scară. Călătorii îşi scoaseră capul pe fereastra vagoanelor şi cu toţii se uitau la băieţandrul cu opinci mari care alerga de-a lungul trenului şi îi strigau ceva; dar el, umflîndu-şi din greu nările înfierbîn-

tate, căuta tocmai să se prindă de ultima scară, cînd o putere nezărită îl smulse de la pămînt, îl doborî și îl frînse, aruncîndu-l într-o groapă neagră, adîncă...

29

Ermolai, Petra, soldatul cu piciorul de lemn, femeile și fetița, care nu izbutiseră să se suie în tren, mergeau încet unul după altul. Rămîneau în urmă, se strigau, rătăcindu-se în bezna nopții înspăimîntătoare, dar pășeau cu îndîrjire tot înainte. Dibuiau un fir de iarbă și îl striveau între dinți. După ce se odihneau, se tîrau iarăși stăruitor înainte, cu cerbicie. Soldatul povestea din nou despre apa rece, străvezie și despre grădinile verzi ; iar bătrînul, legănat de izbînda asupra verstelor străbătute, ședea culcat cuminte ca un ghemotoc cenușiu în iarba uscată, înaltă, de la poalele urcușului. Pentru cea din urmă oară îi treceau prin minte priveliștile tot mai șterse ale cîmpiilor natale, simțea mirozna țarinei scumpe și într-un ultim avînt de dragoste sărută, cu buze muribunde de bătrîn, pămîntul stepei kirghize ca pe glia sa iubită.

— Rodește, pămîntule binefăcător, rodește, pentru cei mari și cei mici, spre bucuria țăranului !...

S-a isprăvit. A trecut nenorocirea îngrozitoare a poporului. Acum înflorește pretutindeni o bucurie

nemaiîntîlnită : din toate părțile, de pe toate drumurile, vin oamenii muncii din satele mari și mici, din cătunele mari și mici. Fiecare aduce cîte un bob și împlîntă grăunciorul în scumpul pămînt înfometat. Iar pămîntul flămînd înflorește în spicele grînelor, saltă de bucuria mucenicilor muncii. Izbucnesc la viață tinerii lăstari ai primăverii, se gătesc în straie verzi. Bătrînul zîmbește cîmpului verde. Un zîmbet încremenește pe buzele întinse, învinețite...

— Binefăcătorule, rodește !

Trec trenuri, trec drumeți azvîrliți din vagoane. Nimeni n-are să vadă bucuria omenească de pe buzele moarte ale bătrînului, căzut într-un drum nesfîrșit.

Slavă ție, pămînt !

30

Mișka zări cerul negru împodobit cu stele mari : zări stepa neagră, netulburată de nici un sunet, și nu se dumiri dintr-o dată. Mai șezu ca după un somn adînc, își scărpină capul zdrelit și deodată îl cuprinse o spaimă care-i împietri mintea și inima : „Toți au plecat și l-au părăsit ; nimeni nu mai are nevoie de dînsul, și nimeni nu-l va mai scoate din locul acesta cumplit."

Lui Mişka i se încrîncenă carnea, i se ridică părul măciucă în creştetul capului, gîndurile i se încîlciră, iar ochii i se întunecară. Drept deasupra lui se mişca o umbră uriaşă. Mişka scutură din cap; atunci umbra se despică în două, şi fiecărei jumătăţi îi crescură mîini, picioare şi capete mari kirghize, cu nişte căciuli înfiorătoare care se legănau. Kirghizii cu căciulile lor înfiorătoare ţupăiau, se întindeau, făceau să foşnească iarba sub paşii lor şi îşi rînjeau dinţii, dînd din mîini.

Un ţipăt sălbatic străpunse singuratic liniştea neagră a nopţii.

— Māmucă!

Mişka nu alergă mult.

De la spate îl prinseră mîini kirghize; în urechi îi sunau voci kirghize fioroase:

— Moarte!

Înaintea ochilor săi înnebuniţi se ivi un ciulin uriaş ca un gigant imens — nu mai avea unde fugi. Mişka căzu în genunchi în faţa uriaşului şi zăcu într-o tăcere supusă pînă dimineaţa.

Dar nu fusese moartea.

Moartea umbla prin trenuri, pe acoperişul vagoanelor, prin şanţurile murdare, unde se tăvăleau înfometaţii. Moartea îi ajunse din urmă pe soldat şi pe fetiţă, care plecaseră înainte; îi căuta în mica gară către care se grăbeau. Mişka însă avea în buzunar o bucată de pîine ascunsă şi o mie de ruble, rămasă de la haina vîndută.

Cînd soarele dimineţii începu să încălzească, spaima nopţii trecu. Dar Mişka simţi o slăbiciune, ca de om bătrîn, şi o puternică durere de cap. Ochii lui priveau lipsiţi de viaţă. Nu se gîndea la nimic Îşi aminti de maică-sa. Imaginea ei însă

îi pieri numaidecît din minte. Totul se desfăşura în capul său ca într-un vis greu, nelămurit. Mişka, cu un aer nepăsător, tîmp, scoase din buzunar pîinea; şi o mîncă tot atît de nepăsător şi de tîmp.

Vru să se culce şi să plîngă încetişor pe pămîntul acesta străin, pustiu. Dar trupul i se umplu iarăşi de vlagă, sprîncenele i se încruntară, izbucni în el o voinţă încăpăţînată:

„Mă duc!"

Munţii îndepărtaţi, stîlpii de telegraf şi cele două cărărui ale şinelor sclipitoare se desenau desluşit. Mişka se uită în amîndouă părţile. Inima i se zbuciuma neliniştită în piept:

Încotro să pornească?

Unde e Taşkentul?

Dacă va apuca în direcţia asta — poate nu-i acolo.

Dar dacă se va duce în direcţia cealaltă — poate nu-i nici acolo.

Şinele ard, scăpărînd în bătaia soarelui de dimineaţă. Ele poartă parcă o teamă grea de întinderile fără hotar, de munţii sinilii din depărtare.

Şi nu trebuie să plîngă.

Cine ar putea vedea lacrimile lui Mişka, dacă de jur împrejur nu se află nici ţipenie de om?

Cine l-ar ajuta pe Mişka, dacă ar rămînea locului toată ziua?

Făcu vreo douăzeci de paşi într-o direcţie — şi se opri.

Aşa te poţi rătăci!

Făcu vreo douăzeci de paşi în cealaltă direcţie — şi se opri de asemenea.

N-ai cum să te descurci!

Maică-sa, fără îndoială, a căzut pe gînduri: oare călătorește încă feciorașul ei, ori a murit de mult? Poate chiar că a și murit. Poate nici Iașka și nici Fedka nu mai sînt de mult în viață. Mișka căzuse adînc pe gînduri și își strîngea cu putere buzele palide. Își aminti deodată întreaga-i viață și ziua cea dintîi, cînd ieșise din casă. Oare e sortit să se prăpădească? Se uită la șinele lucioase și încremeni uluit: ieri trenul urca pe costișa asta, prin urmare trebuie și el să meargă spre costișă, în partea asta.

Mișka își strînse încă și mai tare cureaua soldățească, își îndesă în cap vechea șapcă a tatălui său, își pipăi briceagul din buzunar și porni cu mai mult curaj spre munții sinilii din depărtare.

Largi mai sînt întinderile stepei!

Îi este teamă omului care plutește pe ele ca un punct mic. Li-i urît și vulturilor de stepă să șadă pe străvechile morminte ale cnejilor... Nu găsești în stepă un om, nu auzi un glas omenesc. Vezi numai ciulini, tufișuri, sărături goale, brăzdate de crăpături adînci și rareori cîte o baligă de cămilă. Mai dai o dată peste vreo hîrtiuță aruncată pe fereastra unui vagon: o vezi albă, ca un oaspete părăsit și singuratic, lipită de rădăcina ierbii uscate. Te întîmpină ca o bucurie tulburătoare cîte o opincă lepădată de un mujic, care o adusese din cine știe ce sat necunoscut, de undeva departe, sau din vreun cătun neștiut și îndepărtat. Mișka oftează, își amintește de Seriojka și Trofim, de Iașka și Fedka, de maică-sa, de mujicii lopatineni, de pîrăul din Lopatino și iarăși o ia la picior cu îndîrjire, strîngîndu-și neliniștit, și mai tare, buzele palide. Dacă îl vor ataca kirghizii, le va spune:

— Ce nevoie aveți să mă omorîți? Luați-mi briceagul, cureaua, șapca, pantalonii, cămașa și mia de ruble — numai să nu mă omorîți.

Văzduhul străpuns de soare curge ca o apă pe întinderile stepei. Ba curge ca marea, ba ca un fluviu uriaș, ba ca un mic pîrîiaș. Ochii ageri, atenți, prind mirajele din depărtare, care plăsmuiesc un copac sau un om, un sat plutind în văzduh cu acoperișuri de paie ca la Lopatino, iar peste cîteva clipe nu mai vezi nici copac, nici om, nici satul înșelător care se destrămase în zare.

Mișka își încordează ultimele puteri, numără stîlpii de telegraf și se gîndește îndărătnic, stăruitor: „Nu te teme, doar nu ești cine știe ce bogătaș!"

Mișka numărase două sute de stîlpi și trecuse la a treia sută. Voința încăpățînată de a trăi ce-l purta pe traverse ca o mică rîmă neliniștită dădea putere picioarelor lui Mișka, care chiar sălta uneori și încerca să alerge puțin. Cînd își aminti de Trofim, care reușise să se urce în tren, un simțămînt amar de obidă îl mînă și mai repede. Acum era singur, părăsit. Nimănui nu-i era milă de dînsul: trebuie să se bizuie numai pe puterile lui. Lasă-i să creadă că a murit, lasă-i să călătorească în vagoane, dacă se găsesc asemenea oameni care-și părăsesc tovarășii; dar el merge tot înainte, și nimeni n-are să se atingă de dînsul pentru că-i sărac, ceea ce, de bună seamă înțelege oricine de la prima vedere. A trecut pe lîngă două sute de stîlpi și are să mai treacă pe lîngă două

sute, o să meargă atîta vreme cît va trăi. Iar dacă are să moară — ce să-i faci ? Înseamnă că asta i-a fost soarta : trebuie să îndure.

De pe costişă se zări în valea largă o gară mică.

Dinspre gară venea spre dînsul un tren : fumul locomotivei ţîşnea ca o coloană neagră. Mişka strigă de bucurie :

— Uite-o unde-i !

Cînd ajunse în dreptul trenului, Mişka făcu semn mujicilor cu şapca veche a tatălui său, stînd lîngă terasament. Petrecu cu ochi strălucitori ultima platformă încărcată cu grîne, îşi aminti de sacii care i se furaseră şi se rostogoli iarăşi ca o mică bilă de-a lungul şinelor sclipitoare.

„Acum nu mi-e frică !"

Se întîlni cu trei cîini miţoşi. În jur nici un om. Mişka se opri, se opriră şi cîinii, unul din ei se culcă între şine. Mişka se zăpăci şi, de teamă să nu-l sfîşie cîinii, începu să se roage lui dumnezeu. Încercă să-şi amintească niscai rugăciuni, dar toate rugăciunile i se încurcaseră, iar cîinii nu mai plecau. Atunci Mişka, cu inima cît un purice, încercă să le dea ocol, se îngheboşă, străduindu-se să se facă şi mai mic de statură, ca să nu-l bage în seamă cîinii. Dar un dulău porni, şi el, tot în aceeaşi parte. Se opri Mişka, se opri şi cîinele. Îşi aduse aminte de ursul şi de cei doi copilaşi din pădure : dacă faci pe mortul, ursul nu te atinge. Poate că nici cîinii nu s-ar lega de dînsul, dacă s-ar preface mort... Mişka se aşeză pe sărăturile goale, îşi întinse prevăzător picioarele, îşi ridică puţintel capul şi se puse să urmărească cîinii cu ochii în patru. De frică, lui Mişka cîinii i se părură uriaşi, avînd blană neagră lăţoasă şi colţi lungi,

rînjiţi ; dar dintr-o dată ei parcă se destrămară şi pe urmă se ridicară în văzduh sub chipul a trei nori negri, care zburdau deasupra capului lui Mişka, hămăind undeva departe. Mişka îşi plecă capul cît mai aproape de pămînt şi se culcă ca pe o pernă moale. Ochii i se închiseră. Dormi adînc şi mult. Văzu în vis trei cîini, dar aceştia nu semănau cu cîinii kirghizilor, ci cu cei de acasă, din Lopatino ; iar el însuşi, Mişka, nu şedea culcat pe sărăturile goale din stepa îndepărtată, ci acasă la Lopatino, pe malul pîrîului din Lopatino. Cîinii îi lingeau mîinile, se culcau pe spate, dădeau din coadă. Unul dintr-înşii îl întrebă chiar cu glas omenesc :

— Te-ai şi întors de la Taşkent ?

Se uită bine la cîine : şi cînd colo era un cal lîngă el. Acesta îngenunchie în faţa lui şi-i spuse tot cu voce omenească :

— Suie, am să te duc mai departe !

Mişka îl încălecă şi porni. Deodată calul se ridică în două picioare, începu să zvîrle cu picioarele de dinapoi, îl aruncă pe Mişka la pămînt şi îl lovi cu copita drept în frunte.

Cineva îi spuse, punînd mîna pe picioarele lui Mişka :

— Scoală, băiatule, ori ai murit ?

Împrejur nu se găseau nici cîini, nici oameni. Clipocea slab în faţa lui numai o luminiţă din gară. Mişka se trezi, îşi pipăi briceagul din buzunar şi mia de ruble ; apoi sări în picioare, se scutură şi o luă la fugă. Staţia era mică, pustie ; printre şine se tăvăleau coji de harbuji prăfuite, călcate în picioare, şi resturi de mîncare, aruncate pe jos. Cineva trecuse pe aici, şi plecase mai departe. Rămă-

seseră numai vetrele risipite ale focurilor între cărămizi, adunate de ici, de colo, ca și gunoaie, băligar și liniștea mută, întunecată. Doi kirghizi trecură pe lîngă Mișka și se uitară la dînsul. Se uită și Mișka la ei; apoi ridică două ciolane. Un al treilea kirghiz se îndreptă spre Mișka, rășchirîndu-și larg mîinile. Mișka se trase îndărăt spre ușile gării, dar kirghizul se luă după dînsul. Lui Mișka începură să-i tremure picioarele; totul i se încîlci în cap. Strînse în buzunar briceagul, mia de ruble — ultima lui bucurie — și se strecură pe o ușă a gării. Văzu o a doua ușă în peretele din fund, o împinse ușurel, ieși fuga pe din dos și o luă de-a lungul unei grădinițe... Îi bătea inima, picioarele i se împleticeau; iar acolo, în gară, cineva striga cu glas puternic, dar nu se înțelegea nici un cuvînt. Niciodată pînă atunci nu se temuse Mișka, acum dintr-o dată se sperie și își plecă capul, neștiind ce să facă. Doamne ferește, dar dacă-l omoară sau îi iau ultima cămașă! N-are cine să-l apere; și chiar dacă ar țipa, nimeni nu l-ar auzi... Își reveni puțin în fire, merse tîrîș mai departe. Trecu de clădirile gării, ieși în gară, se opri lîngă o cabină mică.

Cabina nu era ocupată, n-avea nici geamuri la ferestre. Tabla de pe acoperiș era ruptă, soba — dărîmată, dușumelele — smulse. Din fereastra spartă zbură o pasăre de noapte; lui Mișka i se tăiară picioarele. După ce se liniști puțin, intră cu teamă în cabina pustie, înfricoșătoare...

Noaptea trecea încet.

Vîntul se înteți; smucea zdrențele de tablă de pe acoperiș, le zdrăngănea, se izbea în pereți, urla

cu glas de cîine. Apoi bubui tunetul. Se lumină cabina: parcă se aprinsese toată. Fulgerul frînt, cu vîrfuri ascuțite, desfăcute, scăpără prin colțuri. Apoi bezna neagră a nopții năvăli iarăși prin geamurile sparte.

Se porni ploaia.

Mișka ședea într-un ungher, cu mîinile vîrîte în mînecile cămășii. Tremura, zgribulit. Toată viața lui de pînă atunci simplă, pașnică, i se păru acum ruptă din sufletul său și pierdută pentru totdeauna. Unde se afla astăzi? Mai aproape de Lopatino sau de Tașkent? Și nu-și putea da seama unde va nimeri mai curînd. Poate n-are să ajungă nicăieri, se va rătăci, îi vor seca puterile, o să rămînă pentru totdeauna în stepa asta.

Un fluierat ascuțit de locomotivă îi întrerupse gîndurile neliniștite, îl zvîrli pe Mișka în picioare, îl îmbrînci afară din cabină, în iarba udă care foșnea, în ploaie și în vînt, sub bubuitul tunetelor, orbit de fulgerele care se aprindeau și îl duse în mica gară; acolo, străpungînd întunericul, ardeau două felinare la o locomotivă.

Căzînd, lunecînd cu opincile pe pămîntul lipicios, împiedicîndu-se de traverse, fără să se gîndească la ploaia și la vîntul care-l îmbrînceau cînd într-o parte, cînd în alta, Mișka alerga la trenul de Tașkent. Și într-adevăr trenul acesta mergea la Tașkent, fiindcă felinarele mașinii erau îndreptate în direcția aceea. Iar dacă Mișka n-are să plece acum, o să se prăpădească în locurile astea și nu va avea unde să fugă de moartea care-l pîndea...

Pe lîngă locomotivă trebăluiau oameni; băteau cu ciocanele.

Mişka se învîrti la spatele lor; alergă de-a lungul vagoanelor, zgrepţănîndu-se cu mîinile de uşile închise. Se sperie şi mai mult că nu-l vor lăsa să se urce în tren şi se pomeni iarăşi lîngă locomotivă.

Cineva îi strigă din întuneric:

— Nu sta în picioarele oamenilor!

Se dădu doi paşi în lături şi îşi scoase şapca.

Ploaia turna cu găleata, vîntul şuiera, iar Mişka stătea ca un cerşetor lîngă scara locomotivei, ţinînd în mînă şapca veche a tatălui său. Cînd se apropie mecanicul cu cîlţi aprinşi în mînă şi lumina purpurie, pîlpîind sub ploaie, căzu pe faţa lui Mişka, smulgîndu-l din întuneric, Mişka rosti cu glas tare:

— Nene, scumpule, fie-ţi milă de mine, pentru numele lui dumnezeu!

Mecanicul nu răspunse.

Şi Mişka rămase acolo mai departe în picioare.

Ploaia răpăia, vîntul fluiera, băteau ciocanele în roţi, iar el, cu capul gol, deznădăjduit, dîrdîind de frig, se ghemui lîngă scara locomotivei. Se ivi din nou mecanicul cu cîlţi aprinşi în mînă şi iarăşi Mişka îl apucă de braţ:

— Nene, mă prăpădesc aici!...

Mecanicul se opri:

— Cine eşti tu?

Mişka nici el însuşi nu mai ştia acum cine era: ia, un băiat înfometat din judeţul Buzuluk. A plecat după pîine la Taşkent, iar tovarăşii l-au părăsit şi nimeni nu-l lasă să intre în vagon. Nu s-ar putea să se cuibărească cumva la el? O să plătească ceva, dacă trebuie; are un briceag şi, în bani, o mie de ruble.

— Aşteaptă! îi spuse mecanicul. O să vină numaidecît conductorul: roagă-l frumuşel.

Mişka îngenunchie, întinse spre dînsul mîinile şi, cu glasul deznădejdii, cu glasul jalei şi al nenorocirii, strigă sfîşietor:

— Nene, tovarăşe, lasă-mă să mă sui în maşină, pentru numele lui dumnezeu: mă prăpădesc aici!...

Mecanicul nu răspunse. Se tîrî mult pe sub locomotivă, bătu cu ciocanul, apoi plecă în gară.

Ploaia turna, şuera vîntul; iar Mişka stătea lîngă roata locomotivei, chinuindu-se în nehotărîrea lui şi, deodată, fără să întrebe pe nimeni, se sui în maşină. Îşi încălzi puţin spatele la coşul locomotivei, apoi se întoarse cu faţa. Îşi răsuci puţin pieptul şi se întoarse din nou cu spatele.

Spre dimineaţă se opri ploaia.

Se aşternu o linişte de moarte. Se lăsă ceaţă.

Prin palida revărsare a zorilor se iviră gara şi iurtele kirghize în dosul staţiei.

Veni şi mecanicul.

Zărindu-l pe Mişka cu faţa învineţită, cu ochii tulburi, plini de suferinţă, îl întrebă fără supărare:

— Călătoreşti, tovarăşe?

Mişka răspunse jalnic:

— Nene, nu mă alunga de aici! Am îngheţat toată noaptea...

— Încotro ai pornit, mintosule? Ai să te prăpădeşti!...

Te simţi în apele tale şi capeţi curaj cînd oamenii stau de vorbă cu tine. Mişka povesti încotro merge şi de unde vine, lăudîndu-se puţin: are de călătorit numai pînă la Taşkent, acolo are neamuri. De două ori îi scriseseră ele mamei lui Mişka şi o rugaseră tare mult să-l trimită pe dînsul. Dacă,

zic, are să-i placă băiatului la noi, poate să rămînă aici pentru totdeauna, iar dacă n-o să-i placă, n-are decît să se întoarcă acasă cu bilet în regulă.

Mecanicul îl ascultă, zîmbi, privi buzele învinețite ale lui Mișka și-i spuse pe neașteptate :

— Ai să mergi cu mine !

Lui Mișka nu-i venea să creadă, iar cînd se instală în voie lîngă cuptorul locomotivei și zări pîrghiile fantastice ale roților, piulițele, cheile, manivelele și gura uriașă a cuptorului, în care ardeau vîlvătăi, în capul lui de flămînd i se însăilară gînduri înspăimîntătoare : oare unde nimerise ?

Mecanicul trase de o manivelă în sus ; sirena fluieră deasupra acoperișului. Întoarse altă manivelă — mașina se urni din loc și începu să plutească : la început ușor, cu băgare de seamă, apoi își luă vînt cu totul și porni înainte în zbor cu o viteză atît de mare, încît inima lui Mișka începu să bată cu putere și gîndurile i se încîlciră iarăși în cap. Ce forță îi poartă și cine a făcut toate astea ?

La urcușuri locomotiva mergea mai încet, apoi își lua iarăși vînt din răsputeri ; iar mecanicul, în cămașă neagră, privea pe fereastră, fumînd din lulea. Un alt om azvîrlea lemne în gîtlejul de foc și, prinzîndu-l pe Mișka în glumă, îi strigă mecanicului :

— Tovarășe Kondratiev, să-l aruncăm în cuptor în locul unei bucăți de lemn ?

— Aruncă-l ! rîse Kondratiev. Are să fie focul mai bun...

Mișka îi privea pe acești oameni cu mare respect. Își dădu seama că ei glumeau cu dînsul ; și glumele acestea, ca și căldura locomotivei, îi ușurară inima, îl înveseliră. Tovarășul Kondratiev ră-

suci un mic robinet, turnă din el apă clocotită în ceainic, bău și-i dădu și lui Mișka ceai într-o cană de tinichea. Atunci Mișka, impresionat de dragostea ce i se arăta, spuse din toată inima :

— De mult n-am mai băut apă fierbinte !

Kondratiev rupse o cojiță de pîine :

— Vrei ?

Dar nu cojița de pîine îl încîntă atîta.

Mișka nu se sătură cu ea. Cojița de pîine uscată era prea mică pentru dînsul. Dar nu pîinea îi umplu sufletul de bucurie, ci duioșia blîndă, zîmbetul bun de pe fața tovarășului Kondratiev. Mișka ședea ca acasă pe cuptorul fierbinte, ațipea adesea, moțăia, își pipăia somnoros briceagul din buzunar și se gîndea liniștit, bucuros : „Ce oameni cumsecade !"

Cînd se apropiară de o gară mare, Kondratiev îi spuse :

— Tu, Mihaila, să te dai jos numaidecît : mașina are să plece la depou, pentru reparații. Avem s-o dregem bine, ca să nu mai facă pe nebuna, și o luăm iarăși spre Tașkent... Nu ne-a mai rămas mult.

Mișka își plecă capul în piept.

— Ce ? Te-ai speriat ?

— Cum nu seamănă oamenii între dînșii ! Unul te lasă să te sui în tren, altul te ia la goană...

Kondratiev îl bătu pe umăr :

— Nu te teme, Mihaila, ai să pleci cu mine. Numai să nu hoinărești prea departe de gară. Cum va ieși locomotiva din depou, am să-ți fluier de două ori din sirena asta, și tu să vii fuguța la mine. Ai priceput ? Dacă n-ai să mă vezi lîngă mașină, să mă aștepți...

— Prea bine, nene, aşa am să fac.

— Ihî !...

— Deocamdată am să mă uit la mujicii noştri din gară, poate dau peste vreun cunoscut. Dumneavoastră fumaţi ?

— De ce mă întrebi ?

— Pot să vă cumpăr nişte ţigări ?

Kondratiev zîmbi :

— Dacă ai să-mi cumperi ţigări, n-am să te mai iau...

În gară, Mişka îl privi cu duioşie drept în ochi, sări fără tragere de inimă din locomotivă, se aşeză jos în spatele vagoanelor, se descălţă, scoase şireturile de la opincile ferfeniţite pe care le zvîrli, îşi aruncă pe umăr ciorapii legaţi cu şnururile de la opinci, şi, desculţ, cu şapca bine îndesată în cap, se duse la piaţă. Nu vru de la început să dea un preţ mare pe pîine, ci tot descosea icicolo pe precupeţe, ca un mujic care doreşte să cumpere un cal. Preţurile erau pretutindeni aceleaşi. Îi era grozav de foame, mai ales cînd vedea pîinile : şi, uitîndu-se pentru ultima oară la mia ascunsă, cumpără un codru de pîine albă. Mîncă jumătate, îşi simţi pîntecele greu, umflat şi se gîndi obosit : „Destul. Mîine am să mănînc restul !"

Pe lîngă dînsul trecură cîţiva oameni purtînd o targă cu un mujic.

Mişka se uită la barba lui bălaie, la pantalonii albaştri, la călcîiele goale, înnegrite şi îl cuprinse o jale pentru străin : se întristă din pricina mortului.

„Totuşi eu sînt un om fericit : uite, el a murit, iar eu călătoresc pe îndelete..."

În dosul gării şedeau mujici, femei, bătrîni, fetiţe — o turmă întreagă de înfometaţi. Mişka întrebă doi mujici :

— De unde veniţi ?

Mujicii nu-i răspunseră.

Mişka se supără :

— De ce nu spuneţi ?

Atunci unul dintre mujici îi spuse :

— Tu, băiatule, nu te băga unde nu-ţi fierbe oala : şi fără tine mi-e inima îndurerată...

Iar celălalt adăugă :

— De patru zile stăm pe loc ; nu ne arde de palavre...

Mişka spuse ca un mujic adevărat, om în toată firea :

— Nici eu n-am dus-o mai bine decît voi, am mas noaptea în stepă, am mers pe jos.

— Cum ai mers ?

— Uite aşa, nevoia te duce unde nu ţi-i voia.

— Trăncăneşti verzi şi uscate ! spuseră mujicii, uitîndu-se chiorîş la dînsul.

Mişka îşi îndreptă vechea şapcă a tatălui său şi începu să povestească cum l-au părăsit tovarăşii săi, cum a mas o noapte în inima stepei, iar alta într-o cabină, singur-singurel. Apoi a dat de un mecanic de treabă, tovarăşul Kondratiev, l-a luat în locomotivă, i-a dat să bea ceai din ceainicul lui. I-a dat şi o bucăţică de pîine. Dacă ar fi mai mulţi oameni ca dînsul, de mult ar fi ajuns cu toţii la ţintă.

Mişka povestea liniştit, cu glas sigur, hotărît ; de aceea părea şi el mai înalt. Mujicii îl ascultau cu luare-aminte. Cei din spate se dădură mai

aproape. Îl priveau drept în ochi pe povestitor; iar el, mulțumit de sine și sătul, datorită pîinii mîncate, fluturîndu-și perechea de ciorapi, apărea printre mujici, ca un mic propovăduitor, care le întărea încrederea și curajul pentru drumul cel lung, nesfîrșit.

Furat de atenția ce i se dădea, Mișka începu să se laude:

— Acum mă duc și mă urc în locomotivă!

— În care locomotivă?

— La tovarășul Kondratiev.

Și plecă.

Întoarse capul spre mujici și se gîndi: „Mă pizmuiesc nițel!..."

Două locomotive făceau manevră, fluierau ascuțit, se desfăceau vagoane, zăngăneau tampoanele... Acarii dădeau semnale mașinilor din niște fluiere subțiri. Zărindu-l pe conductor cu două stegulețe la brîu, Mișka îl întrebă:

— Tovarășe, unde se duc mașinile astea?

— La dracu-n praznic! îi răspunse conductorul.

— Nu mai spune!

— Ba spun!

Amîndoi izbucniră în rîs.

Conductorul se îndepărtă, iar Mișka stătu mai departe desculț pe șina fierbinte. Trecu pe lîngă dînsul un ostaș roșu cu armă; lui Mișka i se făcu poftă să sporovăiască cu el.

— Tovarășe, cît e ceasul?

— Dar tu cît vrei să fie?

— Două ore după amiază or fi?

— Sînt! spuse ostașul roșu. Două mari și a treia mai mică.

Mișka nu se supără: glumeau cu dînsul și el însuși glumea. Ieri se cam speriase. Astăzi însă, după ce mîncă, se mai înveseli. Bine ar fi să mănînce în fiecare zi cîte o bucată ca asta...

Lîngă cabină stătea acarul cu fluierul de aramă în mînă. Fluierul era curățat, lucios, iar acarul avea barbă mare și ochi blînzi. Mișka se apropie de el și, din plictiseală, îi spuse:

— Tovarășe, nu cumperi un briceag?

— Ce să fac cu el?

— Poate că ți-ar fi de trebuință.

— Arată-mi-l!

Înainte de a-i da cuțitașul, Mișka ridică de pe jos o surcică groasă.

— Încearcă s-o tai; e ca briciul!

Acarul încercă — briceagul era ascuțit.

— Dar, nu l-ai furat?

Mișka se bozumflă: era cuțitașul lui personal, răposatul taică-său i-l adusese din cătănie; și, dacă nu l-ar împinge nevoia, nu l-ar vinde pentru nimic în lume, pentru că asemenea cuțite nu se găsesc, mai cu seamă aici. De altfel nici la ei, la Buzuluk, nu se află asemenea cuțite...

— La care Buzuluk?

— Este un oraș cu numele ăsta, mai mic decît Samara!

Stătură mult de vorbă.

Mișka nu vîndu briceagul; dar deocamdată nici nu avea mare nevoie. Pe ici, pe colo întindea mîna după pomană, își scotea șapca veche a tatălui său și, liniștit, spunea, fără să se tînguiască:

— Dați-mi o bucățică de pîine!

Îi strigau din toate părțile:

— Du-te la dracu, măi băiete. M-am săturat de voi, umblaţi ca cîinii !

Altădată Mişka s-ar fi supărat, dar acum nu cerşea de foame, din pricina maţelor goale, flămînde, ci mai mult ca să se ţină de pozne : avea o bucăţică de pîine în buzunar şi, cu ea, nu se temea de nimic. Numai într-un vagon la doi oameni li se muie în acelaşi timp inima : unul, care citea o carte, îi aruncă miezul unui măr viermănos ; iar celălalt, cu ochelari albaştri, îi zvîrli în poală coji de harbuji. Mişka se bucură, mîncă cojile de harbuz cu pieliţă cu tot, se umflă şi, legănîndu-se leneş, cu burta plină, nici nu băgă de seamă cînd sosi asfinţitul soarelui ; se aşternură umbrele serii, se aprinseră felinarele.

Lîngă sediul punctului de agitaţie cînta o armonică.

Din mulţimea celor adunaţi acolo, sări în mijloc un mujic tînăr, care mări cercul dimprejurul lui, trînti căciula de pămînt, bătu cu piciorul încălţat în opinci mordvine şi strigă vesel către armonist :

— Zi-i !

Apoi strigă şi la cei adunaţi :

— Păzea, tovarăşi-băieţi, acuşi o să vă alung necazul ! Nikolai, dă-i drumul înainte de moarte, tot o să ne ia dracu' în curînd...

Armonica îi trase o kamarinskaia [1].

Mujicul bătu din palme, se arcui, se lăsă pe vine, îşi azvîrli picioarele înainte, făcu cîţiva paşi cu dosul pe călcîie, se dădu peste cap şi porni în mers crăcănat.

---

[1] Kamarinskaia — cîntec şi dans popular rus (n. ed.).

— Măi, pui de lele, mujic din Kamarinskaia, de ce-ţi faci de cap ?

Armonica cînta, mujicul vesel juca, iar în timpul acesta fu adusă de pe linie o femeie plină de sînge, tăiată de tren. Poate nimerise din greşeală sub roţile trenului de manevră, sau se aruncase singură de jale şi de foame — nimeni nu putea şti şi nimeni nu întreba. Mişka îi văzu numai capul, cu părul lung despletit, care-i atîrna ca la o oaie înjunghiată, şi o spaimă mare, o milă adîncă de om în toată firea strînseră inima lui Mişka. În lumina chioară a felinarelor de noapte Mişka umbla abătut, copleşit de gînduri noi. Vedea pretutindeni numai neagra jale de care era sătul : femeile plîngeau, copiii scînceau, mujicii suduiau cu înverşunare, iar locomotiva nu mai venea de la depou.

Mişka se simţea obosit, îi era somn ; dar nu se culcă : dacă adormi — rămîi iarăşi pe loc.

Astfel trecu noaptea şi dimineaţa se ivi cu ochi tulburi ; maşina însă tot nu venea. Nu se zărea nici tovarăşul Kondratiev.

Oare l-a înşelat ?

Să fi plecat singur ?

Vagoanele de ieri stăteau într-un lung şirag şi în ele oamenii dormeau. Mişka n-avea pe cine întreba, iar singur nu-şi putea da seama : acestea să fie vagoanele sau veniseră altele ? Îi era necaz şi frică. Călătorise ce călătorise, mersese ce mersese — şi uite, din nou nenorocire ! Pesemne n-are să ajungă la ţintă niciodată. O să se prăpădească neapărat pe undeva, fiindcă nu făcea decît greşeli.

Trebuia să aştepte în locul acela; iar el plecase să asculte armonica.

Ah, prostul de el, prostul de el!

31

Cerul se rumeni în dosul gării şi jalea lui Mişka, ca înainte de moarte, îi strîngea inima îndurerată. Îi venea să plîngă de necaz, să-şi smulgă părul din cap; dar, pufăind pe coş, locomotiva odihnită ieşi voios din depou, mugi cumplit în liniştea dimineţii şi inima lui Mişka începu să se zbată ca o vrăbiuţă:

— Vine, drăguţa de ea, vine!

Mişka ţîşni la o parte ca să nu-l strivească roţile. Iar tovarăşul Kondratiev se uita pe ferestruica din cabina locomotivei. Avea între dinţi luleaua mică de ieri. Îl zări pe Mişka, îi strigă ceva, dar Mişka nu desluşi nimic, ci alergă pe traverse după locomotivă. Maşina se întoarse, începu să se dea îndărăt către vagoane, le ciocni şi se opri. Tovarăşul Kondratiev îl strigă iarăşi pe Mişka, care se smiorcăia:

— Ei, Mihaila, plecăm?

Mişka simţi o furnicătură în tot trupul. Şi nu găsi cuvinte ca să-şi mărturisească tulburarea. Îşi îndreptă şapca, îşi frecă gîtul şi răspunse cu glas tare:

— N-am dormit toată noaptea!

Tovarăşul Kondratiev zîmbi:

— Eşti un băiat de ispravă, ştiu asta. Suie mai repede, că de nu — plec singur.

În momentul acela, Mişka era omul cel mai fericit din lumea întreagă.

Ca şi în celelalte gări, femei şi mujici răcneau, plîngeau, se rugau să fie lăsaţi a se urca în tren; iar el şedea liniştit într-un colţişor, şi nu oriunde — ci în locomotivă... şi nu şedea pur şi simplu, ci zîmbea tot timpul. Îşi aminti de Seriojka şi de Trofim şi se gîndi: „Dacă m-ar putea vedea ei!"

Tovarăşul Kondratiev întoarse o mică manivelă şi clădirile gării o luară încet înapoi. Mişka nu mai avu răbdare, ieşi din ungherul lui; şi, mulţumit, vesel şi mîndru, se uită pe uşa îngustă: zări doi mujici alergînd de-a lungul locomotivei, o femeie cu un copil, un ostaş roşu cu arma, auzi plînset...

Felinare, copaci, vagoane vechi fără roţi, acoperişuri de vagoane, lemne, căruţe, scînduri, alergau din ce în ce mai repede îndărăt — iar înaintea ochilor lui se ivi stepa veselă, azurie... Se desfăşurau lacuri cu stufăriş verde, rîuri sclipitoare (arîk-urile), iarăşi stepa largă, din nou stufăriş verde, munţi, pietre, nisip... Mişka privea totul cu ochi lacomi, strălucitori, şi în sinea lui mulţumea fierbinte tovarăşului Kondratiev care-l ducea ca pe fiul lui. Iar tovarăşul Kondratiev, simţind bucuria lui Mişka după ochii săi scăpărători, îl întrebă într-adins:

— Ei, Mihaila, cum ne merg treburile?

— Aşa şi aşa!

— În curînd ajungem la Taşkent!

— Peste cîte zile?

— N-o să avem opriri lungi — o zi și o noapte, iar în dimineața următoare sîntem acolo...

Mișka vru să-i spună o vorbă bună, ca să înțeleagă tovarășul Kondratiev cît de recunoscător îi este, dar nu-i veni un astfel de cuvînt pe limbă. Numai ochii îi străluceau, plini de dragoste și de devotament. Mîncă bucățica ce-i rămăsese, nu se sătură, dar se gîndi îndată: „Nu-i nimic, am să rabd..."

Pe seară, tovarășul Kondratiev îl întrebă:

— Ți-e tare foame, Mihaila?

Îi era rușine lui Mișka să se vîre în sufletul acestui om bun; de aceea spuse cu hotărîre:

— Mîncați singur; parcă eu pot să mă satur?

Dar tovarășul Kondratiev îi spuse iarăși:

— Nu face nimic, Mihaila, ne descurcăm noi! Uite o cojiță, rupeți dinții în ea, ai tăi sînt tineri. Dacă n-o poți dovedi cu dinții, moaie-o în apă.

Nu văzu Kondratiev ochii lui Mișka, iubitori și devotați; îi auzi numai glasul tremurînd:

— Mulțămim frumos, nene!

Cojița uscată se muie în apă fierbinte, iar inima lui Mișka se muie într-un adînc simțămînt care-l tulbura. Mîncă cojița, bău apă fierbinte și, întinzîndu-i lui Kondratiev briceagul nevîndut, spuse cu glas sugrumat de emoție:

— Primiți de la mine un mic dar pentru bunăvoința dumneavoastră!

Și lui Kondratiev îi tremură vocea:

— De ce mi-l dai?

— Mă duceți cu trenul, vă e milă de mine.

— Mulțumesc, Mișa, puneți-l în buzunar.

Dar Mișka îl rugă cu atîta înflăcărare, atît de duios îi luceau ochii, încît nu-l putu refuza. Kondratiev luă briceagul mare țărănesc cu o găurică în mîner, îl atîrnă de o sforicică pe deget, zîmbi și, scoțîndu-și capul pe fereastră, privi îndelung stepa liliachie în faptul serii, cu ochi buni, rîzători.

În noaptea aceea Mișka dormi bine și liniștit. În vis o văzu pe maică-sa, pe Iașka și Fedea, pe mujicii și femeile din Lopatino. Mama îi pregătea baia, se făcea că se apropie de pat și-i spune încetișor:

— Dormi ori nu, Mișa? Du-te, fiule, spală-te după drum: uite, ți-am adus o cămașă...

Mișka se spălă la baia de aburi, se bătu chiar cu o măturică — prea îi era istovit trupul după un drum atît de lung — veni de la baie ca un om mare, de nerecunoscut. Se așeză la masă pe lavița din față și începu să povestească despre tovarășul Kondratiev.

— Dar cu Seriojka al nostru ce-i? îl întrebă mama lui Seriojka. Unde l-ai lăsat?

Mișka răspunse liniștit:

— Seriojka n-a putut răzbi, l-au dus la spital, acolo a murit.

Mama lui Seriojka izbucni în lacrimi și începu să se plîngă de Mișka: dar mujicii din Lopatino îi spuseră:

— Mihaila n-are nici o vină; orice om putea să moară...

Mișka vru să iasă afară și să se uite la gospodăria părăsită; dar tovarășul Kondratiev însuși intră în izbă și-i strigă drept în ureche:

— Scoală, scoală!

Mişka sări în picioare fără să-şi dea seama, îl văzu pe Kondratiev, îi auzi glasul vesel, încurajator :

— Ei, Mişka, vezi ?

— Ce să văd ?

— Acuşi sosim la Taşkent.

Îi sări inima lui Mişka, nu-i mai bătea, parcă şi-o pierduse, i se împăienjeniră ochii. La început nu văzu nimic — numai o pată verde care alerga de-a lungul locomotivei ; iar, cînd maşina îşi încetini mersul, se iviră grădinile Taşkentului, pereţi de lut, copaci înalţi şi subţiri.

— Ah, Taşkentuţule !

Pe dinaintea grădinilor treceau căruţe nemaivăzute, harabale cu două roţi uriaşe. Cai bine hrăniţi, cu panglici împletite în cozi şi în coame, sunau din zurgălăi. Nişte oameni ciudaţi, nemaipomeniţi, cu capetele înfăşurate, călăreau pe cai ; iar de sub roţile uriaşe se ridica un praf des, care acoperea grădinile şi pomii ; de răul lui nu se putea vedea nimic.

Apoi nişte mujici graşi, cu bărbi negre, înfăşuraţi şi ei la cap, umblau călare pe catîri. Şedeau mujicii pe catîri şi îi plesneau peste gît cu nişte nuieluşe subţiri ; iar catîrii, mişcîndu-şi urechile lungi, mergeau fără hamuri, şi aveau cozi ca de viţel.

Locomotiva făcu o mică oprire.

Mişka îşi scoase capul pe fereastră, zări neguştori cu coşuri pe cap, auzi glasuri care nu semănau cu limba rusă. Din coşuri, din covăţele de lemn se vedeau fel de fel de mere şi încă ceva,

nişte poame în ciorchini negri şi verzi, lipii mari albe.

„Ian te uită cum trăiesc !" îşi zise Mişka, lingîndu-şi buzele uscate, flămînde.

Kondratiev îl întrebă :

— Ei, Mihaila, te bucuri ?

Acum nici el nu mai ştie bine : parcă se bucură, dar parcă i se strînge inima — prea îl copleşesc toate.

Kondratiev căută să-l liniştească :

— Nu-i nimic, Mihaila, aici n-ai să te prăpădeşti.

— Dar ruşi sînt pe aici ?

— Sînt tot felul de oameni. Ai să te duci în oraş şi o să vezi. Tu ştii unde locuiesc neamurile tale ?

Mişka se ruşină, roşi şi îşi întoarse capul în altă parte :

— Ştiu.

— Ce-ţi vin ţie ?

— Ia, nişte cimotii.

Kondratiev îl chinuia cu întrebări, iar Mişka se gîndea mîhnit : „Te mint ! Oare nu vezi ?"

În gara oraşului, Mişka se uită pentru ultima oară la tovarăşul Kondratiev, făcu o plecăciune adîncă înaintea lui ; deodată începu să clipească repede din ochi şi, pe cînd lacrimile i se rostogoliră dintr-o dată pe obraz, îi spuse din toată inima:

— Ei, nene, mulţămim frumos.

— N-ai pentru ce, Mişa, n-ai pentru ce, nu te închina aşa. Aranjează-ţi bine treburile.

— Dumneavoastră mai veniţi pe-aici ?

— Eu călătoresc mereu pe-aici...

— Atunci, rămîneți cu bine, poate n-o să ne mai vedem.

— Mergi sănătos, Mișa, drum bun.

Mișka sări din locomotivă, își aruncă ciorapii peste umăr, se uită înapoi, îi mai făcu o plecăciune tovarășului Kondratiev și, cercetînd cu luare-aminte clădirile de piatră, înfierbîntate de soare, pomii înalți, colbăiți, se vărsă ca o mică picătură în marea de oameni. Își vîrî mîna în buzunar și briceagul... Uite-l !

— Ce-i asta ?

La început se miră, vru să alerge la locomotivă, apoi se gîndi ușurat : „Un astfel de om n-o să-l ia !"

În gară zăceau mujici, femei : goi, pe jumătate goi, negri din pricina soarelui din Tașkent, bolnavi, muribunzi. Mișka se uită din depărtare la dînșii, apoi se apropie, stătu și se gîndi : „Oare și aici o fi lipsă de pîine ?"

Ieși.

Se îndreptă cu teamă către ulița verde cu copaci înalți și se opri.

Își dădu capul pe spate, privind atent un copac rămuros, se uită lung la un mujic cu barba neagră, care mergea călare pe un catîr și deodată se sperie : în fața lui venea un om sau poate nu era un om — i se vedeau numai mîinile, picioarele, capul, dar pe față avea o perdea neagră. Mișka se dădu la o parte din calea acelei arătări nemaipomenite, se încruntă, își țuguie buzele, și o luă iarăși încet pe ulița verde din orașul prăfuit, uscat, încins... Multă vreme i se văzu capul negru cu șapca mare a tatălui său, multă vreme i se zăriră

ciorapii albi, azvîrliți peste umăr. Iată că se opri, se uită într-un șănțuleț colbăit, murdar și porni iarăși, coti după colț și se făcu nevăzut...

32

Toamna tîrziu, într-o zi senină și caldă, în mica gară dintre Buzuluk și Samara se opri trenul de Tașkent. Din tren, de pe platformele vagoanelor săriră mujici. Trenul nu stătea mult. După ce vagoanele porniră mai departe, bocănind parcă cu importanță din roți, o grămadă de saci cu grîne, însemnați cu cruciulițe, bețișoare sau cu litere strîmbe, inegale, zăceau lîngă șine, pe nisipul tare, amorțit de ger.

Pe doi saci, grei de cîte trei puduri, scria cu creion chimic : *Mih. Dodonov.*

Un băiețandru îndesat, arămiu, cu o șapcă mare, zdrențuită, se apropie de saci, le cercetă cu luare-aminte legătoarea, îi pipăi cu degetul și își umflă încîntat de sine obrajii negri, nespălați.

Pe cerul senin și înalt trecu un nouraș albastru, se anină cu o margine de soare și aruncă o umbră ușoară pe pămînt.

Băiețandrul cel îndesat și arămiu își desfăcu larg picioarele înfășurate în cîrpe, ca un mujic, se uită liniștit și de sus la cei doi saci bine legați cu noduri, trase în piept, smiorcăindu-se, aerul tare de toamnă, tuși și scutură din cap.

— Ce frig e la noi! Pesemne noaptea a dat un îngheț...

Acesta era Mișka.

La Tașkent a umblat multă vreme prin piață, a mas pe sub garduri, s-a tăvălit pe marginea șanțurilor murdare, a crezut că are să moară de-a binelea: l-a apucat o boală a pîntecului; zile întregi l-a chinuit diareea de parcă ieșeau dintr-însul mațele, din pricina merelor și a piersicilor putrede, pe care le culegea de pe jos. Și totuși nu s-a prăpădit. A răbdat, a îndurat și păduchi, și murdărie, și boala burții... Și-a mîncat briceagul și cureaua, a cules mere putrede, a întins mîna după pomană și s-a săturat de toate astea, s-a scîrbit: așa n-ai să aduci grîne, și-a zis; iar Mișka are nevoie de grîne, ca să-și semene și să-și scape de nevoi gospodăria.

S-a tocmit la lucru în grădinile unui sart bogat, s-a întîlnit acolo cu mujici din Buzuluk și a plecat să muncească cu ei în stepă. A treierat grîu, a tăiat stuf, giugara [1] a cîștigat doi saci a cîte patru puduri, a dat două puduri pentru transport, a mai mîncat ceva și pe drum, nemaivrînd să ceară iar de pomană, și s-a întors împreună cu mujicii în ținuturile natale.

Din Lopatino nu se afla nimeni în gară.

Cînd se apropiară de saci două căruțe din satul vecin, și mujicii își încărcară grînele lor, Mișka spuse căruțașilor:

— Puneți și sacii mei, am să dau ceva pentru asta.

---

[1] Giugara — o plantă furajeră (n. a.).

— Are să fie cam greușor! se încăpățînară căruțașii.

Mișka dădu din mîini:

— Ce greu! Vreo șase puduri, nu mai mult. O să ajungem încetișor: n-avem de ce ne grăbi. Voi doar tot trebuie să treceți prin satul nostru.

Caii își încordară puternic spinările costelive, roțile scoaseră un scîrțîit cunoscut, gemură căruțele din lemn de tei și sacii, plini de boabe galbene și grele, prinseră a pluti ușor pe drumul îngust de țară, în liniștea străvezie a cîmpiilor pustii.

Mișka mergea alături de mujici în spatele căruțelor, cerceta cu sete dîmburile, văiugele, vizuinele țiștarilor, gîndindu-se la maică-sa: „Oare trăiește, ori ba?"

Aruncă o privire tulburată peste ogoarele pustii, moarte; puse în palmă un bulgăraș tare de pămînt pe care îl ridică de pe o țarină neînsămînțată și suspină:

— Cît mai costă la noi caii, acum, dacă vrei să-i cumperi?

Acasă îl întîmpină izba tăcută, cu geamurile verzi la ferestrele mici. Din curte se arătă prin poarta deschisă o iarbă măruntă, creață, loboda înaltă pe lîngă gardul de nuiele și arcul părăsit, înnegrit, cu veriga-n sus.

Mama nu-i ieși în întîmpinare.

Nici Iașka și Fedka nu ieșiră în fugă.

Căruțașii duseră în curtea lui Mișka sacii cu grîu și îi așezară pe prispă sub ferestruică.

Nici atunci nu veni nimeni să-l întîmpine pe cel sosit.

Inima i se strînse, i se făcu negru înaintea ochilor.

Moş Ignati ieşi pe portiţa lui, îşi puse palma streaşină la ochi, cercetă căruţele cu saci şi strigă cu voce slabă :

— Ajutoare pentru cineva sau ce-i asta ?

Cineva privi pe fereastra din faţă.

Mişka dădu căruţaşilor ceva grîu pentru transport şi alergă spre bătrînul uscăţiv care se tot foia :

— Moşule, dar ai noştri unde-s ?

Moş Ignati îşi pironi ochii tulburi, nedumeriţi şi îşi cuprinse barba cu degetele-i care tremurau.

— Ia stai, ia stai, de unde vii ?

Două femei se apropiară, pipăiră sacii de pe prispă, culeseră două boabe care căzuseră pe jos şi spuseră cu glas tărăgănat :

— Măiculiţă, ce-a adus el aici !

În izba goală, înnegrită, pe patul gol, sub ochii morţi a două icoane, în ungherul din faţă, zăcea mama bolnavă.

Iaşka şi Fedka muriseră.

Mişka se aplecă peste mama bolnavă şi-i spuse încetişor :

— Mamă, scoală, am sosit.

Mama se sperie, se bucură şi îşi mişcă slab buzele :

— O, doamne, Mişenka !

— Ţi-am adus, mamă, pîine !

Scoase din buzunar o bucată uscată de pîine albă, un pumn de mere uscate şi le vîrî mamei în mîna-i rece :

— Ţine, mamă, mănîncă !

— Trăieşti, fiule ?

— Trăiesc, mamă, nu te teme !

Mişka stătea lîngă maică-sa : negru, mare, de nerecunoscut ; iar ea îl mîngîia pe obraz cu degetele-i uscate :

— Ah, scumpul meu !

Apoi el umblă îndelung prin curtea pustiită, pe care o năpădise iarba măruntă şi creaţă. Văzu băligar uscat de cal, îşi aminti de cal : va trebui să cumpere unul. Zări cîteva pene pe paiele înnegrite din cuibarul găinilor şi oftă trist : va trebui să pună pe roate toată gospodăria. Nu-i cal şi nici găini nu sînt...

Prin acoperişul rupt al şurii zbură o vrabie rămasă teafără, care ţopăi pe o grindă, se zbîrli, căzu pe gînduri şi îşi miji ochii la Mişka.

Căzu şi Mişka pe gînduri, uitîndu-se la vrabie. Ridică arcul înnegrit, îl puse într-un colţ, se opri lîngă sacii de grîu şi spuse cu dîrzenie :

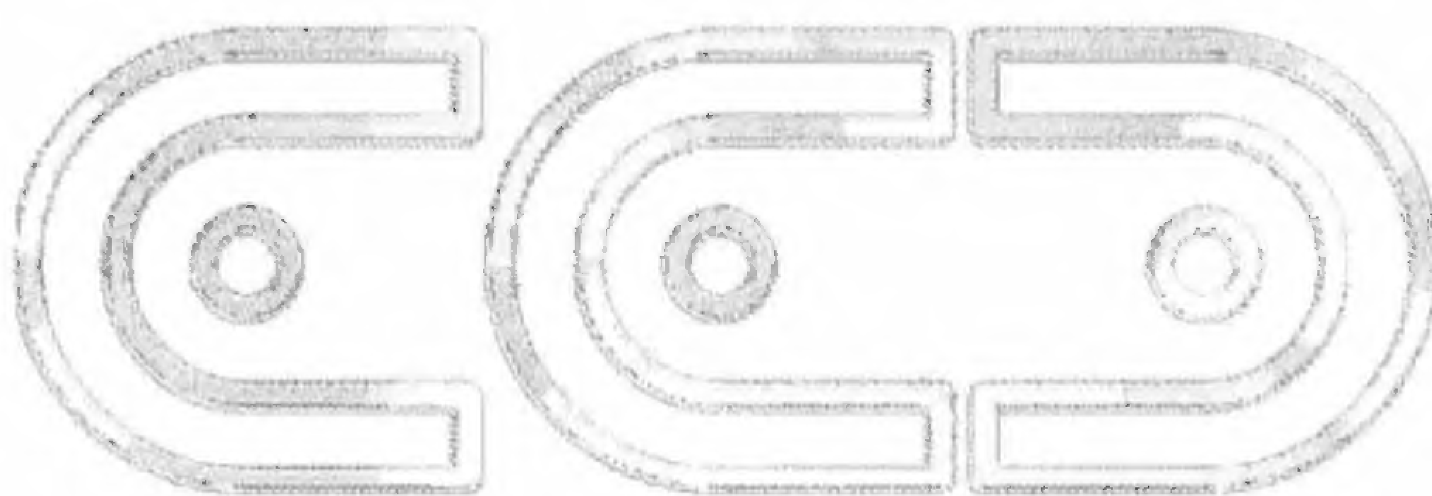
— Ce să-i faci, acum n-are rost să mă mai mîhnesc, am s-o iau de la capăt...

Redactor responsabil : MANU LINICA
Tehnoredactor : MALCAŞ SORINA

Dat la cules 14.11.1961. Bun de tipar 06.01.1962. Apărut 1962. Tiraj 17.140. Hîrtie semivelină mată de 65 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 6,74. Coli tipar 5,5. A. nr. 0.1011. C. Z. pentru bibliotecile mari 8 S. C. Z. pentru bibliotecile mici 8 S—32=R.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii, Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R., comanda nr. 11.851

Scanare și prelucrare digitală

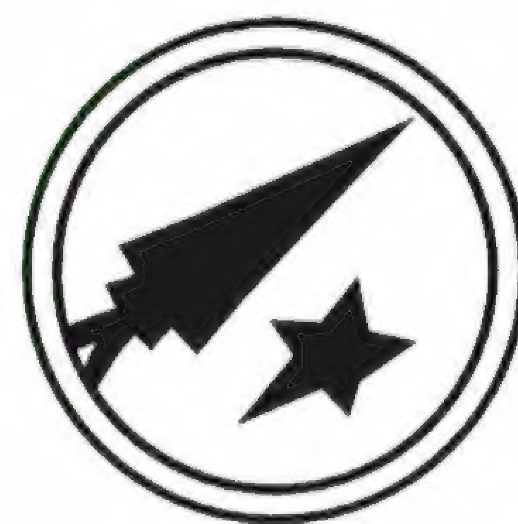

de

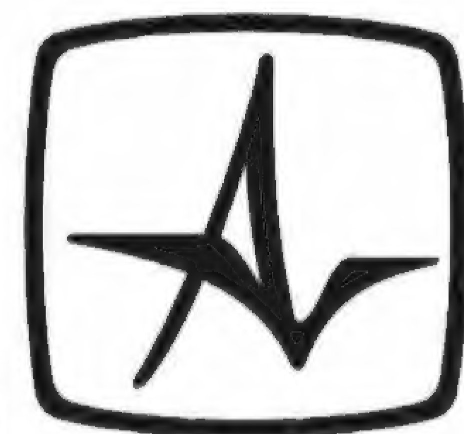
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

